

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

**ИНИЦИЈАЛНИ ИЗВЕШТАЈ О ПРИМЕНИ КОНВЕНЦИЈЕ О
ПРАВИМА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ**

Београд, јануар 2012.

Садржај

Чланови 1-4.....	4
Дефиниција инвалидитета.....	4
Антидискриминационо законодавство и политике.....	5
Запошљавање.....	7
Пракса.....	11
Тренинг и обука особља: Преглед акредитованих програма из области заштите особа са инвалидитетом.....	12
Прогресивно спровођење.....	12
Степен укључености особа са инвалидитетом у питања имплементације Конвенције.....	15
Примена Конвенције на територији Републике Србије.....	15
Стање у Специјалном заводу у Штимљу.....	16
Члан 5. - Једнакост и забрана дискриминације.....	18
Члан 8. – Подизање свести.....	20
Члан 9. - Приступачност.....	22
Физичко окружење.....	22
Образовање.....	24
Информисање и култура.....	24
Запошљавање.....	25
Здравствена заштита.....	26
Члан 10. – Право на живот.....	27
Пракса.....	27
Члан 11. – Ризичне ситуације и хуманитарне катастрофе.....	28
Члан 12. - Равноправност пред законом.....	29
Члан 13. – Приступ правди.....	31
Пракса и статистика.....	31
Извршење кривичних санкција.....	32
Поступање полицијских службеника према особама са инвалидитетом.....	34
Независни државни органи.....	33
Члан 14. – Лична слобода и безбедност.....	36
Пракса.....	36
Члан 15. Одсуство мучења или окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања.....	37
Пракса.....	38
Члан 16. Одсуство експлоатације, насиља и злоупотребе.....	38

Породичноправна заштита од насиља.....	38
Стратешки документи.....	40
Члан 17. – Заштита интегритета личности.....	40
Члан 18. Слобода кретања и држављанство	42
Члан 19. - Самосталан живот и укључивање у заједницу.....	42
Члан 20. -Лична покретљивост.....	43
Члан 21. Слобода изражавања и мишљења и приступ информацијама.....	46
Члан 22. Поштовање приватности	47
Члан 23. Поштовање дома и породице.....	48
Члан 24. Образовање.....	49
Члан 25. Здравље	51
Члан 26. Одржавање и рехабилитација.....	52
Члан 27. Рад и запошљавање.....	55
Пракса.....	56
Члан 28. Одговарајући животни услови и социјална заштита.....	58
Члан 29 – Учесће у политичком и јавном животу	60
Члан 30 – Учесће у културном животу, рекреацији, активностима у слободно време и спорту	61
Пракса.....	65
Члан 6. Жена са инвалидитетом.....	63
Пракса.....	63
Члан 7. Деца са инвалидитетом.....	65
Пракса.....	66
Члан 31 – Статистика и прикупљање података	67
Члан 32. Међународна сарадња	68
Члан 33 – Национална примена и праћење.....	69
Анекс I – Статистички подаци	70
Анекс II.....	93
Правни оквир на Косову и Метохији	93
Стање у Специјалном заводу у Штимљу	94

Дефиниције инвалидитета

1. Унутар правног система Републике Србије не постоји јединствена, свеобухватна дефиниција инвалидности и инвалидитета. Оба појма дефинисана су у више закона, подзаконских аката и стратешких докумената.

2. Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹ (ЗСДОСИ) особе инвалидитетом дефинисане су као особе са урођеном или стеченом физичком, сензорном, интелектуалном или емоционалном онеспособљеношћу које услед друштвених или других препрека немају могућности или имају ограничене могућности да се укључе у активности друштва на истом нивоу са другима, без обзира на то да ли могу да остварују поменуте активности уз употребу техничких помагала или служби подршке (члан 3. став 1.).

3. Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом² (ЗПРЗОСИ), у складу са социјалним моделом инвалидности, циљевима и принципима постављеним Стратегијом о унапређењу положаја особа са инвалидитетом³ (СУПОСИ), особе са инвалидитетом дефинисане су као особе са трајним последицама телесног, сензорног, менталног или душевног оштећења или болести које се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом, које се суочавају са социјалним и другим ограничењима од утицаја на радну способност и могућност запослења или одржања запослења и које нема могућности или има смањене могућности да се, под равноправним условима, укључи на тржиште рада и да конкурише за запошљавање са другим лицима (члан 3. ст. 1.). Ова дефиниција дугорочност концептуализује у складу са конвенцијама и препорукама Међународне организације рада, као оштећења која се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом па су последице оштећења трајне.

4. ЗПРЗОСИ заснива се на начелима поштовања људских права и достојанства особа са инвалидитетом, укључености особа са инвалидитетом у све сфере друштвеног живота на равноправној основи – у складу са професионалним способностима, подстицања запослености особа са инвалидитетом на одговарајућим радним местима и у одговарајућим условима рада, забране дискриминације особа са инвалидитетом, једнаких права и обавеза и родне равноправности особа са инвалидитетом.

5. Статус особе са инвалидитетом, у складу са ЗПРЗОСИ, има:

- ратни војни инвалид;
- мирнодопски војни инвалид ;
- цивилни инвалид рата;
- лице коме је извршена категоризација и друго лице коме је утврђена инвалидност, у складу са законом;

¹ „Службени гласник РС” број 33/06.

² „Службени гласник РС” број 36/09.

³ „Службени гласник РС” бр.55/05 и 71/05-исправка

- лице коме је утврђена категорија инвалидности – односно преостала радна способност и
- лице коме је извршена процена радне способности, сагласно којој има могућност запослења или одржања запослења, односно радног ангажовања.

6. Законом о основама система образовања и васпитања (ЗСОБ)⁴ инвалидитет у образовном систему термилошки одређује „деца и ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом“, односно „студенти са хендикепом“ према Закону о високом образовању⁵.

7. По Закону о пензијском и инвалидском осигурању⁶ инвалидност постоји кад код осигураника настане потпуни губитак радне способности због промена у здравственом стању проузрокованих повредом на раду, професионалном болешћу, повредом ван рада или болешћу, које се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом.

8. СУПОСИ особе са инвалидитетом дефинише као „особе са урођеном или стеченом физичком, сензорном, интелектуалном или емоционалном онеспособљеношћу које услед друштвених или других препрека немају могућности или имају ограничене могућности да се укључе у активности друштва на истом нивоу са другима, без обзира на то да ли могу да остварују поменуте активности уз употребу техничких помагала или служби подршке”.

Антидискриминационо законодавство и политике

9. Република Србија остаје при ставовима наведеним у параграфима 486. и 488-499 Другог периодичног извештаја о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима (CCPR/C/SRB/2).

10. Законом о забрани дискриминације⁷ (ЗЗД) прописано је да дискриминација постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота (члан 26.).

11. ЗЗДОСИ забрањена је:

- Непосредна дискриминација
- Посредна дискриминација
- Повреда начела једнаких права и обавеза

12. ЗЗДОСИ гарантује заштиту особама које су пријавиле случајеве дискриминације, планирају или су поднеле тужбе због дискриминације или ће сведочити у поступку покренутом због дискриминације.

⁴ „Службени гласник РС“ бр. 72/09 и 52/11

⁵ „Службени гласник РС“ бр. 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08, 94/10 и 52/11.

⁶ „Службени гласник РС“ број 34/03.

⁷ „Службени гласник РС“ број 22/09.

13. ЗЗДОСИ такође су прописани посебно тешки случајеви дискриминације и мере које се предузимају у циљу побољшања положаја особа са инвалидитетом, чланова њихових породица и удружења, којима се пружа посебна подршка, неопходна за уживање и остваривање права под истим условима под којима их уживају и остварују други.

14. ЗЗДОСИ прописани су посебни случајеви дискриминације у следећим областима живота:

- Поступак пред органима јавне власти (члан 11.)
- Чланство у удружењима (члан 12.)
- Приступ објектима, површинама и услугама (чл. 13 – 16)
- Здравствене услуге (члан 17.)
- Васпитање и образовање (чл. 18 – 20)
- Запошљавање и радни односи (чл. 21 – 26)
- Приступ јавном превозу (чл. 27 – 29)
- Брачни и породични односи (члан 30.)

15. У односу на сврху Конвенције, у области социјалне заштите Законом о социјалној заштити⁸ (ЗСЗ) прописана су начела поштовања интегритета и достојанства корисника. Корисник, у складу са законом, има право на социјалну заштиту која се заснива на социјалној правди, одговорности и солидарности, која му се пружа уз поштовање његовог физичког и психичког интегритета, безбедности, као и уз уважавање његових моралних, културних и религијских убеђења, у складу са зајемченим људским правима и слободама (члан 24.).

16. Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад⁹ прописано је начело заштите од дискриминације. Центар за социјални рад је дужан да заступа интересе и права корисника и да обезбеди једнак приступ услугама за које је надлежан свим грађанима, независно од етничких, културних, верских, родних или социо-економских разлика, инвалидитета и сексуалне оријентације (члан 7.).

17. Такође, ЗСЗ је прописано начело забране дискриминације. Забрањена је непосредна и посредна дискриминација корисника социјалне заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, сексуалне оријентације, вероисповести, политичког, синдикалног или другог опредељења, имовног стања, културе, језика, инвалидитета, природе социјалне искључености или другог личног својства (члан 25.).

18. ЗОСОВ прописано је да се образовно васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може изводити на знаковном језику и помоћу средстава тог језика (чланом 9. ст. 4.).

19. Законом о уџбеницима и другим наставним средствима¹⁰ прописано је да за извођење прилагођеног образовно васпитног рада са слепим и слабовидим,

⁸ „Службени гласник РС” број 24/11.

⁹ „Службени гласник РС” бр. 59/08 и 37/10, подзаконски акт Породичног закона, 39/11-др.правилник.

¹⁰ „Службени гласник РС” број 72/9

уџбеник односно наставно средство може да се издаје на Брајевом писму, у електронској форми или форматима који су прилагођени за слепе и слабовиде - текст штампан великим словима, звучни запис или фотографска увећања, односно други облик и медиј (члан 3. ст. 5.).

20. ЗОСОВ дефинисани су општи принципи система образовања и васпитања по којима: мора да се обезбеди за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања; једнаке могућности за образовање и васпитање на свим нивоима и врстама образовања и васпитања у складу са потребама и интересовањима деце, ученика и одраслих без препрека за промене; настављање и употпуњавање образовања и образовање током целог живота; могућности да деца, ученици и одрасли са сметњама у развоју и инвалидитетом, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања у установама као и остваривању права на образовање, без угрожавања других права детета и других људских права (члан 3.).

21. За угрожавање права на образовање, ЗОСОВ прописани су просветни и инспекцијски надзор као и казнене одредбе (чл. 161-163).

22. Законом о здравственој заштити¹¹ (333) одређено је да се друштвена брига за здравље, под једнаким условима, на територији Републике остварује обезбеђивањем здравствене заштите групација становништва које су изложене повећаном ризику обољевања, здравственом заштитом лица у вези са спречавањем, сузбијањем, раним откривањем и лечењем болести од већег социјално-медицинског значаја, као и здравственом заштитом социјално угроженог становништва, а ова здравствена заштита између осталих обухвата особе са инвалидитетом и ментално недовољно развијена лица.

23. 333 дефинише се Начело правичности здравствене заштите које је по својој суштини анти-дискриминаторно. Начело правичности здравствене заштите остварује се забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета (члан 20.).

Запошљавање

24. Подаци Светске банке указују да је у Србији запослено свега око 13% ОСИ. Оно што додатно забрињава јесте и податак да је и од тог броја 10% запослено у невладином сектору, што ће рећи највише у организацијама ОСИ, а само 1% у привреди и јавном сектору. Незапосленост ОСИ је тако 3 пута већа него код осталог становништва. Пракса у овој области, до доношења ЗПРЗОСИ, није омогућавала равноправан приступ ОСИ отвореном тржишту рада већ је доминантан облик запошљавања био у тзв. „заштитним радионицама”.

25. Усвајањем ЗПРЗОСИ по први пут се отвара могућност да се особе са инвалидитетом у већем броју укључе на отворено тржиште рада и да се побољша квалитет њихове запошљивости, односно квалитет запослености.

¹¹ „Службени гласник РС”, бр. 107/2005, 72/2009 – др. закон, 88/2010, 99/2010 и 57/2011.

ЗПРЗОСИ у том смислу прописује низ подстицајних мера и активности како за незапослена лица тако и за послодавце. Од посебне важности за сама лица су мере професионалне рехабилитације и мере активне политике запошљавања. Након усвајања ЗПРЗОСИ уследило је усвајање подзаконских аката који ближе уређују ову област.

26. Министарство надлежно за послове запошљавања, у сарадњи са Националном службом за запошљавање (НСЗ) и Републичким заводом за статистику (РЗС), редовно прати стање и кретања на тржишту рада и оцењује ефекте и утицај појединих програма и мера на запошљавање. Праћење спровођења програма и мера предвиђених националним акционим планом запошљавања министарство врши на основу индикатора. Систем статистичких индикатора и методологија њиховог израчунавања установљени су у складу са међународним и европским стандардима и дефинисани су у Националном акционом плану запошљавања.

27. Закон о раду (ЗР)¹² прописује забрану непосредне и посредне дискриминације лица која траже запослење, као и запослених, поред осталог и с обзиром на здравствено стање, односно инвалидност (члан 18.). Дискриминација из члана 18. овог закона забрањена је у односу на: услове за запошљавање и избор кандидата за обављање одређеног посла, услове рада и сва права из радног односа, образовање, оспособљавање и усавршавање, напредовање на послу, отказ уговора о раду.

28. Одредбе уговора о раду којима се утврђује дискриминација по неком од основа из члана 18. Закона о раду ништаве су. У случајевима дискриминације у смислу одредаба чл. 18 - 21. закона лице које тражи запослење, као и запослени, може да покрене пред надлежним судом поступак за накнаду штете, у складу са законом.

29. У складу са чланом 104. Закона о раду запослени има право на одговарајућу зараду, која се утврђује у складу са законом, општим актом или уговором о раду. Запосленом се гарантује једнака зарада за исти рад или рад исте вредности који остварују код послодавца. Одлука послодавца или споразум са запосленим који нису у складу са принципом једнаке зараде за исти рад или рад исте вредности - ништави су, а у случају повреде овог принципа запослени има право на накнаду штете. У пракси се зарада најчешће утврђује општом актом (колективним уговором или правилником о раду) или уговором о раду. Ови акти садрже елементе за утврђивање зарада, накнаду трошкова, друга примања запослених и др. Поједина права законом су утврђена као минимална, а колективним уговором могу се утврдити у већем обиму, као на пример: увећана зарада (за рад ноћу, прековремени рад и рад на дан празника који је нерадни дан, «минули рад»); накнада зараде за време боловања и накнада зараде због привременог прекида рада; отпремнина при одласку у пензију и отпремнина код отказа уговора о раду због вишка запослених.

¹² „Службени гласник РС“ бр.24/05,61/05 и 54/09

30. При утврђивању зараде и других примања мора се обезбедити право на једнаку зараду за исти рад или рад исте вредности који остварују код послодавца, у складу са претходно наведеним законским одредбама.

31. Министарство надлежно за послове запошљавања врши и надзор над спровођењем закона и прописа донетих за његово извршавање, као и над радом НСЗ и агенције. Контролу извршења обавезе запошљавања особа са инвалидитетом врши Пореска управа, у складу са прописима о пореском поступку и пореској администрацији. На овај начин се обезбеђују подаци који се односе на укупан број запослених особа са инвалидитетом и начине извршавања обавезе запошљавања од стране послодаваца.

32. ЗПЗОСИ је прописано да послове подстицања запошљавања особа са инвалидитетом обавља организација надлежна за послове запошљавања. Активна политика запошљавања ОСИ подразумева мере и подстицаје усмерене на подизање мотивације, запошљавање и samozapošljavanje ОСИ. НСЗ је одговорна, поред предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом и образовних установа за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације.

Конкретне мере за борбу против дискриминације

33. ЗЗД предвиђа да тужбу због дискриминације на основу инвалидности поред ОСИ и њеног законског заступника могу поднети Повереник за заштиту равноправности и организација која се бави заштитом људских права, односно права одређене групе лица. Сходно ЗСДОСИ, члан домаћинства особе са инвалидитетом који јој без накнаде асистира у обављању свакодневних животних активности, који је због тога био дискриминисан у области запошљавања и радних односа такође може поднети тужбу због дискриминације на основу тренутне или трајне повезаности са особом са инвалидитетом.

34. Република Србија је у децембру 2005. године успоставила Стратегију развоја социјалне заштите¹³, којом се обавезује да брине о особама са инвалидитетом у најмање рестриктивном окружењу, сходно њиховом стању. Стога је као један од приоритета реформе система социјалне заштите управо унапређење заштите ових посебно осетљивих група и то кроз процес превенирања институционалне заштите, процес постепеног смањивања капацитета установа и подизања квалитета институционалне заштите и отварања могућности за излазак корисника из установа у природно или мање рестриктивно окружење. Ово је процес који захтева време и значајна материјална средства.

35. Држава је протеклих година уложила знатан напор како на подизању стандарда установа за смештај корисника (изградње, реновирања, адаптације и сл.), тако и на улагању у обуку кадрова и промени свести и ставова о заштити деце и одраслих са инвалидитетом.

¹³ „Службени гласник РС” број 108/05.

36. Министарство рада и социјалне политике (МРСП) у оквиру Сектора за бригу о породици и социјалну заштиту спроводи активности на три нивоа ради побољшања услова живота особа са инвалидитетом:

- подршка локалним самоуправама за успостављање и одрживост услуга социјалне заштите на локалном нивоу и развој услуга намењених ОСИ;
- побољшање услова живота и третмана корисника на институционалном смештају у установама социјалне заштите;
- развој и унапређење професионалних ресурса.

37. Као предуслов за дугорочну одрживост свих новоуспостављених услуга подршке у систему социјалне заштите новим ЗСЗ се, поред осталог, ближе уређује и положај особа са сметњама у развоју односно особа са инвалидитетом.

38. ЗСЗ обезбеђује забрану дискриминације по основу инвалидитета, „услуге социјалне заштите пружају се у складу са најбољим интересом корисника, уважавајући његов животни циклус, етничко и културно порекло, језик, вероисповест, животне навике, развојне потребе и потребе за додатном подршком у свакодневном функционисању „услуге социјалне заштите пружају се првенствено у непосредном и најмање рестриктивном окружењу, при чему се бирају услуге које кориснику омогућавају останак у заједници“.

39. Услуге социјалне заштите подељене су у следеће групе: услуге процене и планирања; дневне услуге у заједници; услуге подршке за самосталан живот; саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге; услуге смештаја.

40. Корисник, у складу са ЗСЗ, има право да учествује у процени свог стања и потреба и у одлучивању о томе да ли ће прихватити услугу, као и да благовремено добије сва обавештења која су му за то потребна, укључујући и опис, циљ и корист од предложене услуге као и обавештења о расположивим алтернативним услугама и друга обавештења од значаја за пружање услуге.

41. Без пристанка корисника односно његовог законског заступника, не сме се пружити било каква услуга, изузев у случајевима утврђеним ЗСЗ.

42. За кориснике који због свог специфичног социјалног и здравственог статуса имају потребу и за социјалним збрињавањем и за сталном здравственом заштитом или надзором, овим законом се по први пут могу основати социјално-здравствене установе. За ове кориснике ЗСЗ предвиђа и могућност оснивања посебних социјално-здравствених организационих јединица у оквиру установа социјалне заштите односно у оквиру здравствених установа.

43. Још једна од новина коју уводи ЗСЗ јесу тзв. радни центри. Наиме, „услуге усмерене на унапређивање радних способности, односно на радно ангажовање ОСИ које су корисници услуга социјалне заштите пружају се у установама социјалне заштите и у радним центрима, у складу са законом којим се уређује професионална рехабилитација и запошљавање особа са инвалидитетом”.

Пракса

44. Након посете представника Комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања и кажњавања Савета Европе, Републици Србији 2007. године је указано на потребу да се преиспита статус ментално оболелих корисника у установама социјалне заштите. Поступајући по овој препоруци Комитета, МРСП је почетком 2008. године од свих центара за социјални рад и установа у којима се налазе ментално оболела лица, затражило да се преиспита старатељска заштита и обезбеде правно валидне сагласности за смештај у установе. Центрима за социјални рад је дато упутство да циљ наведених поступака не сме бити масовно лишавање пословне способности корисника на смештају, већ ваљана процена преостале способности уз партиципацију корисника у складу са њиховим могућностима.

45. Ради подизања професионалних компетенција запослених у центрима за социјални рад током децембра 2010. године одржана је обука у области старатељске заштите, а планирана је обука за запослене у установама социјалне заштите са истом тематиком. Посебно, установе социјалне заштите реализовале су активности везане за обавезе старатеља и органа старатељства у обезбеђивању личних докумената штићеника, обезбеђивању целовите и континуиране здравствене заштите и располагању и управљању имовином штићеника.

46. У циљу унапређења услова живота корисника издвојена су и значајна финансијска средства у правцу инвестиционих улагања у установе. У односу на простор, функционалност и опремљеност капацитета (грађевинских и техничких услова) у већини установа дошло је до промена које су побољшале квалитет живота корисника.

47. Укупна буџетска улагања у претходне три године у установе за смештај особа са сметњама у развоју износила су око 384.386.267 динара. Средства су најчешће трошена за разне санације, адаптације, изградње као и за набавку разноврсне опреме за рад. Улагања у 2010. години су у била и до 4, односно 5 пута већа него претходних година.¹⁴

48. Поред буџетских средстава, установама социјалне заштите за смештај била су на располагању и средства из донација. Један број домаћих и међународних привредних организација, али и удружења грађана и појединаца, донирао је средства углавном у опремање простора у установама за смештај.

49. Превентивне активности: центри за социјални рад у Републици Србији су Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада у центрима за социјални рад добили обавезу да развијају превентивне програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана, односно спречавању и сузбијању социјалних проблема у локалној заједници. Превентивно деловање у раду центра спроводи се реализовањем конкретних, тематски одређених и на циљне групе усмерених превентивних програма. Ове

¹⁴ Табеле се налазе у пар. 1-2. Анекса.

активности центри за социјални рад спроводе са другим системима у заједници, имајући у виду потребу заштите особа са инвалидитетом и унапређења њиховог положаја у локалним срединама у којима живе.

50. Одрасла лица са инвалидитетом се разликују по врсти и степену оштећења (од редукције до губитка способности за самостално функционисање), што ова лица усмерава на континуирано коришћење услуга установа социјалне заштите и органа старатељства.¹⁵

51. Обезбеђивањем нових социјалних, здравствених и других сервисних услуга за породице као и појединце у локалној заједници, омогућиће се постепено смањивање притиска за смештај у ове установе али и повећање могућности да се један број корисника врати у породицу и своју природну животну средину. У вези са тим, треба имати у виду да се ради о процесу који ће трајати релативно дуго.

Тренинг и обука особља: Преглед акредитованих програма из области заштите особа са инвалидитетом

52. У Републици Србији крајем 2007. године успостављен је механизам за континуирану обуку запослених у систему социјалне заштите – акредитација програма обуке за пружаоце услуга социјалне заштите. Овај механизам садржан је и у ЗСЗ и у току је израда подзаконског акта.

53. У Регистар акредитованих програма, који се воде у Републичком заводу за социјалну заштиту, је до сада унето 19 програма из области заштите особа са инвалидитетом или заштите деце и младих са сметњама у развоју. Реализовано је 11 од 19 програма.

Прогресивно спровођење

54. Усвајањем описаних механизма за сузбијање дискриминације, Република Србија спроводи обавезу да особама са инвалидитетом обезбеди ефикасну правну заштиту од дискриминације из члана 5. Конвенције. Такође, Република Србија спроводи мере како би особама са инвалидитетом осигурала несметано и равноправно уживање следећих права:

- Право на живот (члан 10.)
- Заштита у ситуацијама ризика (члан 11.)
- Једнако признање пред законом (члан 12.)
- Приступ правди (члан 13.)
- Слобода и лични интегритет (члан 14.)
- Заштита од тортуре и нехуманог поступања и казни, укључујући медицинске експерименте (члан 15.)
- Заштита од насиља, злостављања и експлоатације (члан 16.)
- Физички и морални интегритет (члан 17.)
- Слобода кретања и право на држављанство (члан 18.)
- Право на приватност (члан 22.)

¹⁵ Види табелу у параграфу 2. Анекса.

- Право на брачни и породични живот (члан 23.)
- Право на здравствену заштиту (члан 25.)
- Право на рад и запошљавање (члан 27.)
- Право да бирају, буду бирања и учествују у управљању јавним пословима (члан 29.)

55. Слобода мишљења и изражавања, право на пријем и ширење информација (члан 21.): У мају 2008. године мешовита радна група МРСП и Савеза глувих и наглувих Србије, уз подршку УНДП, почела је рад на нацрту Закона о употреби српског знаковног језика и рад на стандардизацији српског знаковног језика, а преко пројекта Светске банке финансира се рад сервиса преводилаца на знаковни језик у Београду. Усвајање Закона очекује се до 2012. године.

Право на социјалну сигурност (члан 28.) Усвојен је нов ЗСЗ. Буџетом је предвиђено више од 4 милијарде динара за спровођење ЗСЗ у 2011. години.

56. Законом о планирању и изградњи¹⁶ чланом 5. прописано је да се објекти високоградње јавне и пословне намене морају пројектовати и градити тако да особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогућавају несметан приступ, кретање, боравак и рад. Стамбене и стамбено-пословне зграде са десет и више станова морају се пројектовати и градити тако да се особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогућава несметан приступ, кретање, боравак и рад.

57. СУПОСИ предвиђа постепену и континуирану адаптацију постојећих јавних објеката и саобраћајне инфраструктуре и превозних средстава у јавном превозу путника у свим гранама саобраћаја, како би постали приступачни за особе са инвалидитетом (посебни циљ 14).

58. Република Србија предузеће ефикасне и одговарајуће мере да се особама са инвалидитетом олакша потпуно уживање права на живот у заједници и њихово потпуно укључивање и учешће у заједници (члан 19.). ЗСЗ је, између осталог, предвиђено обезбеђивање услуга подршке самосталном животу у заједници кроз организовање сервиса персоналних асистената на локалном нивоу и становања уз подршку, као и различите дневне услуге које обухватају дневне боравке и помоћ у кући.

59. Република Србија прогресивно ће остваривати мере за хабилитацију и рехабилитацију особа са инвалидитетом (члан 26.). ЗПЗОСИ детаљно је уређено деловање предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом. Формиран је посебни буџетски фонд за подстицање запошљавања и професионалне рехабилитације 2010. године.

60. ЗОСОВ прописано је једнако право и доступност образовање за све, што подразумева примену инклузивних мера у образовној пракси. Обавезан је упис све деце у припремни предшколски програм за основну школу. Законом је прописана могућност да деца из осетљивих група раде по индивидуалном

¹⁶ „Службени гласник РС” број 72/09,81/09, 64/10 и 24/11

образовном плану. ЗОСОВ подразумева равноправност дечака и девојчица, односно равноправност полова. Припремни предшколски програм као и основна школа обавезни су за децу и ученике. После завршене основне школе сваки ученик има право да конкурише за упис у средњу школу, према листи жеља, а у складу са освојеним поенима на завршном испиту и успехом у основној школи.

61. Законом о уџбеницима и другим наставним средствима су обухваћени нискотиражни уџбеници и за ученике са сметњама у развоју као и право издавања уџбеника на Брајевом писму и у електронској форми.

62. Закон о предшколском васпитању и образовању¹⁷ омогућава упис све деце у редовне вртићке групе, а прописује и развојне групе у које се уписују деца са сметњама у развоју уз сагласност родитеља.

63. Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику¹⁸ регулише процену потреба за додатну подршку ученику у образовном систему коме је она неопходна, кроз рад Интерресорне комисије (ИРК), на локалном нивоу.

64. Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план (ИОП), његову примену и вредновање¹⁹ омогућава деци из осетљивих група да се образују у складу са својим могућностима у редовном образовном систему. То значи да ученици који похађају школе за ученике са сметњама у развоју, а који су уписани закључно са 2009. годином такође, могу радити по ИОП-у, а у складу са њиховим индивидуалним потенцијалима. Са ученицима уписаним школске 2010/2011 у школе за ученике са сметњама у развоју наставни кадар је дужан да ради по индивидуалним наставним плановима за свако дете.

65. Обучено је преко 7500 практичара у образовном систему о инклузивном образовању и изради и реализацији Индивидуалног образовног плана.

66. Формирано је преко 140, са тенденцијом формирања нових ИРК при општинским и градским управама Републике Србије. Када су мање општине у питању, могу формирати заједничку ИРК. Све ИРК су прошле обуку за рад и примену Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику. Обуку су прошла три стална члана ИРК (представник из система здравља, образовања и социјалне заштите) и координатор комисије. Подршка раду ИРК се пружа и кроз Приручник за рад ИРК. Доступан је Водич за родитеље, чији је циљ ближе упознавање са улогом родитеља у функционисању ИРК и правима њиховог детета.

67. У сарадњи са Заводом за вредновање квалитета образовања и васпитања издат је Приручник за инклузивни развој школе који помаже школама у развијању инклузивне политике, културе и праксе.

¹⁷ „Службени гласник РС” број 18/2010.

¹⁸ „Службени гласник РС” број 63/2010. Правилник је усвојен од стране МП, МЗ и МРСП.

¹⁹ „Службени гласник РС” бр. 72/09 и 76/2010.

Такође, ЗОСОВ је прописано да се прогресивно уводе стандарди постигнућа по њиховим нивоима за основни и средњи ниво образовања.

Степен укључености особа са инвалидитетом у питања имплементације Конвенције

68. Влада Републике Србије формирала је Савет за особе са инвалидитетом 2002. године. Савет чине представници надлежних министарстава и националних организација ОСИ. Савет прати спровођење политике везане за ОСИ и служи као форум за разговоре о предлозима прописа релевантних за права и унапређење положаја ОСИ. Национална организација особа са инвалидитетом Србије (НООИС) номиновала је као своје представнике у Савет делегате из репрезентативних организација које представљају особе са телесним, сензорним и интелектуалним инвалидитетом. Сви представници НООИС у Савету су било саме особе са инвалидитетом, било њихови законски заступници - родитељи деце са инвалидитетом. Обезбеђена је и родна равноправност јер близу половине особа са инвалидитетом чланова Савета чине жене са инвалидитетом.

69. Влада Републике Србије у изради законских прописа који би требало да решавају питања особа са инвалидитетом непосредно укључује представнике удружења особа са инвалидитетом. Приликом израде ЗЗДОСИ, ЗПРЗОСИ, СУПОСИ у радне групе за израде ових докумената били су укључени експерти које су предложиле национална удружења особа са инвалидитетом, што је и допринело квалитету аката.

Примена Конвенције на територији Републике Србије

70. Република Србија у оквиру свог законодавног оквира обезбеђује исти ниво права у односу на она која су садржана у Конвенцији.

71. На територији Аутономне покрајине Војводине покрајински органи надлежни су за питања социјалне политике, здравствене заштите, урбанизма и грађевинарства, образовања, запошљавања раде на спровођењу одговарајућих одредби Конвенције.

72. Према Уставу, Конвенција о правима особа са инвалидитетом се примењује на целој територији Републике Србије, као држави уговорници. Међутим, како је над делом територије Републике Србије – Аутономна покрајина Косово и Метохија од 10. јуна 1999. године успостављено цивилно и безбедоносно присуство под покровитељством Уједињених нација (Резолуција Савета безбедности УН 1244), Република Србија позива Комитет да затражи од Привремене административне мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК) додатну информацију о примени Конвенције на територији Косова и Метохије, која ће представљати саставни део овог Извештаја.²⁰

108. 73. Извештаји више генералних секретара УН-а, као и извештаји УНЕСКО, УНДП, ОЕБС, Савета Европе, Amnesty International, Human Rights

²⁰ Види Анекс II - Правни оквир на Косову и Метохији.

Watch, Freedom House, Transparency International и многих других организација, континуирано указују на широко и упорно кршење основних људских права неалбанских заједница на КиМ, посебно Срба. Постоје алармантни подаци који се односе на кршење људских права штићеника са инвалидитетом у Специјалном заводу у Штимљу (наведени у параграфима 75-81), због чега се позива Комитет да, у складу са својим надлежностима, затражи од УНМИК да иницира истражни поступак, који ће се утврдити тачно стање и судбина корисника установе социјалне заштите у Штимљу.

Стање у Специјалном заводу у Штимљу²¹

109. 74. До јуна 1999. године на смештају у Специјалном заводу за смештај психијатријских и ментално оболелих лица Штимље, у Штимљу на територији Косова и Метохије, било је 243 корисника, српске и других националности, а о чијој судбини не постоје поуздани и ваљани подаци.

110. 75. Према подацима УНМИК из марта 2003. године у Штимљу се налазило укупно 145 лица српске и других неалбанских националности. Република Србија и Министарство за Косово и Метохију поседује спискове корисника, које у складу са чланом 17. Конвенције – заштита интегритета личности и чланом 22. Конвенције – поштовање приватности, неће бити саставни део овог Извештаја, али која се могу доставити Комитету и другим телима за случај формирања комисија које ће испитати стање у Штимљу.

76. Извештаји различитих организација у различитим временским периодима наводе тешкоће у раду завода, али и потпуно различите податке о броју лица српске националности који се налазе у овој институцији.

77. Мисија ОЕБС на КиМ (ОМИК) је позвала МДРИ (Mental Disability Rights International) на Косово и Метохију, као саветника за развој новог законодавства у области психичког здравља. Тим МДРИ је у периоду септембар 2000 - јул 2002. године боравио на Косову и Метохији седам пута и том приликом су истраживачки тимови посетили установе резиденцијалног и нерезиденцијалног типа за збрињавање корисника са психичким и менталним инвалидитетом. Највећа установа социјалне заштите која је посећена том приликом био је Завод у Штимљу са капацитетом од 285 кревета. Приликом посете 2002. године, Штимље је имало 230 штићеника. МДРИ је у свом извештају навео да би било логично да бригу за међународне стандарде преузме заштитник грађана тих стандарда, а то су Уједињене нације, али такође наводи и да операције УН на Косову нипошто нису на нивоу које тај задатак пред њих поставља. Кажу још и да су акције УН допринеле непотребној доживотној институционализацији популације са психолошким тешкоћама. МДРИ, апострофира да су: корисници изложени физичком, сексуалном и психолошком злостављању, да је медицинска и психијатријска нега неадекватна, да постоје случајеви сексуалног узнемиравања, експлоатације, силовања и других облика насиља у Штимљу, као и да већина људи која се налази у Штимљу нема разлога да буде институционализована.

²¹ Види Анекс II - Стање у Специјалном заводу у Штимљу.

78. МДРИ у Штимљу налази следеће²²:

1. Нехумани и понижавајући услови (депривација, неактивност корисника, без приватности, у прљавштини, заједничка одећа, нема личне хигијене, једини облик третмана су психотропски лекови који се дају без икакве стручне контроле, радни тимови без психијатара, закључавање корисника);
2. Физичко насиље и сексуално злостављање (садржај пријава које је примио МДРИ је конзистентан, тако да је могуће закључити да су физичко насиље и сексуално злостављање значајни проблеми у Заводу);
3. Незаштићеност деце у Штимљу;
4. Арбитарно задржавање у установама и правно заступање;
5. Инсистирање на сегрегацији услуга – услуге треба да буду базиране на потребама корисника и реализоване у заједници (Community based services)”; пракса је показала да велике установе нису добре за особе са интелектуалним инвалидитетом;
6. Права на грађанску партиципацију.

79. Наводимо и податке о броју корисника српске националности у Штимљу према извештајима међународних организација, тела и институција за протеклих десет година, а који се значајно разликују:

- Марек Новицки, ЕХ officio 2/04, објављен 05. маја 2005. године - 105 особа српске националности од тога 92 становника са територије Србије, док су остали избеглице из Хрватске, Босне и Херцеговине и Македоније.
- Према подацима из ОЕБС извештаја, а позивајући се на податке из Министарства рада и социјалне заштите 11. марта 2002. године било је 230 лица у установи од тога 135 Срба, 6 Хрвата, 5 Македонаца, 10 Мађара. 20 деце која су била у Штимљу смештена су у нове установе у Лапљем селу и Штимљу.
- Европски Комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (СРТ) од марта 2007. године каже да је у Штимљу у две установе смештено укупно 146 пацијената и то у првој 74 (30 мушкараца и 44 жене) и у другој 72 (39 мушкараца и 33 жене) не наводећи њихову националност.
- Извештај са Конференције за штампу ОЕБС мисије на Косову од 28. маја 2010. године, у коме се наводи да је укупан број штићеника у Штимљу 61 (овај број укључује и Србе и Албанце).

80. Имајући у виду веома различите податке, те алармантност чињенице да је за 8 година број штићеника са 230 смањен на 61, а да при томе не постоје јасни

²² Опширније о сваком наводу у Анексу II - Стање у Специјалном заводу у Штимљу.

и прецизни подаци о учињеним корацима у процесу деинституционализације Штимља, неопходно је спровести поступак којим ће се утврдити тачан број штићеника.

Члан 5. - Једнакост и забрана дискриминације

81. Особе са инвалидитетом су у могућности да користе законе да би заштитиле или оствариле своје интересе равноправно са другима.

82. Прописи из области запошљавања базирају се на кровним прописима о забрани дискриминације – ЗЗД и ЗСДОСИ, којима је детаљно регулисана забрана дискриминације у погледу запошљавања.

83. Одредбама Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености²³ забрањена је дискриминација у области запошљавања. Овим законом даје се право послодавцу да самостално одлучује о избору лица која ће запослити или радно ангажовати. Истовремено, утврђује се обавеза послодавца да обезбеди једнак третман лица која су му се јавила ради разговора о запослењу. Забрањена је дискриминација у области запошљавања (члан 5.), односно усвојена су начела непристрасности, афирмативне акције усмерене ка теже запошљивим незапосленим лицима, родне равноправности и слободе избора занимања и радног места.

84. ЗПЗОСИ такође забрањује дискриминацију особа са инвалидитетом. Забрањена је дискриминација ОСИ и афирмишу се принципи укључености у све сфере друштвеног живота на равноправној основи, подстицања запослености на одговарајућим радним местима и у одговарајућим условима рада, једнакости и родне равноправности (члан 2.).

85. ЗЗД предвиђа могућност подношења притужбе Поверенику за заштиту равноправности, а Закон о заштитнику грађана могућност подношења представке Заштитнику грађана.

86. ЗОСОВ су прописане мере подршке деци и ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом (чл. 77. и 98.), а ближи услови њиховог спровођења су регулисани следећим подзаконским актима: Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику²⁴ и Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање.

87. Стратешки циљ који СУПОСИ поставља је унапређење ОСИ до позиције равноправних грађана који уживају сва права и одговорности. У складу са постављеним оквирима, план је да се до 2015. године испуне следећи општи циљеви:

²³ „Службени гласник РС” број 36/2009.

²⁴ „Службени гласник РС” бр. 63/2010 и 88/10.

- Питање положаја особа са инвалидитетом уградити у опште развојне планове уз изградњу институционалног оквира и операционализацију мултисекторске и мултиресорне сарадње на активностима планирања и праћења политика у овој области;
- Развити ефикасну правну заштиту, уз развијене и спроведене планове превенције и спречавања дискриминације особа са инвалидитетом, као и планове сензибилизације друштва по питањима инвалидности;
- Социјалне, здравствене и друге услуге базиране на правима и потребама корисника начинити доступним, у складу са савременим међународно–прихваћеним методама процене инвалидности и потреба;
- Развити политике мера и применити програме, нарочито у областима образовања, запошљавања, рада и становања, који особама са инвалидитетом пружају једнаке могућности и подстичу самосталност, лични развој и активан живот у свим областима;
- Особама са инвалидитетом осигурати приступ изграђеном окружењу, приступачном превозу, информацијама, комуникацијама и услугама намењеним јавности, а кроз развој и спровођење плана уклањања баријера и изградње приступачних објеката и услуга;
- Осигурати особама са инвалидитетом адекватан стандард живљења и социјалну сигурност.

88. За остваривање *de facto* равноправности од нарочитог су значаја афирмативне акције које ће особама са инвалидитетом осигурати ефикасну правну заштиту од дискриминације, као и развијање политике мера и програма у областима образовања, запошљавања, рада и становања.

89. Четвртим делом ЗСДОСИ прописане су мере за подстицање равноправности особа са инвалидитетом. Предложене мере су писане по угледу на решења из Стандардних правила УН за изједначавање могућности које се пружају ОСИ. Оне представљају нужан предуслов и основ за постизање равноправности ОСИ. Мере представљају смернице и минималне стандарде које треба разрађивати законима из области социјалне заштите, компензаторних права, урбанизма и грађевинарства, саобраћаја и телекомуникација, процесног права, образовања, уређења културних и спортских делатности.

90. ЗСДОСИ је прописана обавеза свих органа државе, територијалних аутономија, локалне самоуправе да предузимају активности на стварању једнаких могућности за ОСИ и да укључе те особе и њихове организације у поменуте активности (члан 38.). Ова веома широко дефинисана обавеза у пракси ће се реализовати кроз читав низ закона у областима као што су радно право, социјална заштита, пензијско и инвалидско осигурање, здравствена заштита, образовање, приступ физичком окружењу, информацијама и комуникацијама, јавном саобраћају, јер инвалидност је друштвени феномен који задире практично у сваки сегмент друштвеног живота. СУПОСИ представља карику у ланцу практичне примене одредби члана 38. ЗСДОСИ.

91. Мере афирмативне акције у образовном систему се спроводе од 2003. године, али су добиле на значају кроз примену ЗОСОВ из 2009. године и подзаконских аката из 2010. године, као и Закона о високом образовању²⁵.

Члан 8. – Подизање свести

92. Промоција инклузије у образовању се спроводи кроз партнерство са невладиним сектором у које су укључени саветници из школских управа, наставно особље-практичари, стручна друштва (Савез учитеља Републике Србије) као и кроз промотивни рад са тимовима из пројеката Пружање унапређених услуга на локалном нивоу (ДИЛС) и Образовање за све (ЕФА). Медијске промоције политике образовања спроводе се кроз интервјуе и јавне наступе доносиоца одлука са највишег нивоа у систему образовања.

93. С обзиром да ОСИ представљају осетљиву групу на основу СУПОСИ донете су и законске одредбе којима се дефинише положај особа са инвалидитетом. Законом о јавном информисању у члану 5. регулисано је да су Република, аутономна покрајина односно локална самоуправа у обавези да обезбеде део средстава или других услова за несметано коришћење права лица са инвалидитетом на јавно информисање, слободно примање идеја, информација и мишљења.

94. Полазећи од циљева утврђених СУПОСИ и законских обавеза, Министарство културе, информисања и информационог друштва (МКИИД) у оквиру годишњег Конкурса за суфинансирање пројеката/програма из области јавног информисања подржава и пројекте намењене особама са инвалидитетом.²⁶

95. МРСП је 2004. године објавило Водич кроз права ОСИ у штампаној и електронској верзији. У сарадњи са НООИС, фебруара 2011. године објављено је допуњено издање Водича у који су унети и подаци о правима из Конвенције.

95. МРСП је 2006. и 2007. године подржао кампању за промовисање Конвенције коју је организовао Центар за самостални живот Србије, кампања је обухватала штампање брошуре о Конвенцији и организовање округлих столова и трибина о правима из Конвенције у десетак највећих градова Србије.

97. Предавања о Конвенцији које је одржао др Дамјан Татић чине редовни део програма наставе на правној клиници Правног факултета Универзитета у Београду од 2009. године, а на Летњој школи о забрани дискриминације особа са инвалидитетом на Правном факултету Универзитета у Београду 20-24. септембра 2010. године Конвенција је била једна од главних тема.

98. Један од циљева ЗПРЗОСИ јесте разбијање предрасуда о могућностима и способностима ОСИ и предузимање подстицајних акција усмерених ка укључивању ОСИ у све сфере друштвеног живота путем укључивања на тржиште рада. Послови који се обављају у том смислу су и афирмација једнаких

²⁵ „Службени гласник РС” бр. 76/2005, 100/2007 - аутентично тумачење, 97/2008 и 44/2010.

²⁶ Табеларне приказе расподељених средстава можете видети у Анексу I.

могућности, праћење ефеката радне и социјалне укључености, као и сарадња са свим актерима који могу допринети подстицању запошљавања и укључености ОСИ. Ради реализације ових послова, институције надлежне за креирање и спровођење политике запошљавања ОСИ, МЕРР и НСЗ су, од ступања на снагу ЗПРЗОСИ учествовале и/или организовале више од 80 трибина, округлих столова и конференција, у циљу подизања свести актера на тржишту рада и становништва о правима и потребама ОСИ.

99. У оквиру Програма за запошљавање и социјалну солидарност Европске заједнице и Пројекта „Нове вештине за ОСИ”, одржане су две регионалне конференције на тему – „Значај и улога партнерства у запошљавању ОСИ”, уз учешће више од 220 партнера (послодаваца, удружења).

100. У организацији МЕРР и НСЗ израђене су, штампане и дистрибуиране одговарајуће брошуре, попут: „Подршка послодавцима у запошљавању особа са инвалидитетом”, „Професионална рехабилитација особа са инвалидитетом” и „Једнаке могућности на тржишту рада”, а у циљу информисања јавности о положају ОСИ на тржишту рада и могућностима за професионалну рехабилитацију и запошљавање.

101. Такође, остварује се континуирана сарадња са предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ, удружењима ОСИ, послодавцима и другим субјектима, управо у циљу подизања нивоа свести како послодаваца, тако и самих ОСИ о могућностима за запошљавање и упознавању са правима и обавезама у вези са радом и запошљавањем.

102. У оквиру НСЗ основан је Центар за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ. Кроз рад са ОСИ (у смислу њихове мотивације за укључивање на тржиште рада, професионалне оријентације и процене радне способности, стицање и јачање компетенција, знања, могућности и вештина кроз програме обука), послодавцима (у виду промоције друштвено одговорног пословања, сензибилизације послодаваца и радне средине на значај запошљавања ОСИ (са аспекта друштва и појединца), селекције кандидата и пружања других видова стручно – саветодавне помоћи послодавцима и другим заинтересованим странама, тежи се реализацији конкурентног запошљавања ОСИ и функционалној радно – социјалној интеграцији. Неопходност даљег институционалног оснаживања капацитета Центра (испуњеност организационих, кадровских, просторно – техничких, оперативних и програмских стандарда), као и обезбеђивање доступности већем броју корисника наведених услуга, захтева формирање мреже центара на регионалном нивоу у наредном периоду.

103. У оквиру пројеката Министарства здравља који се односе на унапређење примарног нивоа здравствене заштите спроводи се и сензибилизација здравствених радника и локалне самоуправе ради унапређења знања и вештина комуникације особа са инвалидитетом, као и унапређење и јачање служби кућног лечења и неге и патронажних служби које су кључне за помоћ особама са инвалидитетом.

104. Бивше Министарство за људска и мањинска права, у сарадњи са Канцеларијом сталног координатора УН у Србији и Мисијом ОЕБС у Србији, организовало је у јулу 2010. године округли сто на тему „Извештавање о примени Конвенције УН о правима особа са инвалидитетом”. Округлом столу присуствовали су представници удружења ОСИ, удружења родитеља деце са инвалидитетом, релевантних државних органа и медија. Учесницима је, између осталог, представљен и учињен доступним у електронској форми материјал који се односи на процес извештавања Уговорним телима УН, форму и садржину извештаја, као и успостављање надлежности Уговорних тела УН за примање и разматрање индивидуалних представки.

105. Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, Управа за људска и мањинска права (МЉМПДУЛС) објавило је на интернет страници текст Конвенције и опционог протокола, као и поједностављену и скраћену верзију Конвенције.²⁷

Члан 9. - Приступачност

106. Пети циљ СУПОСИ је обезбеђивање приступа ОСИ изграђеном окружењу, приступачном превозу, информацијама и комуникацијама, услугама намењеним јавностима.

Физичко окружење

107. Законом о безбедности саобраћаја на путевима²⁸ прописана су правила која обезбеђују приступ, равноправно са другима, физичком окружењу особама са инвалидитетом.

У друмском саобраћају омогућено је постављање опреме за слепа и слабовида лица, која служи за обележавање простора на јавним саобраћајним и пешачким површинама, прилазима до објеката, за кретање по објектима за јавно коришћење, као и уградња посебних сигналних уређаја којима се обезбеђује несметано и оријентисано кретање слепих и слабовидих лица.

108. Опредм која се користи за обележавање путева за кретање слепих и слабовидих лица чине:

- тактилне траке са јасно назначеним крајевима путања;
- тактилни пешачки тастери на стубовима семафора;
- звучни сигнали навођења;
- звучни сигнали прелажења, и
- остала техничка средства сличне намене.

111. Поред опреме, за кретање слепих и слабовидих лица могу да се уграде и помоћна средства као што су, рукодржачи, вођице и друга слична помагала која

²⁷ Српску верзију је припремило Удружење Центар за оријентацију друштва, финансирано од стране Handicap international, оригинални документ је израдио сервис „Easy read” @ Inspired Services у августу 2007.

²⁸ „Службени гласник РС” бр. 41/2009 и 53/2010.

ће слепим и слабовидим лицима омогућити боље и лакше кретање и сналажење на јавним површинама или у јавним објектима.²⁹

112. На основу Закона о ваздушном саобраћају³⁰ из 2010. усвојен је Правилник о правима лица са инвалидитетом и лица са смањеном покретљивошћу у Авио-превозу³¹ који у себи садржи Уредбу Европског парламента и Савета (ЕЗ) број 1107/2006 од 5. јула 2006. године о правима ОСИ и лица са смањеном покретљивошћу у авио превозу.

113. У више градова појединци и локалне организације ОСИ користили су одредбе ЗСДОСИ да би поднели тужбе против надлежних који нису обезбедили приступачност. ЗСДОСИ забрањује дискриминацију на основу инвалидности у јавном превозу. Дискриминацијом се сматра:

- одбијање да се превезе путник са инвалидитетом;
- одбијање посаде превозног средства да пружи физичку помоћ путнику са инвалидитетом ако без такве помоћи путник са инвалидитетом не може да користи превозничку услугу и ако се пружањем помоћи не угрожава безбедност саобраћаја;
- утврђивање неповољнијих услова превоза за путнике са инвалидитетом, нарочито услова плаћања, осим у мери у којој су ти услови оправдани техничким захтевима или неопходним повећаним трошковима превоза путника са инвалидитетом.

114. Један од судских поступака због дискриминације на основу инвалидности води се по тужби путнице са инвалидитетом против националног авио превозника. У току су припреме за допуне правилника о пружању услуга путницима са инвалидитетом у ваздушном саобраћају.

115. Изменама Закона о планирању и изградњи (ЗПИ), које је иницирало МРСП у сарадњи са организацијама ОСИ, у априлу 2006. године прописана је обавеза инвеститора да поштују стандарде приступачности приликом изградње нових објеката. Прописана је новчана казна за прекршиоце.

116. Приликом усвајања новог Закона о планирању и изградњи³² водило се рачуна о овим позитивним достигнућима. ЗПИ прописано је да се објекти високоградње јавне и пословне намене, стамбене и стамбено-пословне зграде са десет и више станова морају се пројектовати и градити тако да ОСИ, деца и старе особе имају несметан приступ, кретање, боравак и рад (члан 5.).

117. Извођење радова на уклањању препрека за особе са инвалидитетом врши се на основу решења којим се одобрава извођење тих радова које издаје орган надлежан за издавање грађевинске дозволе. Захтев за покретање прекршајног поступка подноси надлежни урбанистички инспектор.

²⁹ Чл. 100-102 Правилника о саобраћајној сигнализацији. „Службени гласник РС” број 26/2010.

³⁰ „Службени гласник РС” бр. 73/2010 и 57/11.

³¹ „Службени гласник РС” број 02/2011.

³² „Службени гласник РС” број 72/2009.

118. Приступачност и универзални дизајн уведени су у наставни план и програм Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду и Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

119. Подзаконским актом³³ разрађују се урбанистичко-технички услови (за планирање простора јавних саобраћајних и пешачких површина, прилаза до објеката и пројектовање објеката (стамбених, објеката за јавно коришћење и др.), као и посебних уређаја у њима, којима се обезбеђује несметано кретање деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица.

120. ЗПИ је прописана новчана казна од 300.000 динара за прекршај односно непоштовање стандарда приступачности од стране привредног друштва или другог правног лица које је инвеститор. За овај прекршај казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара. Не постоје посебне одредбе којима би се предвидело да наплаћене новчане казне буду наменски усмерене у отклањање баријера.

Образовање

121. ЗОСОВ регулисано је право на образовање свих, кроз дефинисање општих принципа и циљева образовања и васпитања у Републици Србији (чл. 2.-4.).

122. Будући да је ЗОСОВ прописано једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације, у случају кршења овог права су прописане казнене одредбе. У складу са концепцијом образовног система локална самоуправа је дужна да обезбеди приступачност свих објеката на њеној територији сваком детету, односно ученику. Право на приступачност може да се обезбеди и преко упућивања детета/ученика на ИРК ради остваривања овог права.

Информисање и култура

123. Законом о јавном информисању³⁴ прописана је обавеза да се јавне информације учине доступним особама са инвалидитетом.

124. На основу члана 38. ЗСДОСИ МКИИД је 27. фебруара 2007. године донело Упутство за спровођење активности којима се обезбеђују услови за несметано коришћење садржаја и програма институција културе од стране ОСИ.

125. У складу са донетим упутством, МКИИД у области културног наслеђа редовно суфинансира рад и активности Савеза слепих Србије.

126. У складу са Стратегијом развоја електронске управе у Републици Србији за период од 2009. до 2013. Године, електронске јавне услуге се пружају на

³³ Правилник о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са несметаним кретањем деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица. Објављен у Службеном гласнику број

³⁴ „Службени гласник РС” бр. 43/03, 61/2005, 71/09, 89/10-УС и 41/11-УС.

начин који у потпуности обезбеђује једноставан, разумљив и слободан приступ за све кориснике, укључујући особе са инвалидитетом.

127. Републички завод за информатику и интернет, израдио је почетком децембра 2010. године „Смернице за израду web презентација органа државне управе в.3.0” које препоручују усклађивање интернет страница органа државне управе са World Wide Web Consortium Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0.

128. Закључком Владе 23. децембра 2010. године сви органи државне управе су задужени да своје интернет странице ускладе са „Смерницама за израду web презентација органа државне управе” у року од 6 месеци по доношењу закључка. Истим Закључком, Републички завод за информатику и интернет је задужен да изврши оцену усаглашености web сајтова свих органа државне управе са Смерницама у року од 2 месеца од истека рока за усаглашавање и да о томе извести Владу.

129. Национални Портал еУправа, који представља јединствени шалтер ка електронским услугама свих државних органа, усклађен је са (WCAG) 2.0. смерницама, а у оквиру унапређења Портала предвиђена је и имплементација говорног софтвера (*text-to-speech*) за све садржаје Портала, као и оптимизација за прегледање садржаја Портала читачима екрана, односно оптимизација навигације и увођење пречица ка деловима садржаја.

130. Законом о јавним набавкама из 2008. године предвиђена је обавеза подносиоца захтева за одобравање средстава из јавних набавки да у пројектној документацији приложи и доказе о поштовању техничких стандарда приступачности за добра и услуге за особе са инвалидитетом.

Запошљавање

131. ОСИ се запошљавају под општим или под посебним условима. Запошљавањем под општим условима сматра се запошљавање код послодавца без прилагођавања послова, радног места или послова и радног места.

132. Запошљавањем под посебним условима сматра се запошљавање код послодавца уз прилагођавање послова, радног места или послова и радног места.

133. Послодавац који запосли ОСИ под посебним условима може остварити право на рефундацију примерених трошкова.

134. Правилником о ближим условима, критеријумима и стандардима за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације прописано је да се мере и активности професионалне рехабилитације које се односе на радно оспособљавање, доквалификацију, преквалификацију и програме за стицање, одржавање и унапређење радних и радно– социјалних вештина и способности особа са инвалидитетом; едукацију и тренинг семинаре за послодавце, стручна лица за радно оспособљавање и професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом и друга лица, предлоге и обуку за примену адекватних

техничких и технолошких решења у циљу подизања ефикасности особе са инвалидитетом у учењу и раду, као и службе подршке спроводе од стране носилаца професионалне рехабилитације, уколико су испуњени следећи:

- грађевинско– технички стандарди (грађевинско технички стандарди, у погледу инфраструктуре, у функционалном погледу и други услови прописани урбанистичким, грађевинским, техничким, санитарним, пожарним и прописима о заштити животне средине и безбедности и здравља на раду;
- стандарди у погледу стручних радника;
- стандарди у погледу опреме (подразумевају да просторије за спровођење обуке, у зависности од намене и радне способности особа са инвалидитетом имају опрему која одговара врсти обуке која се спроводи и која се лако одржава; обезбеђен одговарајући намештај, машине и алате, компјутере, средства и материјале за практичну обуку у складу бројем полазника и врстом инвалидности);
- стандарди у погледу садржине програма обуке.

135. Највећи број данашњих радних места није приступачан, због тога што при њиховом пројектовању није примењен „дизајн за све”. Такође треба имати у виду да прилагођавање није увек неопходно нити је довољан аргумент или отежавајућа околност која се не може превазићи приликом запошљавања особа са инвалидитетом.

136. Незапосленим ОСИ које су пријављене на евиденцију НСЗ обезбеђена је приступачност и оне могу равноправно користити услуге као и друга незапослена лица.

Здравствена заштита

137. Поред поменутог начела правичности здравствене заштите ЗЗЗ се заснива и на: начелу приступачности, начелу свеобухватности и начелу континуираности. Начело приступачности здравствене заштите остварује се обезбеђивањем одговарајуће здравствене заштите грађанима Републике, која је физички, географски и економски доступна, односно културно прихватљива, а посебно здравствене заштите на примарном нивоу. Начело свеобухватности здравствене заштите остварује се укључивањем свих грађана Републике у систем здравствене заштите, уз примену обједињених мера и поступака здравствене заштите које обухватају промоцију здравља, превенцију болести на свим нивоима, рану дијагнозу, лечење и рехабилитацију.

138. Начело континуираности здравствене заштите остварује се укупном организацијом система здравствене заштите која мора бити функционално повезана и усклађена по нивоима, од примарног преко секундарног до терцијарног нивоа здравствене заштите и која пружа непрекидну здравствену заштиту грађанима Републике у сваком животном добу. Сва поменута начела односе се и на особе са инвалидитетом.

139. У Министарству здравља постоји буџетска линија за финансирање пројеката удружења, који се тичу унапређења здравља. Током 2008. године Министарство здравља финансирало је шест пројеката разних удружења особа

са инвалидитетом, а током 2009. године организацију „Из круга” у износу од 220.000,00 динара. Већина здравствених установа укључујући и установе на примарном нивоу здравствене заштите (домови здравља) су уклониле физичке баријере, изградњом рампи за особе са инвалидитетом.

Члан 10. – Право на живот

140. Република Србија упућује на ставове наведене у параграфима 66., 486. и 500. Другог периодичног извештаја о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима (CCPR/C/SRB/2).

141. Из наведених одредби јасно је да Устав Републике Србије признаје и штити право на живот и опстанак свих грађана Републике Србије на равноправној основи са другима, а с обзиром да је људски живот неприкосновен ниједна особа, па тако ни особа са инвалидитетом не може бити подвргнута произвољном лишењу живота.

142. Право на живот је загарантовано особама са инвалидитетом на једнакој бази као и осталим особама. Правне норме криминализују било које кршење уживања права на живот особа са инвалидитетом на исти начин као и било којих других индивидуа.

Пракса

143. Република Србија чини напоре да отклони проблеме везане за ОСИ које су привремено или трајно збринуте у институцијама у оквиру различитих система (социјална заштита, здравство, правосуђе. Ти проблеми односе се на смештај преко капацитета, случајеве насиља међу корисницима, неадекватну употребу лекова, исхрану, недостатак програмских активности или адекватног здравственог третмана. На наведено указују и организације цивилног друштва.

144. Неопходно је повећати пажњу државе у вези са случајевима који су резултирали неочекиваном смрћу особа на смештају, посебно када преминула особа нема родбине или када родбина нема интерес да сазна узроке смрти. На пример, у октобру 2010. године насилна смрт непокретног тинејџера је након усмерене медијске пажње била је истражена и од стране Министарства за рад и социјалну политику и од тужилаштва. Интерна истрага довела је до идентификовања одговорности директора установе који је као резултат тога смењен. Резултати истраге тужилаштва су у тренутку састављања овог извештаја још непознати и евентуални судски процеси још треба да се започну.

145. У извештају из 2009. године Заштитника грађана, након посете установи социјалне заштите у Стамници, напомиње се да се у посећеној установи статистика о броју и узроцима смрти не води.

Члан 11. – Ризичне ситуације и хуманитарне катастрофе

146. Законом о полицији³⁵ прописане су хитне полицијске мере за отклањање непосредне опасности за људе и имовину, када те мере не могу правовремено да предузму други надлежни органи, као и услове за примену наређења.

147. Законом о ванредним ситуацијама³⁶ прописана су начела заштите и спасавања.

148. На територији Републике Србије крајем 2010. године боравило је 74.944 избеглица и 210.148 интерно расељених лица.

149. Законом о избеглицама³⁷, привремени смештај и помоћ у исхрани обезбеђује Комесаријат за избеглице, уважавајући у највећој могућој мери, најбоље интересе избеглица које су смештене или ће бити смештене у колективни центар (члан 8.). Лицима која због психофизичког стања (старе, болесне особе и особе са инвалидитетом) не могу да користе колективни центар, Комесаријат, на основу решења Центра за социјални рад, обезбеђује смештај у установи социјалне заштите, другом облику социјалне заштите или породици.

150. Интерно расељена лица, као држављани Републике Србије, уживају сва права и све облике заштите као и остали грађани.

151. У складу са Националном стратегијом за решавање питања избеглица и интерно расељених лица у Републици Србији³⁸ спроводи се низ програма и пројекта а који за циљ имају решавање стамбеног питања избеглица и интерно расељених лица. Критеријуми за укључивање у програме, који су дефинисани заједно са УНХЦР, посебну предност дају породичним домаћинствима која у свом саставу имају особе са инвалидитетом.

152. Као посебан облик социјалне заштите развијено је социјално становање у заштићеним условима, које поред стамбеног простора обезбеђује и додатну материјалну и социјалну подршку породицама особа са инвалидитетом.

153. Војска Републике Србије, у складу са својом Трећом мисијом утврђеном Стратегијом одбране Републике Србије: „Подршка цивилном становништву у супротстављању претњама безбедности”, односно задатком 3.2. у оквиру те мисије: „Помоћ цивилном становништву у случају природних непогода, техничких и технолошких и других несрећа”, ангажује потребне људске и материјалне ресурсе намењене помоћи угроженом цивилном становништву, као и санацији проузроковане штете у случајевима наступања наведених ванредних ситуација.

³⁵ „Службени гласник РС” бр. 101/2005 и 63/2009 и 92/11.

³⁶ „Службени гласник РС” бр. 11/2009 и 92/11.

³⁷ „Службени гласник РС” број 18/92, „Службени лист СРЈ” број 42/2002 - одлука СУС и „Службени гласник РС” број 30/2010.

³⁸ „Службени гласник РС”, број 17/2011.

Члан 12. - Равноправност пред законом

154. Република Србија упућује на ставове наведене у параграфима 147-154 Другог периодичног извештаја о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима (CCPR/C/SRB/2).

155. Домаће законодавство садржи одредбе и решења у вези са пословном способношћу и предузимањем мера старатељске заштите које је потребно реформисати и ускладити са одредбама и обавезама преузетим Конвенцијом. Старатељство над особама лишеним пословне способности у Републици Србији је регулисано законима који нису значајно мењани дуг временски период, а већина их је донета у периоду када су особе са инвалидитетом (душевно оболела лица и ментално недовољно развијена одрасла и стара лица) биле искључене из друштва. Посебно су споре промене правила која уређују сам поступак лишавања пословне способности, односно промена закона о ванпарничном поступку.

156. Полазиште законодаваца приликом доношења прописа на којима је засновано лишење пословне способности и предузимање мера старатељске заштите, било је, да треба лишити пословне способности и ставити под старатељство лица која због) менталног инвалидитета или из других разлога нису у стању да се старају сама о својим интересима. Ово полазиште је у савременој пракси и теорији превазиђено и засновано на ставу да ОСИ јесу у стању да се саме о себи старају, а уколико постоје животне ситуације у којима им је потребна подршка – држава је у обавези да им подршку обезбеди, па и путем примене мера старатељске заштите, која мора бити пажљиво и селективно примењивана да ни у ком случају не нарушава права и правну сигурност таквих лица.

157. Правне норме које регулишу процедуре за лишавање процедуре за лишавања пословне способности и вршење старатељства нису уједињене у оквиру једног законског текста већ се налазе у различитим законима и правилницима. Главна правила саме процедуре садржана су у одредбама Закона о ванпарничном поступку и Породичног закона. Понешто неодређене и недоречене формулације закона утичу на процедуру у пракси. Према тврдњама организација цивилног друштва, судије имају превелика дискрециона права у процедури одузимања пословне способности. Међутим, ово се не може прихватити у целини. Судије у овим поступцима пре свега поступају по аутоматизму, у односу на налазе и мишљења вештака који утврђују да ли неко лице може или не може, с обзиром на своје стање пре свега менталног здравља, да само штити своја права и интересе. Налази судских вештака на којима се заснива одлука суда о лишењу пословне способности су дијагностичког карактера и не садрже процену о преосталим способностима лица да без подршке или уз подршку само штити своја права и интересе. У том смислу оцењујемо да би пре свега доношење посебног закона о заштити менталног здравља (Министарство здравља) у којем би се нашло и регулисање процене стања и потреба лица са проблемима у менталном здрављу допринело целовитој примени Препоруке (99) 4 Комитета министара Савета Европе. Министарство рада и социјалне политике у том контексту кроз вршење надзора над стручним радом органа старатељства и пружања стручне помоћи стручњацима органа

старатељства истима дало одређене инструкције у циљу адекватне примене мера стзаратељске заштите лица која нису у стању да се самостално старају о својим правима и интересима. Тако је у сваком поступку заштите таквих лица неопходна процена њихових способности на основу које ће се процењивати да ли је и у ком обиму је неопходно лице лишити пословне способности. У свим поступцима мора се прибавити мишљење лица о целисходности покретања таквог поступка као и прибавити мишљење о лицу за које жели да му се постави за старатеља

158. Тренутно је у току опсежна реформа правног система Републике Србије, а један од приоритета су особе са инвалидитетом. На ово указује и усвајање низа закона укључујући и ЗСДОСИ, Породичног закона, ЗПЗОСИ. Ови закони указују на то да Република Србија све више признаје права ОСИ. Међутим, законске норме којима се уређује старатељство и лишење пословне способности нису модификоване и представљају одређену препреку у поштовању права ОСИ. Постоји јасно опредељење Републике Србије да унапреди режим лишавања пословне способности, те с тим у вези снажно подржава сваку иницијативу и активности удружења у овој области.

159. МРСП до реализације релевантних законодавних иницијатива које се односе на промену посебно Закона о ванпарничном поступку³⁹, предузима мере да се у организовању старатељске заштите одраслих лица лишених пословне способности, у што већем обиму примене Препоруке (99) 4 Комитета министара Савета Европе.

Пракса

160. Према анализама судске праксе организација цивилног друштва судска пракса показује да се судије углавном ослањају на дијагнозу менталног односно интелектуалног инвалидитета коју дају или потврђују судски вештаци (неуропсихијатри) без специфичних примера или успостављања јасне везе са неспособностима особе у свакодневном животу. Саслушање се у пракси не одвија ван суда, што је предвиђено законом да би се омогућило учествовање у процесу особа које су институционализоване.

Што се тиче институције старатељства, иако постоје мере заштите у закону, у пракси су уочени проблеми у контроли старатеља у вршењу њихових дужности. У том смислу не може се адекватно осигурати заштита права особа под старатељством. Штавише, постоји озбиљан пропуст у регулативи који резултира читим конфликтом интереса у случајевима када је као старатељ додељен запослени из центра за социјални рад (непосредно старатељство), али центар задржава улогу надгледавања дужности старатеља. Важећим Породичним законом утврђен је механизам контроле вршења старатељства: надзор над радом старатеља- члан 142. ПЗ, притужба на рад старатеља- члан 335. ПЗ притужба на рад органа старатељства- члан 338. ПЗ. Свакако, треба нагласити да је у оквиру Породичног закона прописана и обавеза одговорност старатеља (члан 141.) Старатељ одговара за штету коју проузрокује штићенику током обављања

³⁹ „Службени гласник РС”, бр. 25/82 и 48/88.

послова старатељства, осим ако не докаже да је штета настала без његове кривице. Кривица старатеља постоји када је штету проузроковао намерно или грубом непажњом. За штету солидарно одговара и орган старатељства.

Члан 13. – Приступ правди

161. Закон о парничном поступку⁴⁰ (ЗПП) прописује да странка у поступку може бити свако физичко и правно лице. Странка која је потпуно пословно способна може сама предузимати радње у поступку.

162. Закон о кривичном поступку⁴¹ (ЗКП) прописује да окривљени који је нем, глув или неспособан да се сам успешно брани, мора имати браниоца већ приликом првог саслушања. ЗКП прописује посебан начин комуницирања са таквим лицима и то не само преко тумача већ и кроз могућност постављања питања и давања одговора писмено.

163. Што се тиче деце и младих особа са инвалидитетом, примењују се одредбе ЗКП и ЗПП као и одредбе Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁴².

Пракса и статистика

164. Општински суд у граду Шапцу донео је 5. септембра 2007. године прву првостепену пресуду за случај дискриминације на основу инвалидности.

165. Број судских поступака који се водио или су и даље у току за период који се извештава према ЗЗД у односу на особе са инвалидитетом је 23. Од овог броја у надлежности Апелационог суда у Београду води се 7 поступака, у Новом Саду 15 поступака, у Крагујевцу 1. У овом периоду није било примедба у вршењу надзора рада судова везаних за дискриминацију особа са инвалидитетом у судском поступку.

166. Увидом у кривичну писарницу Врховног касационог суда, утврђено је да, у периоду за који се извештава, у Кривичном одељењу овог суда није било предмета, па дакле ни поступака у вези са случајевима дискриминације особа са инвалидитетом. Провером у Одељењу судске праксе Врховног касационог суда, утврђено је да је у периоду за који се траже подаци у Грађанском одељењу био један предмет у вези са дискриминацијом особа са инвалидитетом. У поступку по притужбама за наведени период, није било примедба везаних за дискриминацију особа са инвалидитетом у судском поступку.

167. Правосудна Академија је током 2010. године организовала 7 семинара на тему спречавање дискриминације. Полазници семинара су били судије и тужиоци основних, виших судова и тужилаштава. Правосудна Академија је 2010. године израдила курикулум за обуку судија и тужилаца о спречавању дискриминације а у складу са ЗЗД и међународним стандардима поготово

⁴⁰ „Службени гласник РС”, број 72/2011.

⁴¹ „Службени лист СРЈ”, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Службени гласник РС”, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005, 49/2007, 20/2009, 72/2009 и 76/2010.

⁴² „Службени гласник РС”, број 85/2005.

стандардима Савета Европе и Европског суда за људска права, који је усвојен уз припремљен радни материјал као део Програма обуке Правосудне академије. Такође, део курикулума укључен је и у Програм почетне обуке који се реализује са полазницима прве генерације.

168. Број сталних судских тумача за знаковни језик је 9. Од овог броја 5 је ангажовано у Београду, 1 у Нишу, 1 у Новом Пазару, 1 у Крагујевцу. Број поступака у којима је био ангажован судски тумач како за гестовни говор, тако и за тумачење знакова слепих лица за период за који се извештава јесте 47. Број рампи и прилаза судовима у Србији је укупно 36. Од тог броја, прилагођен прилаз за кориснике инвалидских колица имају сва четири Апелациона суда, 20 основних судова и 12 виших судова.

169. Зграда у којој се поред Врховног касационог суда налазе и седишта Привредног апелационог суда, Управног суда и Апелационог суда у Београду, има како посебан улаз прилагођен потребама и стандардима ОСИ, тако и прилагођен прилаз службеном улазу, ради омогућавања коришћења тог улаза особама са инвалидитетом.

Извршење кривичних санкција

170. Законом о извршењу кривичних санкција⁴³ прописано је право осуђеног са посебним потребама на смештај примерен степену и врсти његових посебних потреба (члан 66. став 3).

171. Према подацима Управе за извршење кривичних санкција у периоду извештавања није било притужби у вези са дискриминацијом ОСИ у установама за извршење кривичних санкција.

172. У циљу обезбеђивања адекватног смештаја ОСИ, а у складу са Законом о извршењу кривичних санкција и правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, у свим заводима у оквиру Управе за извршење кривичних санкција се води рачуна да се обезбеде услови за издржавање казне затвора прилагођени потребама особа са инвалидитетом.

173. Такође, у складу са расположивим буџетским средствима и архитектонским и просторним условима, стално се ради и на унапређењу ових услова. Са тим циљем, у Окружном затвору у Смедереву, Окружном затвору у Неготину, Окружном затвору у Зрењанину и Казнено-поправном заводу у Шапцу је реновирана просторија са пратећом опремом за ОСИ, у окружном затвору у Врању су поред тога набављена тоалетна колица. У Окружном затвору у Београду је у току реновирање посебене просторије са прилагођеним купатилом и припадајућим тоалетом, а наручени су и нови специјализовани болнички кревети и ортопедска помагала. Такође, у Окружном затвору у Краљеву је реновиран посебан тоалет, а санитарни чвор у Казнено-поправном заводу у Сомбору је опремљен помагалом за обављање физиолошких потреба ОСИ.

⁴³ „Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 72/2009 и 31/2011.

174. Поред napora да се осуђеним лицима са инвалидитетом обезбеде услови смештаја који одговарају њиховим специфичним потребама, они имају обезбеђену здравствену заштиту у обиму као и грађани на слободи. Служба за здравствену заштиту завода у којем се налазе прибавља комплетну медицинску документацију која се односи на осуђеног са инвалидитетом, што омогућава заводским лекарима да им пруже потпуну медицинску негу адекватну њиховим конкретним потребама, а поред лечења обезбеђене су и услуге психијатра и психолога за особе са психо-социјалним инвалидитетом, као и посебни програми окупационе терапије, различите врсте радионица (у зависности од природе инвалидитета и процењених потреба и капацитета). Осуђени којима се потребна медицинска помоћ не може пружити у заводу у којем се налазе, упућују се на лечење у Специјалну затворску болницу у Београду или другу високо специјализовану здравствену установу у оквиру Министарства здравља, а у Специјалној затворској болници постоји и посебно психијатријско одељење, које је недавно реновирано.

175. Особе са инвалидитетом су укључене у активности које се организују у заводу, а које се у зависности од њихових потреба и капацитета прилагођавају сваком конкретном случају, рачунајући ту и радно ангажовање, коришћење слободног времена за рекреацију и уметничке и друге радионице. Помоћ и асистенцију у обављању свакодневних потреба особама са физичким инвалидитетом у затворима обезбеђују надлежне службе завода, нарочито здравствена служба.

176. Након отпуштања са издржавања казне свим лицима, па и онима са инвалидитетом, се пружа потребна постпенална помоћ, од стране надлежних центара за социјално старање према пребивалишту лица.

177. У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици забележено је да се један осуђени, особа са инвалидитетом, обраћао Покрајинском омбудсману и Заштитнику грађана и да се тим путем жалио на то да му је отежано одржавање личне хигијене и обављање других свакодневних активности, а што је последица чињенице да је слеп. Од стране службеника завода је уложен максималан напор у циљу лакшег остваривања свакодневних потреба осуђеног, припадницима Службе за обезбеђење је наложено да сваки дан контролишу одлазак осуђеног по храну, количину и квалитет хране и да свакодневно извештавају претпостављене о било каквим неправилностима или проблемима које осуђени може имати услед чињенице да је слеп.

178. Такође, Окружном затвору у Новом Саду прослеђена је препорука Заштитника грађана да се један осуђени ОСИ, коме је за кретање неопходна употреба инвалидских колица, смести у посебну спаваоницу у приземљу објекта, у којој постоји мокри чвор са санитарним уређајима прилагођеним његовим потребама, са вратима одговарајуће ширине и прилазном рампом за његово несметано кретање колицима у објекту и излазак ван затворених просторија. У вези са тим, Управа је обавештена од стране завода да је осуђени смештен у собу у приземљу, са купатилом у које може ући инвалидским колицима, а да је поводом осталих препорука у току поступак обезбеђења финансијских средстава.

179. У току је завршетак изградње новог казнено-поправног завода у Падинској Скели, у којем је посебна пажња посвећена условима смештаја за особе са физичким инвалидитетом, тако да постоје посебне ћелије прилагођене њиховим потребама, што је пракса која ће бити настављена и приликом реновирања постојећих, односно планиране изградње нових завода за извршење кривичних санкција.

Поступање полицијских службеника према особама са инвалидитетом

180. Чланом 21. Устава Републике Србије забрањује се свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

У члану 35. Закона о полицији наводи се да овлашћено службено лице у примени полицијских овлашћења поступа непристрасно, пружајући свакоме једнаку законску заштиту и поступајући без дискриминације лица по било ком основу. У примени полицијских овлашћења овлашћено службено лице поступа хумано и поштује достојанство, углед и част сваког лица и друга основна права и слободе човека.

У погледу примене средстава принуде Закон о полицији⁴⁴ члан 89. став 3 и члан 90. став 4 (ЗП), ограничава употребу појединих средстава принуде према инвалидима, те је употреба службене палице и средстава за везивање дозвољена само у случајевима ако неко од тих лица непосредно угрожава живот људи.

У складу са Законом о полицији и Правилником о поступку решавања притужби Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова (МУП) је решавао представке, између осталих и ОСИ, у којима је указивано на непрофесионално поступање полицијских службеника према њима. Наводе из појединих представки су непосредно проверавани, а поједине представке су прослеђиване на даљу надлежност подручним полицијским управама. Приликом непосредне провере навода из представки, полицијски службеници Сектора унутрашње контроле су у потпуности уважавајући здравствено стање подносилаца представки, одлазили у њихове станове, односно куће, ради обављања разговора и прикупљања потребних обавештења. О резултатима спроведених провера сви подносиоци представки су уредно и благовремено обавештавани. Поступак подношења представки на рад полиције олакшан је дељењем пропагандног материјала брошура, летака и формулара, са информацијама за грађане, на који начин да поднесу представку, односно притужбу на рад полицијских службеника. Овај материјал је доступан и на интернет презентацији Сектора унутрашње контроле, на интернет страници МУП, па је грађанима дата могућност да достављају своје представке преко интернета.

⁴⁴ „Службени гласник РС“, бр. 101/2005,63/09- УС и 92/11

181. Покренут је пројекат перманентне едукације полицијских службеника у коришћењу знаковног језика глувонемих особа, како би се створили услови за комуникацију полицијских службеника са глувонемим особама.

Независни државни органи

182. Република Србија указује на податке наведене у пар. 21-22. Другог периодичног извештаја о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима ССРР/С/СРБ/2.

183. Наглашавамо да је Заштитник грађана овлашћен да контролише законитост и правилност рада затвора и има право на ненајављене посете и приступ свим просторијама, право на ненадзиран разговор са свим запосленима и свим лицима која се налазе на издржавању казне затвора или у притвору и има право и на увид у целокупну документацију, без обзира на степен њене тајности.

184. Законом о измени и допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака усвојеним 28. јула 2011. године на предлог Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, улогу Независног националног механизма за превенцију тортуре добија Заштитник грађана. Наведеним законом тај орган ће вршити посете, ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, у сваком месту под надлежношћу или управом Републике Србије где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе. Заштитник грађана у вршењу послова Независног националног механизма за превенцију тортуре сарађује са Покрајинским омбудсманом и удружењима чији статут предвиђа циљ унапређења и заштите људских права.

185. Сходно годишњим извештајима о раду примећује се повећање броја притужби које Заштитнику грађана подносе особе са инвалидитетом, што је и очекивано пошто се овај орган с протоком времена афирмисао у јавности. Заштитник грађана је током 2008. поступао по свега 14 представки особа са инвалидитетом, а 2009. године већ је поступао по 75 представки ових особа. Заштитник грађана је у 2009. по сопственој иницијативи покренуо поступак у још 3 случаја кршења права особа са инвалидитетом и наставио 10 поступака започетих 2008. Највећи број представки односио се на кршења права из области социјалне заштите - 11, радних односа – шест и дискриминације – шест. У 25 случајева није било основа за представку, у 12 она је одбачена, у 9 је повучена, а у три случаја поступак је обустављен. У једном случају Заштитник грађана донео је препоруку.

186. Повереник за заштиту равноправности, формиран на основу ЗЗД, између осталог, прима и разматра притужбе због повреда одредаба овог закона, пружа подносиоцима притужби информације о њиховим правима, подноси тужбе суду уз сагласност дискриминисаног лица, прати спровођење и иницира промену закона, као и промену других законских текстова који се односе на област дискриминације и људских права. Законом је утврђен начин поступања пред

Повереником, као и могућност судске заштите. У досадашњем раду Повереник за заштиту равноправности је решио 10 притужби по основу инвалидитета.

Члан 14. – Лична слобода и безбедност

187. Уставом Републике Србије загарантовано је право на слободу и безбедност, прописан начин поступања са лицем лишеним слободе, као и допунска права у случају лишења слободе без одлуке суда.

188. Законом о полицији прописане су обавезе МУП ради стварања услова за рад полиције, између осталог, организацију и спровођење унутрашње контроле, те обавезе полицијских службеника. Полицијски службеник у обављању својих послова служи заједници и штити сва лица од незаконитих деловања, обавезан је да увек поступа професионално, одговорно и хумано и да поштује људско достојанство, углед и част сваког лица и друга његова права и слободе (члан 13. став 2).

189. Почетком 2010. године, на издржавању казне затвора у Републици Србији налазило се 28 ОСИ, а у затворским установама задржавају се само они за чији инвалидитет могу да се обезбеде неопходни услови, по подацима Управе за извршење кривичних санкција Министарства правде. Уколико такви услови не могу да се остваре, ове особе се упућују у Специјалну затворску болницу у Београду. Уколико ни у Специјалној затворској болници нема адекватних услова, ОСИ се упућују у специјализовану установу која може да одговори на њихове потребе, а трошкове сноси Управа за извршење кривичних санкција. .

190. По налазима заменика заштитника грађана за права лица лишених слободе, број притужби које заштитник добија од ОСИ која су на издржавању казне затвора или у притвору није велики, али се током контролних посета затворима може уочити да управе затвора чине одређене напоре да особама са инвалидитетом омогуће примерен смештај и задовољење њихових потреба.

Пракса

191. Лишавање права особа са инвалидитетом на слободу је (осим Кривичним закоником) дозвољено у складу са одредбама чл. 44. Закона о здравственој заштити и одредбама чл. 45. до 55. Закона о ванпарничном поступку. Ове одредбе регулишу процедуру за недобровољно тј. присилно задржавање у психијатријској установи. Предуслов је да доктор медицине односно психијатар или неуропсихијатар процени да је природа менталне болести особе таква да може да угрози властити живот или живот других или имовину (333, чл. 44. став 1).

192. Организације цивилног друштва указују да ЗВП сужава предмет поступка тако што суду даје да одлучи о даљем задржавању особе у институцији, а не о законитости иницијалног задржавања особе (од тренутка пријема до тренутка подношења пријаве суду о пријему). У складу с тим, тренутно важећи закони не прописују да обавезно обавештење суда о смештању особе у институцију мора садржавати и основу за ограничавање слободе особе. Они прописују да обавештење суда мора садржавати просто информације о примљеној особи,

лицу које ју је довело у институцију и, по могућности, о природи и степену болести са одговарајућом медицинском документацијом (члан 46. став 3). То оставља широки простор за доношење произвољних одлука суда, али и отвара врата за могућност деловања по скривеним мотивима других особа који би желеле да се особа задржи у установи супротно властитој вољи. Ако се здравље особе у питању побољшава у толикој мери да су разлози за даље задржавање престали да постоје, суд има дискреционо право да одлучи о пуштању особе на слободу (чл. 52.). Закон не обавезује суд да саслуша, па чак ни да види особу о чијој хоспитализацији одлучује. У случајевима поновног одлучивања о статусу хоспитализације, суд је у обавези да прибави налазе два медицинска стручњака и ако је могуће и није штетно по здравље особе, саслушати особу саму (члан 54.). У пракси је често случај да када особа која се добровољно пријавила у установу повуче свој пристанак на хоспитализацију, медицинско особље не иницира законски захтевану процедуру присилног задржавања (обавештење суда) – излажући особу третману и лечењу без примене релевантних одредби које би гарантовале заштиту права у оваквим случајевима.

193. Од ратификације Конвенције, није било забележених случајева где се против запослених у надлежним органима власти и службама спроводио судски поступак због незаконитог лишења слободе особе са инвалидитетом или ограничења слободе кретања у било ком смислу (члан 132. Кривичног законика). У складу с тим, није било случајева санкционисања истих.

Члан 15. Одсуство мучења или окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања

194. Устав (члан 25), одређује да је физички и психички интегритет неповредив и да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка, што се односи на сва лица, укључујући и особе са инвалидитетом.

195. Правна заштита особа са инвалидитетом од злостављања је гарантована Кривичним закоником (члан 137.). У пракси, заштита особа са инвалидитетом од мучења, окрутног, нехуманог и понижавајућег поступања или кажњавања представља велик изазов у установама институционалне заштите. Било је покушаја да се пружи заштита одраслима и деци са инвалидитетом који су у институционалном смештају, међутим ти покушаји нису успели да у стварности заштите достојанство ових особа. Разлози за то се могу наћи у самој природи институционалног окружења које је подложно за кршења права, али и у специфичним недостацима у осмишљавању и/или спровођењу поменутих мера заштите.

196. ЗП су предвиђени следећи принципи: непристрасност, недискриминацију, хуманост, поштовање људских права и омогућавање медицинске помоћи.

197. У Сектору унутрашње контроле полиције постоји Комисија за праћење примене Конвенције против мучења или окрутног, нехуманог или

понижавајућег поступања или кажњавања, која прати и испитује случајеве оваквог поступања полицијских службеника према лицима лишеним слободе.

198. Током 2008. године урађени су посебни акциони планови за један број установа социјалне заштите за смештај корисника, код којих су уочене неправилности у заштити корисника. Утврђени су рокови, извршиоци као и средства за реализацију активности. МРСП планира да овакве акционе планове сачини за све установе у којима су смештена деца или одрасли са инвалидитетом.

199. Ови акциони планови између осталог садрже и обавезу да се пријем деце са сметњама у развоју реализује само након детаљног преиспитивања његове основаности, адекватно коришћење расположивих капацитета установа као и успостављање књиге евиденције у коју ће се уписивати примењене „мере ограничења” (механичко спутавање, изолација и позиционирање корисника, примена медикаментозне терапије у циљу санирања психомоторног немира), када је мера изречена и дужина трајања ове мере. Такође, мере ограничења се могу примењивати само по налогу психијатра, у односу на конкретног корисника, без могућности издавања бланко налога психијатра.

200. Уведене су процедуре у ситуацијама ризика од повређивања и самоповређивања корисника (процена неуропсихијатра и начина превенирања), а успостављена је и сарадња МРСП и МЗ око едукације запосленог медицинског особља.

Пракса

Организације цивилног друштва указују да не постоји правна обавеза психијатријских установа за израду протокола о употреби средстава физичког ограничавања на корисницима. Што се тиче установа социјалне заштите, у оквиру израде минималних стандарда услуга у области социјалне заштите, МРСП израдило је сет стандарда између осталих, за рестриктивне поступке и мере ограничавања у установама социјалне заштите. Ово су водич-материјали тј. инструкције према којима установе развијају властите обавезујуће протоколе. Иако је ниво свести о штети и ризицима који се јављају при употреби фиксације сада виши међу особљем и управама институција него у последњих неколико година, и даље треба унапређивати праксу везану за фиксацију која се користи код самоповређујућег понашања.

Члан 16. Одсуство експлоатације, насиља и злоупотребе

Породичноправна заштита од насиља

201. Породичним законом по први пут, у посебном делу, уведене су одредбе о насиљу у породици и породичноправној заштити жртава насиља. Насиље у породици је нови појам у позитивном праву Републике Србије, а његовим посебним грађанскоправним санкционисањем учињен је значајан напредак на плану заштите жртава насиља у породици (које су најчешће жене, деца, особе са инвалидитетом, старије особе).

202. У оквиру КЗ (члан 194.) утврђено је и посебно кривично дело насиља у породици. Овим чланом је санкционисано свако понашање члана породице које се у кривично правном смислу може квалификовати као кривично дело, а посебно ставом 5 тог члана санкционисано је понашање којим се крши грађанскоправна мера заштите од насиља у породици утврђена Породичним законом.

203. Такође, овим законом је обезбеђена и кривично правна заштита од „запуштања и злостављања малолетног лица”.

204. КЗ прописује кривично дело обљубе над немоћним лицем, а након ратификације Конвенције поопштрене су затворске казне за починиоце овог кривичног дела.

Стратешки документи

205. СУПОСИ садржи мере релевантне за заштиту особа, нарочито жена и деце са инвалидитетом, од насиља, злоупотребе и експлоатације.

206. У институционалном систему породичне заштите, на основу закона, пружањем помоћи и подршке породици баве се центри за социјални рад основани у оквиру сваке локалне самоуправе.

207. Насиље најчешће погађа најрањиве групе: децу, жене, старије особе, па тако и особе са инвалидитетом. У Републици Србији последњих година постигнут је значајан напредак у сузбијању насиља. Донети су законски прописи којима се уређује положај жртве, мере према починиоцу и дефинише надлежност појединих тела, али и морална обавеза сваког грађанина да пријави свако насиље.

208. У циљу стварања јединственог система континуирано се врши обука стручњака из система социјалне заштите, образовања, здравства, правосуђа, полиције и невладиног сектора за препознавање и предузимање заједничке координиране акције на заштити деце од злостављања и занемаривања.⁴⁵

209. Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама и насиља у породици у Републици Србији подстиче примену међународних и домаћих правних норми и стандарда којима се штите људска права, промовише родну равноправност и забрањује сваки вид насиља над женама, укључујући и насиље у породици као облик насиља који у највећем обиму погађа жене. Приликом израде стратегије од посебне важности било је препознавање специфичних и посебно угрожених група на основу бројности припадница и рањивости. Стратегија посебну пажњу посвећује групама жена које су или могу бити изложене вишеструкој дискриминацији, као и рањивим групама жена у које спадају: жене са инвалидитетом, Ромкиње, мајке деце са инвалидитетом,

⁴⁵ Влада Републике Србије и друга одговорна државних тела, усвојила су следеће документе који имају обавезујући карактер: Национални акциони план за децу; Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља и Акциони план за њено спровођење; Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања и припадајући посебни протоколи (систем социјалне заштите, здравства, образовања, правосуђа, полиције).

сметњама у развоју или са хроничним болестима, жене са села, старије жене, избегле и интерно расељене жене и др. У изради документа значајан допринос дале су представнице удружења "...Из круга", организације за заштиту права и подршку особама са инвалидитетом Србије.

210. Публикација „Жене са инвалидитетом – невидљиве жртве насиља” организације „...Из круга” је једина те врсте у Србији у којој су наведени статистички подаци о случајевима насиља пријављеним овом удружењу, као и студије случајева о насиљу над женама са инвалидитетом. Од 1997. до 2008. године, удружење ”...Из круга” је примило 5.520 позива. Већину позива (93%) су упутиле жене са инвалидитетом које су биле изложене различитим облицима насиља. Најзаступљеније је било вербално насиље (28%), затим, економско (24%), физичко (11%), принудна изолација (22%) и сексуално насиље (6%). Најрањивије су жене које имају интелектуални инвалидитет са 48%, затим церебралну парализу са 32%, мишићну дистрофију и неуромишићне болести са 15% и жене са комбинованим инвалидитетом са 5%. Разлози за ове бројке леже у чињеници да жене са вишим степеном инвалидитета физички зависе од туђе помоћи и подршке при обављању основних животних потреба. Не само што су рањивије, већ су и врло често изложене специфичном начину злостављања, које се огледа у ускраћивању помоћи при самозбрињавању, изгладњивању, удаљавању од ортопедских помагала и средстава за комуникацију, као и претњама да ће остати саме на улици без ичије помоћи, да ће завршити у неком дому или психијатријској клиници, да ће живети у потпуној изолацији "уколико не буду послушне" и слично. Насилници су у 87% били мушкарци, најчешће чланови породице од којих жене са инвалидитетом у потпуности зависе. МРСП такође врши надзор над радом установа у систему социјалне заштите.

211. МРСП је подржало рад удружења „...Из круга”, која води СОС телефон, бесплатно психолошко и правно саветовалиште за жену и децу са инвалидитетом жртве насиља и дискриминације.

212. Канцеларија Заштитника грађана надлежна је за праћење служби у установама за смештај деце, младих, одраслих и старих особа са инвалидитетом и током 2009. и 2010. године запослени у Канцеларији су вршили надзор над радом установа за смештај особа са инвалидитетом и старачких домова.

213. Влада Републике Србије донела је 2006. године Стратегију борбе против трговине људима у Републици Србији⁴⁶, којом су установљени механизми борбе против трговине људима.

Члан 17. – Заштита интегритета личности

214. Особе са инвалидитетом у Републици Србији имају Уставно право на физички и ментални интегритет и заштиту од мучења, окрутног и нехуманог и понижавајућег поступања или кажњавања на једнакој основи са другима. Физички и психички интегритет је неповредив. Нико не може бити изложен мучењу, нечовечном и понижавајућем поступању или кажњавању, нити

⁴⁶ „Службени гласник РС”, број 111/06.

подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка (члан 25. Устава).

215. 333 се штите људска права и вредности у здравственој заштити и права пацијената гарантујући: право на доступност здравствене заштите, право на информације, право на обавештење, право на слободан избор, право на приватност и поверљивост информација, право на самоодлучивање и пристанак, право на увид у медицинску документацију, право на тајност података, право пацијента над којим се врши медицински оглед, и право на приговор и право на накнаду штете. Сва ова права односе се на све пацијенте укључујући и особе са инвалидитетом.

216. Пацијент има право да од надлежног здравственог радника благовремено добије обавештење које му је потребно како би донео одлуку да пристане или не пристане на предложену медицинску меру, а у оквиру Права на слободан избор. Пацијент има право да слободно одлучује о свему што се тиче његовог живота и здравља, осим у случајевима када то директно угрожава живот и здравље других лица. Без пристанка пацијента не сме се, по правилу, над њим предузети никаква медицинска мера. Медицинска мера противно вољи пацијента, односно заступника пословно неспособног пацијента, може се предузети само у изузетним случајевима који су утврђени законом и који су у складу са лекарском етиком. Пацијент може дати пристанак на предложену медицинску меру изричито (усмено или писмено), односно прећутно (ако се није изричито противио). Пристанак коме није претходило потребно обавештење не обавезује, а надлежни здравствени радник који предузме медицинску меру у том случају сноси ризик за штетне последице. Пристанак на предложену медицинску меру пацијент може усмено опозвати све док не започне њено извођење, под условима прописаним законом. Пацијент има право да одреди лице које ће у његово име дати пристанак, односно које ће бити обавештено уместо пацијента о предузимању медицинских мера, у случају да пацијент постане неспособан да донесе одлуку о пристанку. Пацијент има право да предложену медицинску меру одбије, чак и у случају када се њоме спасава или одржава његов живот. Надлежни здравствени радник дужан је да пацијенту укаже на последице његове одлуке о одбијању предложене медицинске мере и да о томе од пацијента затражи писмену изјаву која се мора чувати у документацији о лечењу, а ако пацијент одбије давање писмене изјаве, о томе ће се сачинити службена белешка. У медицинску документацију надлежни здравствени радник уписује податак о пристанку пацијента на предложену медицинску меру, као и о одбијању те мере. Члан 38. став 4 333 који се односи на медицинске експерименте усклађен је у потпуности са одредбама Конвенције на иницијативу НООИС.

217. Из поменутих одредби јасно је да су све особе укључујући и особе са инвалидитетом заштићене од медицинских поступака предузетих без њихове слободно датог пристанка на предложену медицинску меру, тако да се ниједна медицинска мера не може спровести присилно, укључујући и стерилизацију и прекид трудноће (абортус).

Члан 18. Слобода кретања и држављанство

218. Устав Републике Србије чланом 39 одређује да слобода кретања и настањивања и право да се напусти Република Србија могу се ограничити законом, ако је то неопходно ради вођења кривичног поступка, заштите јавног реда и мира, спречавања ширења заразних болести или одбране Републике Србије. Члан 38. Устава одређује да стицање и престанак држављанства Републике Србије уређује закон. Услови за стицање и престанак држављанства као и услови за ограничење слободе кретања могу бити прописани само законом што се односи на сва лица, без обзира да ли се ради о особама са инвалидитетом или не.

Законом о полицији, у члану 56., прописани су услови за привремено ограничење слободе кретања на одређеном простору или објекту ради:

- спречавања извршења кривичних дела или прекршаја;
- проналажења и хватања учинилаца кривичних дела или прекршаја;
- проналажења и хватања лица за којима се трага;
- проналажења трагова и предмета који могу послужити као доказ да је учињено кривично дело или прекршај.

219. Законом о полицији прописано је да привремено ограничење слободе кретања не може трајати дуже од остварења циља ради којег је овлашћење примењено. За ограничење дуже од осам часова потребно је одобрење надлежног окружног суда (члан 56. став 2).

220. Република Србија указује на ставове наведеним у параграфима 458-469 Другог периодичног извештаја о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

Члан 19. - Самосталан живот и укључивање у заједницу

221. ЗСЗ је прописано да право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица у остваривању основних животних активности (члан 92. став 1). Потреба за помоћи и негом другог лица постоји код тих лица којима је услед телесног оштећења, оштећења чула вида које узрокује губитак осећаја светлости са тачном пројекцијом или се вид постиже са корекцијом 0.05, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица ради задовољења основних животних потреба и које не може да устане из кревета, да се креће унутар стана без употребе помагала, да се храни, свлачи, облачи, или да одржава основну личну хигијену без помоћи другог лица. Ова формулације је унета у текст ЗСЗ на иницијативу НООИС. ЗСЗ прописује да је износ месечног додатка за помоћ и негу другог лица 7.600 динара и да се усклађује са индексом потрошачких цена два пута годишње (члан 93.).

222. Сходно ЗСЗ право на увећани додаток за помоћ и негу другог лица има лице за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа (члана 92. став 1) и

лице које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа (члан 92. став 1). Месечни износ увећаног додатка за помоћ и негу другог лица износи 20.500 динара и усклађује се са индексом потрошачких цена два пута годишње (члан 94. ЗСЗ). Један од родитеља који није у радном односу, а који најмање 15 година непосредно негује своје дете које је остварило право на увећани додаток за помоћ и негу другог лица има право на посебну новчану накнаду у виду доживотног месечног новчаног примања у висини најниже пензије у осигурању запослених, кад наврши општи старосни услов за остваривање пензије према прописима о пензијском и инвалидском осигурању, ако није остварио право на пензију (члан 94. ЗСЗ).

223. ЗСЗ дефинисане су групе услуга социјалне заштите (члан 40.). Између осталог, ту су услуге у заједници које обухватају и дневне боравке и помоћ у кући. ЗСЗ се такође по први пут у Републици Србији предвиђају услуге подршке за самостални живот: становање уз подршку, персоналну асистенцију, обуку за самостални живот. Ово представља значајан корак у развоју сервиса подршке који би требало да омогуће пуну социјалну укљученост и самосталност особа са инвалидитетом. Становање уз подршку финансираће се из републичког буџета, док ће локалне самоуправе финансирати услуге персоналне асистенције. Имајући у виду финансијске капацитете локалних самоуправа у Републици Србији поставља се питање да ли ће сервис персоналних асистената моћи да буде спроведен у пракси без финансијске подршке Републичке Владе и иностраних донатора.

224. Законом о социјалној заштити предвиђен је плуралитет пружалаца услуга и изједначавање услова за пружаоце из јавног, приватног и цивилног сектора кроз процес лиценцирања и успостављања минималних стандарда за услуге, посебно услуге у заједници. Ово отвара могућност да се још већи број услуга успостави у локалним заједницама, посебно оним са већим бројем особа са инвалидитетом, а у сиромашнијим срединама, кроз механизам наменских трансфера са националног нивоа, обезбедиће се и успостављање и одрживост услуга социјалне заштите.

225. ЗСЗ прописано је коришћење услуге смештаја у дом. Иако је законом прописана обавеза центара за социјални рад да испитају услове за ванинституционално збрињавање, све до почетка новог миленијума преовлађујућа пракса у Републици Србији била је смештање ОСИ у установе, чак и младих особа са телесним инвалидитетом у старачке домове, или особа са интелектуалним инвалидитетом у установе менталног здравља са особама са психо-социјалним оштећењима. Тек од 2000. године у Републици Србији се почиње са покушајима организовања ванинституционалних сервиса подршке за ОСИ, пре свега кроз пилот пројекте. Република Србија чини значајне напоре да унапреди стање и повећа резултате у овој области.

226. Законом о социјалном становању уређени су услови за одрживи развој социјалног становања и начин обезбеђивања и коришћења средстава за развој социјалног становања, као и друга питања од значаја за социјално становање. Средства за социјално становање користе се између осталог и за подстицање различитих видова прибављања станова за социјално становање особа са

инвалидитетом, као и личних и породичних војних инвалида и цивилних инвалида рата, као и становања уз подршку за особе са инвалидитетом. Право на решавање стамбених потреба у складу са овим законом имају лица која су без стана, односно лица без стана одговарајућег стандарда и која из прихода које остварују не могу да обезбеде стан по тржишним условима. Инвалидност је једно од основних мерила за утврђивање реда првенства за решавање стамбених потреба лица која остварују право на решавање стамбених потреба.

227. Уз подршку иностраних донатора - Владе Републике Ирске, Програма УН за развој УНДП, Балканског фонда за грађанске иницијативе, Оксфам- и уз средства МРСП, Фонда за социјалне иновације, АП Војводине и више локалних самоуправа од 2001. године у већем броју градова Републике Србије развијан је кроз пилот пројекте сервис персоналних асистената за више од стотину особа са телесним инвалидитетом. Пројекти су коришћени и за пилотирање стандарда услуге.

228. Од 2001. године, акценат у области социјалне заштите је на развоју социјалних услуга у заједници, посебно за најосетљивије групе грађана (децу, жене, особе са инвалидитетом, децу са сметњама у развоју, жртве насиља, припаднике Ромске и других заједница и друге). С тим у вези, у протеклом периоду, дошло је до експанзије развоја услуга којима је циљ превенирање смештаја у институције, као што су: дневни боравци за децу са сметњама у развоју и особе са инвалидитетом, персонална асистенција, самостално становање, помоћ у кући, и друго. Наведене услуге успостављане су кроз различите програме, конкурсе и пројекте, и један број, након престанка пројектног финансирања, није могао да обезбеди одрживост (недовољни капацитети локалних самоуправа за њихово стално финансирање).

Пракса

229. Организације цивилног друштва указују да су могућности за враћање деце са инвалидитетом из институција у заједницу још су увек ограничене. Док се број деце без родитељског старања значајно смањило, број деце са инвалидитетом у институционалном смештају још увек не прати овај тренд на задовољавајући начин. У циљу спречавања даље институционализације деце, у 2006. години МРСП поставило је мере за преиспитивање одлука које упућују децу на смештај у институцију социјалне заштите – у том смислу најзначајнији су услов добијања сагласности Министарства о индивидуалним смештањима у институцију, документација која доказује да је Центар за социјални рад покушао осигурати детету смештај у мање рестриктивном окружењу, те периодични шестомесечни преглед потребе за остајањем у институцији.

230. Организације цивилног друштва указују на ограничене могућности за запошљавање и за добијање подршке у свакодневном животу, што отежава деинституционализацију одраслих особа са менталним инвалидитетом. Ситуација је једнака за особе које су у психијатријским институцијама као и за особе које су у институцијама социјалне заштите – многи немају породицу или се не могу издржавати јер немају имовину и/или приходе тако да остају у институцијма заправо без медицинских разлога.

Члан 20. – Лична покретљивост

231. На основу Закона о безбедности саобраћаја омогућена је обука кандидата за возача особа са инвалидитетом, која се мора обављати у возилима произведеним или направљеним у складу са потребама кандидата.

232. ОСИ као и организације које их окупљају су ослобођени од плаћања годишње накнаде за моторна возила за употребу јавног пута. Законом о јавним путевима⁴⁷ прописано је да уколико возилом управља ОСИ, може захтевати да то возило буде означено налепницом (члан 23.). Налепница омогућава да се користе паркинг места која су допунском таблом означена као паркинг места за особе са инвалидитетом, док је за остала возила на тим местима паркирање забрањено.

233. Реконструкција једне од централних улица у Београду, улице Краља Милана 2002. године била је прилика да се поставе тактилне стазе са слепе и слабовиде особе и оборе ивичњаци на пешачким прелазима за особе са отежаним кретањем. Уз финансијску подршку Скупштине града Београда, пројекат је реализовао тим стручњака са Архитектонског факултета Универзитета у Београду, уз консултације са локалном организацијом особа са инвалидитетом.

234. Слепо осигурано лице има право на тифлотехничка помагала. Осигурано слепо лице обучено за коришћење Брајевог писма има право на Брајеву писаћу машину. Уколико је члан библиотеке или је на школовању, осигурано слепо лице има право на репродуктор. Осигурано слепо лице има право на Брајев сат за слепе, наочаре са тамним стаклима и бели штап за слепе. Осигурано лице које је истовремено слепо и глуво има право на ултразвучни штап. Слепо осигурано лице које је ученик петог и старијих разреда, студент, лице које је запослено или му поседовање говорног софтвера за српски језик за слепа лица може помоћи око радног ангажовања, има право на говорни софтвер за српски језик за слепа лица ако поседује компјутер одговарајуће конфигурације без ове врсте говорног софтвера.

235. Правилник о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања, уређује врсте медицинско-техничких помагала, индикације за прописивање помагала која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд за здравствено осигурање (РФЗО) из средстава обавезног здравственог осигурања, стандарди материјала од којих се израђују помагала, рокови трајања помагала, односно набавка, одржавање поправљање помагала као и начин и поступак остваривања права осигураних лица на помагала. Овим правилником уређују се и обрасци на основу којих осигурана лица остварују права на помагала. Помагала утврђена овим правилником, која осигураним лицима обезбеђује РФЗО (са или без партиципације), су: протетичка средства (протезе); ортотичка средства (ортозе); посебне врсте помагала и санитарне справе; очна помагала; слушна помагала; помагала за омогућавање гласа и говора; стоматолошке надокнаде, а под појмом помагала обухваћен је и потрошни материјал који је неопходан за

⁴⁷ „Службени гласник РС” бр. 101/05, 123/07 и 101/11.

коришћење појединих помагала. Саставни део овог правилника је Листа помагала која садржи врсте помагала, индикације за прописивање, учеснике у поступку прописивања, рокове трајања помагала као и делове помагала са краћим роковима трајања. Саставни део овог правилника је и Шифрарник помагала који садржи, према врстама помагала, дефинисане стандарде израде помагала, делове, количине, помагала која се сервисирају, делове који се мењају, односно поправљају.

236. Индикације за прописивање помагала чине: медицинска дијагноза утврђена у складу са Међународном класификацијом болести - Десета ревизија (МКБ 10), узраст или антропометријске мере (телесна тежина; телесна висина) осигураног лица; број помагала која се прописују за одређене врсте помагала; стамбено-комунални и други услови који су од значаја за коришћење и правилну примену појединих помагала (стамбени простор, струја, вода, хигијенски ниво, ниво менталне очуваности, навика пушења и сл.). Стандарде квалитета помагала чине: начин израде помагала - готов производ, индивидуална израда по мери, полуготов производ са индивидуалним прилагођавањем; врсте материјала од којих се израђују помагала у целини или делови помагала; број помагала; сервисирање помагала или дела помагала у периоду од истека гарантног рока до истека рока трајања и други параметри, који гарантују функционалност помагала.

Члан 21. Слобода изражавања и мишљења и приступ информацијама

237. Република Србија упућује на ставове наведене у параграфима 394-400 Другог периодичног извештаја о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима (CCPR/C/SRB/2).

238. МКИИД у оквиру сектора задуженог за информисање предузима мере и активности за несметано остваривање права на слободу изражавања и мишљења, и приступ информацијама од стране ОСИ - предлаже регулаторни оквир, суфинансира програме и пројекте и врши надзор над применом закона.

239. МКИИД задужено је за предлагање закона који ће омогућити несметано функционисање система јавног информисања.⁴⁸

240. Законом о јавном информисању (ЗЈИ) гарантовано је право свим грађанима на јавно информисање. Тим законом регулисана је посебна заштита права на информисање особа са инвалидитетом, хендикепираних и лица са посебним потребама (члан 5). На основу те одредбе Република, аутономна покрајина односно локална самоуправа су у обавези да обезбеде део средстава или других услова за несметано коришћење права лица са инвалидитетом на јавно информисање, слободно примање идеја, информација и мишљења.

241. МКИИД расписује годишње конкурсе за суфинансирање пројеката/програма из области јавног информисања у оквиру кога подржава и пројекте који доприносе подизању квалитета информисања лица са

⁴⁸ У надлежности Министарства су Закон о јавном информисању („Службени гласник Републике Србије”, бр.43/03,61/05,71/09 и 89/10-Одлука уставног суда) и Закон о радиодифузији („Службени гласник РС”, бр. 42/02, 97/04, 76/05, 79/05 – други закон, 62/06, 85/05 и 41/09).

инвалидитетом. У 2009. години путем конкурса расподељена су средства у износу од 1.736.493,00 динара, а ван конкурса у износу од 1.698.850,00 динара. У 2010. години је по први пут расписан посебан Конкурс за суфинансирање програма/пројеката намењених особама са инвалидитетом на коме су расподељена средства у износу од 1.977.628,00 динара. Средства предвиђена Буџетом Републике Србије у 2011. години, за ову намену износе 5.000.000,00 динара.

242. Законом о радиодифузији (ЗОР) се прописују посебне обавезе носилаца јавног радиодифузног сервиса који су дужни да производе и емитују програме намењене свим сегментима друштва, без дискриминације, водећи при томе рачуна нарочито о специфичним друштвеним групама као што су деца и омладина, мањинске и етничке групе, хендикепирани, социјално и здравствено угрожени, глувонеме (постоји обавеза паралелног емитовања исписаног текста описа звучног сегмента радње и дијалога (члан 78. став 1, тачка 2)). Независно регулаторно тело, Републичка радиодифузна агенција, врши контролу спровођења одредаба закона од стране емитера.

243. Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја⁴⁹ (ЗСПИЈЗ) није установљена посебна обавеза за органе власти да особама са инвалидитетом омогуће непосредну комуникацију језиком знакова или у облику Брајевог писма, али је уређено да лица која нису у стању да без пратиоца изврше увид у документ који садржи тражену информацију, то учине уз помоћ пратиоца (члан 16. став 8).

Члан 22. Поштовање приватности

244. 333 прописано је право на тајност података. Подаци из медицинске документације спадају у личне податке о пацијенту и представљају службену тајну.

245. Законом о заштити података о личности⁵⁰ (ЗЗПОЛ) обезбеђена је заштита података о личности сваком физичком лицу, без обзира на било које лично својство (члан 1.). Руковалац је, у складу са ЗЗПЛ, дужан да ОСИ изда копију податка у облику у који је разумљив. Неписмено лице, ОСИ, односно лице које због телесних или других недостатака није у могућности да захтев за остваривање права сачини у писаном облику, може тај захтев усмено да саопштити у записник.

246. У складу са ЗЗПЛ особа са инвалидитетом може да тражи да изврши увид у податке изван службених просторија руковоаца, ако исте немају одговарајући приступ. Руковалац је дужан да особи са инвалидитетом омогући да оствари увид у податке на начин како та особа изабере. Такође, лице које није у стању да без пратиоца изврши увид у податке, може то да учини уз помоћ пратиоца.

⁴⁹ Објављен у „Службеном гласнику Републике Србије”, бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/2010.

⁵⁰ „Службени гласник Републике Србије”, бр.97/08 о 104/2009.

Члан 23. Поштовање дома и породице

247. Породичним законом утврђено је да је брак законом уређена заједница живота жене и мушкарца, да се брак може склопити само на основу слободног пристанка будућих супружника и да су супружници равноправни (члан 3.). Важност слободно исказане воље за склапање брака посебно је наглашена у члану 24. Породичног закона којим је прописано да брак не може склопити лице чија воља није слободна.

248. Породичним законом као сметња за закључење брака прописано је да брак не може склопити, између осталог, лице које је неспособно за расуђивање.

249. У правном поретку Републике Србије не постоје никаква ограничења за склапање брака која би се односила на, између осталог, инвалидност која не угрожава слободу пристанка на брак.

250. Одлуке о томе који ће родитељ вршити родитељско право, начину одржавања личних односа детета и родитеља који не врши родитељско право и одлуке о заштити других права детета нису условљене инвалидношћу детета или родитеља.

251. Република Србија указује на информације достављене у Иницијалном извештају Комитету за права детета (CRC/C/SRB/1) пар. 94-99.

252. Породичним законом прописани су посебни видови заштите деце без родитељског старања који нису условљени или ограничени одређеним карактеристикама детета које се тичу његове инвалидности (усвојење, хранитељство, смештај у установу социјалне заштите и старатељство).

253. У току је даља реализација развоја специјализованог хранитељства путем којег би се обезбеђивао смештај деце са проблемима у понашању, као и деце са инвалидитетом, са циљем смањења примене институционалних облика заштите.

254. Сходно одредбама ЗР, један од родитеља детета коме је неопходна посебна нега због тешког степена психофизичке ометености, осим за случајеве предвиђене прописима о здравственом осигурању, има право да, по истеку породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, одсуствује са рада или да ради са половином пуног радног времена, најдуже до навршених пет година живота детета.

255. Родитељ или старатељ, односно лице које се стара о особи оштећеној церебралном парализом, дечјом парализом, неком врстом плегиче или оболелој од мишићне дистрофије и осталих тешких обољења, на основу мишљења надлежног здравственог органа, може на свој захтев да ради са скраћеним радним временом, али не краћим од половине пуног радног времена.

256. Законом о финансијској подршци породици са децом⁵¹(ЗФППСД) предвиђено је право на дечији додатак које остварује један од родитеља.

⁵¹ „Службени гласник Републике Србије”, бр. 16/02, 115/05 и 107-09.

257. Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју је једна од мера заштите ове категорије деце као посебно осетљиве популације. Њом се подстиче укључивање ове деце у образовни систем.

258. Министарство здравља, Министарство просвете и Министарство рада и социјалне политике су 2010. године донели Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику који омогућава образовање Интерресорне комисије у локалним самоуправама. Такође, Министарство здравља од 2010. године спроводи програм у сарадњи са УНИЦЕФ-ом „Деци је место у породици”, који почиње у породицима подршком родитељима деце са сметњама у развоју. Формирани су тимови стручњака које чине гинеколог, неонатолог, бабица, психолог и социјални радник у породицишту.

259. Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом предвиђа одређене посебне циљеве: оснаживање породица особа са инвалидитетом кроз систем пружања адекватне подршке одговарајућих сервиса и служби које помажу интеграцију особа са инвалидитетом у заједницу и унапређивање квалитета услуга, као и мере за њихово спровођење.

260. Протеклих година прихваћено становиште да деца имају право да расту у породичном окружењу и да велике установе социјалне заштите не могу да одговоре на њихове потребе, како физичке, тако и когнитивне и психолошке. Ово се посебно односи на децу са сметњама у развоју.

261. Почев од 2001. године, спроводи се процес деинституционализације који је постао један од приоритета реформе социјалне заштите. Конкретно, почиње се са активностима унапређења стања и заштите корисника у свим установама. Убрзо се, такође, наметнула и потреба за посебним приступом у редефинисању постојеће мреже установа за децу, што подразумева и промену њихове улоге, да би могле адекватније да одговоре на потребе заједнице кроз пружање локалних услуга. У периоду који је уследио, учињени су значајни напори у области развоја услуга у заједници за све групације корисника. Међутим, те услуге нису увек биле доступне најугроженијим групама, као што су деца са тежим и тешким сметњама у развоју или деца у резиденцијалним установама.

262. Резултати које је МРСП остварило у реформи током последње три године могу се сагледати на два нивоа: први се односи на резултате у заштити деце, а други се односи на системске промене – усвајање решења која стављају дете у центар и тако јачају институционални оквир који је у стању да адекватније одговори на потребе и реализацију права детета, посебно са сметњама у развоју.

Члан 24. образовање

263. Једнако право и доступност образовања за све подразумева примену инклузивних мера у образовној пракси.

264. Концепција образовног система у Републици Србији је организована кроз организационе јединице ван седишта Министарства просвете – Школске управе

(18) које су задужене за: обављање стручно педагошког надзора, давање подршке развојном планирању и осигурању квалитета рада установа и обављање других послова утврђених законом на својој територији.⁵²

265. У систему образовања и васпитања Републике Србије, а према ЗОСОВ нису дозвољене разлике у образовању деце и ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом и остале деце и ученика. Подзаконским и другим актима регулисане су мере које обезбеђују равноправност, једнакост и доступност деци и ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом у њиховом образовању као и другој деци и ученицима.

266. ЗОСОВ, Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику и Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање је обезбеђено право детета и ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом на процену додатне подршке у образовању која им је потребна, како би се обезбедило делотворно образовање и пуна инклузија. На основу ових аката предузете су мере како би се обезбедила рана идентификација деце, ученика и особа са инвалидитетом и њихових образовних потреба у циљу остваривања њихових права на потпуно образовање, стицање квалификација, запошљавање и осамостаљивање током живота.

267. Стручњаци којима су потребне вештине из области Брајеве азбуке, језика знакова, увеличавајуће и алтернативне комуникације, покретљивости, и другим областима су обучени на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, а могу се ангажовати и особе са искуствима из Савеза слепих и слабовидних особа, Савеза глувих и наглувих особа и других удружења. Такође, могу се ангажовати и стручњаци из школа за децу са сметњама у развоју као сарадници у овим областима, а на захтев предшколских установа и других школа.

268. ЗОСОВ је прописано да се образовно васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може изводити на знаковном језику и помоћу средстава тог језика (члан 9. став 4).

269. ЗОСОВ прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику (члан 9.). За припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује се на матерњем језику. Изузетно он може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Образовно-васпитни рад може да се изводи и на страном језику, односно двојезично, у складу са овим и посебним законом. Образовно-васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може да се изводи на знаковном језику и помоћу средстава тог језика.

⁵² Деца са сметњама у развоју укључена су у систем предшколског васпитања, и то у редовним групама, као и у посебним (развојним) групама, а остваривање права на образовање, омогућено је и деци на болничком лечењу. У оквиру предшколског програма остварују се редовни програми васпитно-образовног рада, а могу да се остварују и други специфични и специјализовани програми, у складу са потребама и интересовањима деце, родитеља и према могућностима дечијег вртића и локалне самоуправе. У Републици Србији постоји 159 државних предшколских установа размештених у 2364 објекта и 57 приватних. У насељима где не постоји дечији вртић, припремни предшколски програм се реализује при основним школама. У објектима основних школа смештено је 189 вртића. Укупан проценат обухвата деце свих узраста је у сталном порасту (према подацима Министарства просвете 2002. године 32%, а 2009. године 47,37%).

270. Поред оспособљавања стручњака за рад са децом/ученицима са сметњама у развоју и особама са инвалидитетом на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, акредитовани су програми на другим факултетима који образују наставнички кадар за рад у образовном систему што подразумева и укључивање ОСИ у образовни систем као стручњака за рад у установама система.

271. У образовном систему Републике Србије, као један од задатака предстоји успостављање Јединственог информационог система, који треба да обухвати податке о деци, ученицима и студентима укључујући и оне са сметњама у развоју и инвалидитетом.

272. С обзиром на аутономију универзитета, Министарство просвете и науке не располаже подацима о броју уписаних студената са инвалидитетом, броју студената са инвалидитетом који студирају као и број дипломираних студената са инвалидитетом на основним, мастер, специјалистичким и докторским студијама.

273. ЗОСОВ, Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику и Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање предузете су мере како би се обезбедила рана индентификација деце, ученика и особа са инвалидитетом и њихових образовних потреба у циљу остваривања њихових права на потпуно образовање, стицање квалификација, запошњавању и осамостаљивања током живота.

274. Организације цивилног друштва указују да упркос напредним законским регулативама које захтевају инклузију деце са интелектуалним тешкоћама (као и свих осталих осетљивих група) у редован образовни систем, већина ове деце која је смештена у институције социјалне заштите остаје ван образовног система. Неке од установа предузимају кораке да укључе одређени број деце са „лакшим“ тешкоћама у специјалне школе, што је свакако недовољно све док постоје деца која не добијају никакво образовање. За многу децу у установама родитељи не практикују родитељске дужности и права, а старатељи су често из центара за социјални рад те не одржавају довољно блиску везу или интерес за дете. Република Србија улаже напоре у циљу превазилажења наведеног стања, у ком циљу су предузете конкретне мере МРСП и МП.

Члан 25. Здравље

275. У Плану развоја здравствене заштите једна од три приоритетне области очувања и унапређења здравља је здравствена заштита посебно осетљивих групација становништва, у оквиру које је један од постављених циљева остваривање пуног здравственог потенцијала особа са инвалидитетом кроз спровођење, праћење и евалуацију СУПОСИ.

276. Задатак СУПОСИ и акционог плана је да се дефинишу циљеви, мере и активности које ће допринети да се социјални модел и приступ заснован на људским правима угради у мере које утичу на питања положаја особа са

инвалидитетом. У складу са постављеним оквирима, план је да се до 2015. године испуне општи циљеви међу којима је да се социјалне, здравствене и друге услуге базиране на правима и потребама корисника начине доступним, у складу са савременим међународно прихваћеним методама процене инвалидности и потреба.

277. СУПОСИ има за један од општих циљева да се социјалне, здравствене и друге услуге базиране на правима и потребама корисника учине доступним, у складу са савременим међународно-прихваћеним методама процене инвалидности и потреба. Потребне ће се процењивати путем примене међународно-прихваћених метода. Уз то, треба да се обезбеди и приступачност овим услугама у архитектонском, организационом и програмском смислу. Такође, потребно је развијати и осигурати приступачност и другим услугама које подразумевају примену савремених технологија, као и програме информисања особа са инвалидитетом о правима и могућностима коришћења тих услуга на локалном нивоу.

278. СУПОСИ поставља захтев за постепену, али обавезну трансформацију система процене, како би он био функционалан и у складу са системом који се конституише кроз реформски процес, односно, са системом који пружа могућности и базира се на способностима особа са инвалидитетом. Стратегија поставља увођење (биопсихо) социјалног модела инвалидности који чини теоријску основу "Међународне класификације функционисања, инвалидности и здравља".

279. У оквиру овог општег циља постављен је и посебан циљ који се односи на унапређење система подршке и услуга усмерених ка кориснику у складу са његовим потребама. Мере ради достизања поменутог циља су: Даље развијати концепт процене способности и потреба ка биопсихосоцијалном моделу и ускладити стандарде националне класификације са међународним стандардима класификације функционисања, инвалидности и здравља; Развити стандарде квалитета социјалних, здравствених и других услуга које се пружају особама са инвалидитетом у локалној заједници, обезбеђујући програмску и методолошку подршку у њиховој имплементацији; Развити систем контроле квалитета социјалних, здравствених и других услуга кроз систем супервизије, мониторинга, програме едукације и професионалног напредовања пружалаца услуга; Обезбедити да систем социјалних, здравствених и других услуга за особе са инвалидитетом у потпуности поштује принцип доступности услуга у локалној заједници, уз потпуну примену процеса деинституционализације; Обезбедити развој мултидисциплинарног тимског рада на свим нивоима кроз повезивање институција са друга два сектора; Осигурати приступачност социјалним, здравственим и другим услугама у архитектонском, организационом и програмском смислу - простор без баријера, мобилни сервис, флексибилно радно време, прилагођени формати информација, едуковани пружаоци услуга, као и укључивање нових технологија; Развити механизме који ће омогућити постојање плурализма пружаоца услуга (владине институције, агенције, удружења грађана и приватни сектор), који ће пружати услуге на бази утврђених стандарда и принципа "корисник (особа са инвалидитетом) је у центру креиране, односно пружене услуге"; Развити стандарда услуга, тренинга и квалификације за персоналне асистенте;

Осигурати континуитет, комплементарност и међусекторску сарадњу у пружању услуга особама са инвалидитетом; Развијати модел "средства прате корисника", тако да особа са инвалидитетом има право избора врсте и пружаоца услуга; Подстицати и подржати развој нових услуга у локалној заједници уз примену индивидуализованих планова који подстичу активizam и подржавају самосталност особа са инвалидитетом; Осигурати свеобухватност здравствене заштите за особе са инвалидитетом (промоција здравља, превенција болести на свим нивоима, рана дијагноза, лечење и рехабилитација), без дискриминације у односу на њихово стање и болест, у складу са њиховим потребама; Осигурати да особе са инвалидитетом остваре права на савремена медицинско-техничка помагала (протезе, ортозе и друга помагала за кретање, стајање и седење, помагала за вид, слух, говор и друга помагала) у складу са њиховим потребама; Осигурати да здравствени радници особама са инвалидитетом пружају здравствену заштиту, поштујући сва права пацијената (право на: информације, обавештење, слободан избор лекара, приватност и поверљивост информација, на самоодлучивање и пристанак, увид у медицинску документацију, тајност података, приговор, накнаду штете); Обезбедити приступ особама са инвалидитетом специјализованим службама здравствене заштите и рехабилитације; Осигурати постојање и развој програма рехабилитације за све групе особа са инвалидитетом, базираних на индивидуалним потребама; Развити програме информисања корисника са инвалидитетом о правима и могућностима коришћења услуга и за те потребе развити мапе доступних услуга на локалном нивоу; Увести нова занимања релевантна за развој услуга, кроз програм развоја класификације занимања.

280. Као једну од мера стратегија предвиђа да се осигура остваривање права на специфична помагала за корекцију и компензацију, њихово редовно одржавање, обезбеђивање санитарских материјала и лекова уз покривање трошкова набавке и одржавања из средстава обавезног здравственог осигурања. Остваривање овог права је представљено у делу који се односи на примену Члана 20. Конвенције.

281. У циљу праћења постигнутих резултата и процени успешности реализације развијених планова, Влада Републике Србије ће образовати тело - Савет за имплементацију стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом, које ће имати и задатак да припрема збирне извештаје ресорних министарстава, одговарајућих институција и других одговарајућих партнера о активностима и постигнутим резултатима у области унапређења положаја особа са инвалидитетом.

282. 333 у делу који се односи на људска права и вредности у здравственој заштити прописано је да сваки грађанин има право да здравствену заштиту остварује уз поштовање највишег могућег стандарда људских права и вредности, односно има право на физички и психички интегритет и на безбедност његове личности, као и на уважавање његових моралних, културних, религијских и филозофских убеђења, а свако дете до навршених 18 година живота има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите. Ова одредба односи се на сва лица, укључујући и особе са инвалидитетом.

283. Законом о здравственом осигурању (ЗЗО) одређује се да се осигураницима сматрају и лица која припадају групацији становништва која је изложена повећаном ризику оболевања; лица чија је здравствена заштита потребна у вези са спречавањем, сузбијањем, раним откривањем и лечењем болести од већег социјално-медицинског значаја; као и лица која су у категорији социјално угроженог становништва, ако не испуњавају услове за стицање својства осигураника, или ако права из обавезног здравственог осигурања не остварују као чланови породице осигураника, у које између осталих спадају и особе са инвалидитетом и ментално недовољно развијена лица. За ова лица у државном буџету обезбеђују се средства за уплату доприноса за обавезно здравствено осигурање на основицу и по стопи доприноса за обавезно здравствено осигурање које су прописане овим законом. Тако особе са инвалидитетом и ментално недовољно развијена лица стичу статус осигураника који остварују права из обавезног здравственог осигурања у садржају, обиму, на начин и по поступку прописаном овим законом и прописима донетим за спровођење овог закона као и сва друга осигурана лица.

284. Правом на доступност здравствене заштите одређено је да сваки пацијент има право на доступну здравствену заштиту у складу са здравственим стањем, а у границама материјалних могућности система здравствене заштите. У поступку остваривања здравствене заштите пацијент има право на једнак приступ здравственој служби без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења или време приступа здравственој служби.

Члан 26. Одржавање и рехабилитација

285. ЗПЗОСИ дефинисана је професионална рехабилитација особа са инвалидитетом као организовање и спровођење програма мера и активности у циљу оспособљавања за одговарајући посао, запошљавања, одржања запослења, напредовања или промене професионалне каријере.

286. ЗПЗОСИ детаљно је уређена организација и услови за рад предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, односно радних центара.

287. Правилником о процени додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету и ученику обезбеђује се праћење потреба детета, пружање подршке у даљем друштвеном животу и у највећој мери усмеравање преосталих капацитета на дете.

288. У свим установама у којима се на смештају налазе ОСИ и деца са сметњама у развоју обезбеђене су услуге рехабилитације, које су, с једне стране намењене очувању капацитета, а са друге стране, подизању могућности ОСИ да адекватније задовољавају своје потребе.

289. Одредбе чл. 19. и 20. ЗПЗОСИ утврђују право на професионалну рехабилитацију за запослене особе са инвалидитетом.

290. Ближе услове, критеријуме и стандарде за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације споразумно прописују министар надлежан за послове запошљавања, министар надлежан за послове здравља и министар надлежан за послове образовања.

291. Имајући у виду неповољну образовну структуру ОСИ (значајан број има први степен стручне спреме - 35,40%, а други 12,21%, док је сличан проценат и са завршеном трећим степеном – 31,34%) које су тражиоци запослења и чињеницу да ОСИ након спроведених мера и активности професионалне рехабилитације могу знатно да побољшају свој радни учинак, ЗПРЗОСИ ће предвиђен развој програма обука заснованим на потребама тржишта рада који задовољавају основне критеријуме за остваривање планираних резултата и стицање стручних компетенција. У 2010. години организовано је 29 обука за потребе тржишта рада и познатог послодавца у које је укључена 191 особа са инвалидитетом.

292. Носиоци послова професионалне рехабилитације могу бити: предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ, образовне установе и друга правна и физичка лица која те стандарде испуњавају.

Члан 27. Рад и запошљавање

293. Уставом Републике Србије особама са инвалидитетом гарантује се посебна заштита на раду и посебне услове рада, у складу са законом (члан 60. став 5).

294. ЗПРЗОСИ је, кроз обавезу запошљавања ОСИ, уведено начело афирмативне акције са циљем значајнијег укључивања особа са инвалидитетом на тржиште рада.

295. ЗПРЗОСИ су прописани подстицаји за запошљавање ради стварања услова за равноправно укључивање ОСИ на тржиште рада, процену радних способности, професионалну рехабилитацију, обавезу запошљавања ОСИ, услове за оснивање и обављање делатности предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ, друге посебне облике запошљавања и радног ангажовања ОСИ, као и друга релевантна питања. Према подацима за 2011. годину, 34,43% особа са инвалидитетом има први степен стручне спреме, 12,5% други, 31,19 трећи, 16,8% четврти, 1,99% пети, 1,96% шести и 1,52% седми степен стручне спреме. Програмом рада НСЗ за 2011. годину, планирано је да се у обуке за тржиште рада укључи укупно 400 особа са инвалидитетом, и то 350 у обуке за тржиште рада, а у обуке на захтев послодавца 50 особа са инвалидитетом. У обуке на захтев послодавца није било укључених особа са инвалидитетом (извор података је Национална служба за запошљавање).

296. Поступак процене радне способности и могућности запослења или одржања запослења обухвата медицинске, социјалне и друге критеријуме којима се утврђују могућности и способности особе са инвалидитетом неопходне за укључивање на тржиште рада и обављање конкретних послова самостално или уз службу подршке, употребу техничких помагала, односно могућности запошљавања под општим или под посебним условима.

297. Политика запошљавања у 2010. години била усмерена на израду нових прописа којима се омогућава повољнији амбијент и ефикасније функционисање тржишта рада, подстиче запошљавање незапослених лица, а посебно ОСИ.

298. Као осетљива група ОСИ имају приоритет при укључивању у мере активне политике тржишта рада. Подршка за добијање првог запослења након образовања, односно подршка за што бржу интеграцију на тржишту рада по изласку из школе, пружа се кроз програме праксе и приправништва и посебно прилагођене тренинге за активно тражење посла (укључујући и мотивационе тренинге и клубове за тражење посла). Такође, ЗПРЗОСИ прописана је могућност субвенционисања зараде приликом запошљавања особе са инвалидитетом без радног искуства, у трајању од 12 месеци (члан 32.). За лица која немају одговарајуће квалификације или су без квалификација организују се стручне обуке. Ефекат програма стручних обука и оспособљавања се прати.

299. Уколико послодавац не испуни законом утврђену обавезу, односно исту не испуни кроз неку од понуђених алтернатива, дужан је да плати пенале у висини троструког износа минималне зараде утврђене прописима о раду, за сваку ОСИ коју није запослио.

300. Као посебне облике запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом ЗПРЗОСИ уводи нове форме организовања и то: предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом; социјална предузећа и социјалне организације; радни центар.

301. Законом о спречавању злостављања на раду⁵³ (ЗЗНР) прописана је забрана било ког вида злостављања на раду и у вези са радом, као и злоупотреба права на заштиту од злостављања.

302. Законом о раду (ЗОР) прописано је да запослени не може да ради прековремено ако би, по налазу надлежног здравственог органа, такав рад могао да погорша његово здравствено стање. Такође је прописано да запослени са здравственим сметњама, утврђеним од стране надлежног здравственог органа у складу са законом, не може да обавља послове који би изазвали погоршање његовог здравственог стања или последице опасне за његову околину (члан 81.).

303. Сходно ЗОР запосленом инвалиду рада послодавац је дужан да обезбеди обављање послова према преосталој радној способности (члан 101.).

304. У ЗОР није прописана посебна заштита од отказа уговора о раду запосленим са инвалидитетом, али су садржане одредбе о незаконитом отказу и поступању инспектора рада у случају незаконитог отказа које се примењују на све запослене.

Пракса

305. Последњих неколико година број ОСИ, на евиденцији НСЗ, релативно је константан. Ступање на снагу обавезе запошљавања ОСИ доводи до значајнијег

⁵³ Објављен у „Службеном гласнику РС” број 36/10.

запошљавања ове категорије незапослених лица. Тако је, током 2010. године, радни однос засновало 3.681 особа са инвалидитетом, што је квалитативно и квантитативно значајнији резултат у односу на претходне године. Од ступања на снагу ЗПРЗОСИ⁵⁴ до краја 2010. године запослено је 5.558 ОСИ. Међутим, запошљавање није довело до аналогног смањења броја лица из ове категорије са евиденције незапослених, с обзиром да је праћено и приливом нових лица код којих је извршена процена радне способности и која су стекла статус особе са инвалидитетом, у смислу члана 4. ЗПРЗОСИ. На основу сагледавања свеукупног стања појединца и стања на тржишту рада орган вештачења врши оцену болести и оштећења од утицаја на радну способност и могућност запослења или одржања запослења на основу скале.

306. У 2010. години донето је 4.071 решење о процењеној радној способности. Од укупног броја донетих решења, 74%, указује да су тешкоће и препреке мале и да омогућавају запошљавање под општим условима – без прилагођавања.

307. Промена стања на евиденцији НСЗ, у комбинацији са анализама које се односе на квалификациону и старосну структуру тражилаца запослења из категорије особа са инвалидитетом, условили су да се мере и активности на тржишту рада усмере ка потпунијем обухвату особа са инвалидитетом активним мерама запошљавања. Тако се, у року од 6 месеци од изласка из мере, у 2010 години се запослило 1.036 особа са инвалидитетом, кроз учешће у програмима: каријерног вођења и саветовања; додатног образовања и обуке; субвенционисаног запошљавања.⁵⁵

308. На основу Извештаја о извршењу обавезе запошљавања ОСИ према ЗПРЗОСИ просечан број запослених особа са инвалидитетом у 2010. години на бази поднетих образаца је 10.326.

309. У циљу стварања могућности за ефикасније и квалитетније укључивање ОСИ на тржиште рада Национална служба за запошљавање је, као подршку у запошљавању ОСИ, почев од 3. фебруара 2011. године, расписала конкурсе за:

- доделу субвенције послодавцима за отварање нових радних места;
- доделу субвенција за samozapošljavanje незапосленим особама са инвалидитетом;
- конкурсе за организовање и спровођење јавних радова на којима се ангажују особе са инвалидитетом;
- рефундацију зараде лица ангажованих на пружању стручне подршке особи са инвалидитетом на радном месту;
- учешће у финансирању програма обуке за особе са инвалидитетом за потребе послодавца;
- подношење захтева за рефундацију примерених тошкова прилагођавања радног места за запошљавање особа са инвалидитетом;
- реализацију стручне праксе и подношење захтева за доделу субвенције зараде за запошљавање особа са инвалидитетом без радног искуства.

⁵⁴ 23. мај 2009. године.

⁵⁵ Статистика о спроведеним програмима налази се у пар. 118-120 Анекса.

310. Истраживањем „Извештај предузећа за професионалну рехабилитацију” Републички завод за статистику прикупља податке о рехабилитацији и оспособљавању инвалида у заштитним радионицама, заводима и установама за стручно оспособљавање. На основу овог извештаја могу се видети разлике у броју запослених жена и мушкараца са инвалидитетом који су оспособљени у оквиру предузећа за професионалну рехабилитацију (укупно, од тога у предузећу, ван предузећа и оних који чекају на запослење).

311. У годишњем статистичком извештају о пунолетним корисницима и облицима социјалне заштите, који се добија од Центара за социјални рад, прикупљају се подаци о укупном броју различитих категорија корисника социјалне заштите запослених преко Центара за социјални рад.

312. Одредбе ЗДС и Закона о платама државних службеника и намештеника⁵⁶(ЗПДСИН) представљају правни оквир који обезбеђује општу заштиту од дискриминације у државним органима Републике Србије.

313. Законом о државним службеницима⁵⁷ (ЗОДС) прописано је:

- да се забрањује сваки вид повлашћивања или ускраћивања државног службеника у његовим правима или дужностима, посебно због расне, верске, полне, националне или политичке припадности или због неког другог личног својства (члан 7.);
- основно начело при запошљавању у државним органима према коме су свим кандидатима под једнаким условима доступна сва радна места (члан 9.);
- да се при запошљавању у државне органе води рачуна о томе да национални састав, заступљеност полова и број особа са инвалидитетом одсликава у највећој могућој мери структури становништва (члан 9.);
- да се избор кандидата заснива на систему заслуга - што подразумева да се при избору кандидата за свако извршилачко радно место и сваки положај који се попуњава у органима државне управе води рачуна првенствено о стручној оспособљености, знању и вештинама кандидата;
- да су сви државни службеници једнаки кад се одлучује о напредовању и награђивању и остваривању њихове правне заштите (члан 11.).

314. Посебним колективним уговором за државне органе⁵⁸ регулисана је обавеза послодавца да у буџету Републике Србије обезбеди средства за спровођење утврђених мера за отклањање ризика у области безбедности и здравља на раду, укључујући и средства за превенцију радне инвалидности (члан 15.). Поред тога, за случај настанка теже инвалидности запослени има право на солидарну помоћ (члан 25. тачка 4).

Члан 28. Одговарајући животни услови и социјална заштита

315. Законом о социјалном становању⁵⁹ уређени су услови за одрживи развој социјалног становања и начин обезбеђивања и коришћења средстава за развој социјалног становања, као и друга питања од значаја за социјално становање.

⁵⁶ „Службени гласник РС” бр. 62/06, 63/06, 115/06, 101/07 и 99/10.

⁵⁷ „Службени гласник РС” бр. 79/05, 81/05-испр, 83/05-испр, 64/07, 67/07-испр, 116/08 и 104/09.

⁵⁸ „Службени гласник РС” број 95/08.

⁵⁹ „Службени гласник РС” број 72/2009.

Средства за социјално становање користе се, између осталог, за подстицање различитих видова прибављања станова за социјално становање особа са инвалидитетом, као и личних и породичних војних инвалида и цивилних инвалида рата, као и становања уз подршку за особе са инвалидитетом. Право на решавање стамбених потреба у складу са овим законом имају лица која су без стана, односно лица без стана одговарајућег стандарда и која из прихода које остварују не могу да обезбеде стан по тржишним условима. Инвалидност је једно од основних мерила за утврђивање реда првенства за решавање стамбених потреба лица која остварују право на решавање стамбених потреба.

316. СУПОСИ су предвиђени општи и посебни циљеви у вези са применом члана 28. Конвенције.

317. ЗСЗ је створен целовит системски оквир како би се особама са инвалидитетом обезбедио приступ услугама, уређајима и другој одговарајућој помоћи по приступачним ценама, укључујући расположивост програма који покривају додатне финансијске трошкове везане за инвалидитет.

318. У ЗСЗ прописано је да сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту, која се обезбеђују пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком. У том смислу, услуге социјалне заштите су активности пружања подршке и помоћи појединцу и породици ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности, као и стварање могућности да самостално живе у друштву. Право на различите врсте материјалне подршке остварује се ради обезбеђења егзистенцијалног минимума и подршке социјалној укључености корисника.

319. Корисници социјалне заштите су држављани Републике Србије, а могу бити и страни држављани и лица без држављанства, у складу са законом и међународним уговорима. Поштујући начело недискриминације, садржано у ЗСЗ, све особе са инвалидитетом имају једнака права на услуге социјалне заштите и материјалну подршку, као и подршку спречавању социјалне искључености.

320. ЗСЗ је успостављено право на новчану социјалну помоћ, које припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног овим законом. Такође, законом се предвиђа да незапослени члан породице, који се брине о особи са инвалидитетом или детету са сметњама у развоју која/е користи додатак за помоћ и негу другог лица, по било ком основу, има својство лица неспособног за рад, што представља погодност приликом остваривања права на новчану социјалну помоћ.

321. Поред новчане социјалне помоћи, лице може остварити и друге новчане накнаде - додатак за помоћ и негу другог лица, односно увећан додатак за помоћ и негу другог лица. Ова права не зависе од прихода, а омогућава се

остваривање и права на новчану социјалну помоћ, под условима прописаним ЗСЗ.

322. ЗСЗ успостављена је посебна мера директне подршке родитељима деце са сметњама у развоју који се о својој деци брину у породичном окружењу: незапосленим родитељима деце са сметњама у развоју, који нису осигурани по другом основу, а дете остварује право на увећан додатак за негу и помоћ другог лица (од рођења до 26 година старости) признаје се право на доживотно новчано примање, уколико нису по другом основу остварили право на пензију. Ова мера представља подршку породици деце са сметњама у развоју и спречава смештај деце са сметњама у развоју у институције.

323. Такође, ЗСЗ прописано је формирање посебног фонда за наменске трансфере најсиромашнијим локалним заједницама у Републици Србији намењених искључиво за развој појединих услуга, што представља један од механизма подршке заједницама које немају капацитет за успостављање и одрживост услуга намењених грађанима као одговор на њихове потребе. МРСП препознаје недостатак капацитета и конкретних услуга на терену када су у питању особе са инвалидитетом. Стога је у току сет активности на развијању програма и минималних стандарда, односно успостављање услуга, које ће, између осталог, бити намењене и унапређењу положаја особа са инвалидитетом.

324. Стратегијом смањења сиромаштва у Србији из 2003. године особе са инвалидитетом су апострофиране као једна од маргинализованих друштвених група које су посебно изложене ризику сиромаштва. Истраживања Светске банке које су пратиле усвајање овог документа показују да чак око 70 процената ОСИ и чланова њихових породица живи на или испод границе сиромаштва. Стратегијом је предвиђено развијање сервиса подршке, подстицање инклузивног образовања и повећања стопе запослености, која је 2003. износила 13 посто.

325. После формирања Тима за смањење сиромаштва при кабинету потпредседника Владе Републике Србије формиране су фокус групе за цивилно друштво које ће подржавати спровођење Стратегије а једна од фокус група окупљала је удружења особа са инвалидитетом.

326. Приликом усвајања докумената за остваривање Миленијумских циљева развоја, Република Србија је, у складу са Стратегијом смањења сиромаштва, препознала ОСИ као једну од посебно рањивих друштвених група и изричито укључила ОСИ у мере за остваривање Миленијумских циљева развоја.

Члан 29 – Учешће у политичком и јавном животу

327. У правном систему Републике Србије изборно право је регулисано Законом о избору народних посланика⁶⁰ (ЗИНП) и то тако да право да бира и да буде биран за посланика у Народној скупштини Републике Србије има грађанин са пребивалиштем у Републици Србији који је истовремено: 1) држављанин

⁶⁰ „Службени гласник РС” бр. 35/00, 69/02, 57/03, 72/03, 75/03, 18/04, 85/05, 101/05, 109/06 и 104/09.

Републике Србије; 2) пословно способан, 3) са навршених 18 година живота.

328. Такође, ЗИНП је утврђено да бирач који није у могућности да на бирачком месту лично гласа (слепо, инвалидно лице, неписмено лице) има право да поведе лице које ће уместо њега, на начин које му оно одреди, испунити листић, односно обавити гласање (члан 72. став 1). Утврђена је и процедура гласања у ситуацији када бирач није у могућности да гласа на бирачком месту – немоћно или спречено лице (члан 72а). Исто тако, Законом о локалним изборима⁶¹ (ЗОЛИ) је предвиђено да бирач може да гласа и ван бирачког места на ком је уписан у извод из бирачког списка, под условима и на начин утврђен законом (члан 33. став 2).

329. Начин непосредног изјашњавања грађана утврђен је Законом о референдуму и народној иницијативи⁶² (ЗРНИ) Према овом закону, на начин непосредног изјашњавања лица која нису у могућности да гласају на гласачком месту, односно да сама гласају, сходно се примењују прописи о избору народних посланика којима је уређен начин гласања ових лица (члан 20. став 3).

330. Из одредаба ЗОИНП и ЗОЛИ произлази да је принцип слободног, општег, једнаког и непосредног изборног права у потпуности примењен, те да активно и пасивно бирачко право имају сви грађани Републике Србије под потпуно једнаким условима.

331. Изменама изборних закона из 2004. особама са инвалидитетом које су непокретне или тешко покретне допуштено је да гласају код куће, заокруживањем гласачког листића који им донесу чланови изборне комисије у тајности и стављањем тог листића у запечаћену коверту која се предаје члановима комисије који је потом убацују у гласачку кутију на гласачком месту. Изменама изборних закона из 2007. године омогућено је организовање гласања за особе са инвалидитетом које су смештене у установе за дуготрајан смештај.

Члан 30 – Учесће у културном животу, рекреацији, активностима у слободно време и спорту

332. Сектор за савремено стваралаштво МКИИД у оквиру годишњег Конкурса за суфинансирање програма/пројеката који својим квалитетом доприносе развоју и презентацији уметности и културе суфинансира пројекте намењене особама са инвалидитетом и оне у којима су учесници особе са инвалидитетом. Тако је у 2009. години путем конкурса суфинансирано 20 пројеката у укупном износу од 1.894.000,00 динара. Ван конкурса додељена су средства у укупном износу од 2.620.000,00 динара.

333. У 2010. години путем конкурса суфинансирано је 9 пројеката у укупном износу од 2.400.000,00 динара. Ван конкурса финансирано је 6 пројеката у укупном износу од 3.370.000,00 динара. За пројекте у 2011. години намењено је 2.400.000,00 динара.

⁶¹ „Службени гласник РС” бр. 129/07 и 34/10-одлука УС.

⁶² „Службени гласник РС” бр. 48/94 и 11/98.

334. Националном стратегијом развоја спорта у Републици Србији од 2009-2013 године, питање спорта особа са инвалидитетом представља један од стратешких циљева, а све активности су дефинисане кроз Акциони план који је усвојен 2009. године.

335. Министарство омладине и спорта (МОС) је подржало спровођење „Истраживања остварених резултата у области омладинске политике за осетљиве групе младих у 2008 и 2009. години” које је спровео Центар за проучавање алтернатива у септембру 2010. године, према ком је у 2009. години спроведено 24 пројеката који су се директно односили на осетљиве групе младих (24% од укупног броја пројеката). Особе са инвалидитетом су чиниле 11% директних корисника ових пројеката. Пројекти су се односили на пружање психо-социјалне помоћи младима из осетљивих група, њихову интеграцију у заједницу, смањење ризика од сиромаштва међу овим групама као и промоцијом права и помоћи младима и њиховим породицама у остваривању права.

336. Као основни проблеми са којима се сусрећу млади са инвалидитетом, удружења су истакла недостатак прецизне евиденције која би обухватала и младе особе са тешким облицима инвалидитета које су збринуте у породицама, проблеми у реализацији права, недовољан број инклузивних програма и садржајно адекватне понуде, као и потпуна искљученост из друштвеног живота и невидљивост за јавност великог броја младих особа са инвалидитетом.

337. На Конкурсу за укључивање удружења у процес спровођења СУПОСИ кроз реализацију пројеката усмерених ка реализацији приоритетних циљева стратегије и активности планираних акционим планом, који МОС годишње спроводи, у периоду од септембра 2009. до марта 2011, финансирана су три пројекта удружења укупној вредности од 1.744.130,00 динара.

338. Министарство омладине и спорта је током 2009. године спровело укупно осам инфраструктурних пројеката у циљу изградње, санације и адаптације објеката за бављење спортом, рекреацијом и активностима у слободно време особа са инвалидитетом, у укупној вредности 20.249.996,00 динара. Током 2010. године спроведено је укупно три инфраструктурна пројекта у циљу изградње, санације и адаптације објеката за бављење спортом, рекреацијом и активностима у слободно време особа са инвалидитетом, у укупној вредности 15.349.815, 00 РСД. У току 2011. године у плану је реализација пројеката у процењеној вредности од 18.735.130,00 динара.

339. МОС финансира програмске активности спортских организација особа са инвалидитетом. У 2009. и 2010. години финансиране су следеће спортске организације: Параолимпијски комитет Србије, Спортски савез инвалида Србије, Спортски савез слепих и слабовидих Србије, Специјална Олимпијада Србије, Спортски савез глувих Србије.

340. Из буџета МОС поред финансирања редовних програма, спортских кампова, пројеката из буџетског фонда, финансира се и додељивање националних признања, награда и стипендија за особе са инвалидитетом.

Члан 6. Жене са инвалидитетом

341. Један од принципа на којима почива СУПОСИ јесте и једнакост мушкараца и жена. То подразумева уграђивање родне равноправности у политике – нарочито значајно када се ради о најугроженијим групама као што су особе са инвалидитетом. СУПОСИ дефинише родну равноправност, наводећи да она подразумева да мушкарац и жена имају једнаке услове за остваривање потпуних људских права и могућност да допринесу националном, политичком, економском, социјалном и културном напретку, као и да подједнако уживају користи од тог напретка. Поред тога, родна равноправност укључује обавезу Владе да води политику једнаких могућности; да ближе дефинише садржај начела равноправности у појединим областима друштвеног живота, посебно у сфери економије и политике; установљавање могућности предузимања мера афирмативне акције ради отклањања фактичке неравноправности; и заштиту права на равноправност.

342. СУПОСИ је предвиђен посебан циљ који се односи на развијање и осигуравање једнаких могућности за жене са инвалидитетом за равноправно и активно учешће у животу заједнице, у оквиру тог циља предвиђене су следеће мере :

- Развијати и обезбедити приступ потребним и одговарајућим сервисима за жене са инвалидитетом у циљу подизања квалитета живота;
- Подизати свест друштва и особа са инвалидитетом о релацијама између пола, рода и инвалидности;
- Обезбедити информације о положају жена са инвалидитетом у односу на њихове друштвене улоге и посебну рањивост у односу на породично насиље;
- Обезбедити информације о женским људским правима (репродуктивно право) женама са инвалидитетом;
- Предузети мере на спречавању насиља, злостављања и експлоатације жена са инвалидитетом;
- У сарадњи са релевантним институцијама и организацијама особа са инвалидитетом развијати и применити програме психосоцијалне и правне подршке женама са инвалидитетом које су преживеле насиље, злостављање и злоупотребу;
- Пружити подршку организацијама и институцијама које се баве насиљем над особама са инвалидитетом;
- Предузети мере и активности у циљу повећања нивоа знања и вештина жена са инвалидитетом за равноправно и активно учешће у животу заједнице.

343. Стратегија спречавања насиља над женама посебно апострофира жене са инвалидитетом.

344. Акционим планом за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности, као део активности општег циља „Повећање учешћа жена у процесима одлучивања и остваривање равноправности полова” као активност предвиђено је, између осталог, стварање предуслова за учешће жена из двоструко или вишеструко дискриминисаних

група у јавном и политичком животу. У оквиру реализације овог циља планирана је промотивна кампања под називом „Капацитети жена са инвалидитетом”, чија је сврха подизање опште свести о капацитетима жена са инвалидитетом као и пилот пројекти и семинари намењени овој категорији грађанки у циљу повећања њиховог учешћа у јавном и политичком животу.

345. Циљем „Побољшање здравља жена и унапређивање родне равноправности у здравственој политици” предвиђен је посебан циљ – обезбеђивање доступности квалитетне здравствене заштите за жене, посебно за жене из вишеструко дискриминисаних група.

346. Национални акциони план запошљавања за 2011. годину⁶³ (НАПЗ), жене сврстава у тзв, „рањиве категорије” које ће заједно са категоријом теже запошљивих лица, а нарочито из руралних и девастираних подручја имати приоритет при укључивању у мере активне политике запошљавања преко Националне службе за запошљавање.

347. Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености⁶⁴ и ЗПРЗОСИ, заснивају се на начелима антидискриминације и родне равноправности и уводе новине у области запошљавања.

348. На евиденцији незапослених НСЗ, закључно са 31. децембром 2009. године је 7.156 жена са инвалидитетом, односно 32,49% од укупног броја ОСИ. Од тог броја 5.929 жена активно тражи посао.

349. На евиденцији незапослених НСЗ, закључно са 31. децембром 2010. године је 6.672 жена са инвалидитетом, односно 32,70% од укупног броја ОСИ.

350. На евиденцији незапослених НСЗ, закључно са 30. јуном 2011. године је 6886 жена са инвалидитетом, односно 33,16% од укупног броја ОСИ.

351. Укљученост жена са инвалидитетом у мере активне политике запошљавања у 2009. години:

- на сајмовима запошљавања учествовало је 1.298 особа са инвалидитетом, од тога 24,94% су жене;
- на обуку у клубу за тражење посла укључено је 79 особа са инвалидитетом, од тога 31,64% су жене;
- обуку за активно тражење посла завршило је 349 особа са инвалидитетом, од тога 34,50% су жене;

352. Укљученост жена са инвалидитетом у мере активне политике запошљавања у 2010. години:

- на сајмовима запошљавања учествовало је 1.773 особе са инвалидитетом, од тога 29,89% су жене;
- на обуку у клубу за тражење посла укључено је 54 особе са инвалидитетом, од тога 50% су жене;
- обуку за активно тражење посла завршило је 310 особа са инвалидитетом, од тога 33,87% су жене.

⁶³ „Службени гласник РС” бр. 55/10 и 4/11.

⁶⁴ „Службени гласник РС” број 36/09.

353. Током 2010. године 3.681 незапослена особа са инвалидитетом се пријавила на евиденцију НСЗ, од чега је 1.172 жена са инвалидитетом.

354. У оквиру програма и мера намењених женама у НАПЗ за 2011. годину предвиђене су и афирмативне акције усмерене према теже запошљивим и вишеструко дискриминисаним женама на локалном тржишту рада.

Пракса

355. Према извештају „Жене са инвалидитетом у Србији”⁶⁵ удружења „...ИЗ КРУГА”, организације за заштиту права и подршку женама са инвалидитетом Србије и Центра за мониторинг и евалуацију из децембра 2009. године. Упркос активностима Републике Србије на пољу унапређивања права жена, положај жена са инвалидитетом није препознат на адекватан начин. Анализа „Жене са инвалидитетом у Републици Србији” илуструје „невидљивост” жена са инвалидитетом и недостатак правне реакције на специфичне облике насиља и дискриминације којој су изложене због свог другачијег положаја. Жене са инвалидитетом остају „три корака иза“ у правима које уживају остали грађани и грађанке. Њихову вишеструку дискриминацију не третирају не само закони већ изостаје и друштвена акција, која је само декларативно усмерена на решавање овог проблема.

Члан 7. Деца са инвалидитетом

356. Република Србија остаје при ставовима израженим у пар. 94-95 Иницијалног извештаја Републике Србије Комитету за права детета (CRC/C/SRB/1).

357. У оквиру процеса спровођења Стратегије развоја социјалне заштите и Националног плана акције за децу, МРСП, у сарадњи са УНИЦЕФ, окончало је трогодишње активности на реализацији Пројекта „Трансформација резиденцијалних установа за децу и развој одрживих алтернатива”⁶⁶. Једна група пројектних активности односи се: на развој хранитељства са посебним фокусом на развој тзв. специјализованог хранитељства, између осталог, и за децу са сметњама у развоју, као и на преиспитивање поступања здравствених радника у породицима и на превенцију смештаја деце са сметњама у развоју у установе социјалне заштите. Као исход рада групе за трансформацију установа израђен је „Свеобухватни план трансформације резиденцијалних установа социјалне заштите за децу од 2009. до 2013. године”. Овај документ обезбеђује планско поступање система социјалне заштите и помаже

⁶⁵ Интегрална верзија извештаја налази се у Анексу II.

⁶⁶ У оквиру активности унапређења заштите деце без родитељског старања и интензивирања примене мера заштите деце у мање рестриктивном окружењу, МРСП потписало је Споразум са УНИЦЕФ о реализацији Пројекта *Трансформација установа за смештај деце и развој одрживих алтернатива – деци је место у породици*, који је финансиран средствима ЕУ. Овим пројектом обухваћена су четири сегмента унапређења заштите деце без родитељског старања: (1) трансформација установа за децу; (2) унапређење мониторинга и регулаторних механизма у установама; (3) развој специјализованог хранитељства и (4) јачање улоге здравственог система у раној подршци породици са циљем превенције институционализације деце са сметњама у развоју. Овај пројекат имао је вредност од близу 2 милиона евра.

доносиоцима одлука да планирају начин, време и оквир смањивања укупних капацитета установа за смештај деце (за 50% у периоду од 5 година), унапређење квалитета заштите у овим установама (кроз јачање стручних капацитета и побољшање услова смештаја) и преусмеравање једног дела капацитета ових установа ка развоју услуга у локалној заједници за рехабилитацију и подршку деце. Током априла месеца 2010. године елементи плана усвојени су и од стране Владе, кроз документ Одлука о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника⁶⁷. Ово треба посебно истаћи, јер је планирано да капацитети установа за децу, који остају слободни и на располагању, буду усмерени ка развоју услуга у локалној заједници за подршку и рехабилитацију деце, укључујући и децу са инвалидитетом и сметњама у развоју.

358. Током реализације пројекта, успостављена је сарадња са Министарством здравља у циљу (а) превенције смештаја деце рођене са ризиком или тешким менталним или физичким оштећењима, у установе социјалне заштите одмах по рођењу, директно из породилишта и (б) организовања едукација за запослене у установама социјалне заштите у вези коришћења физичког спутавања (обуздавања) корисника смештених у установама социјалне заштите за децу и одрасле и старе ометене у развоју, а у складу са међународним конвенцијама и стандардима заштите ове групације корисника. Формулисане су и смернице (процедуре) за подршку родитељима који имају децу са сметњама у развоју, а реализоване су и активности са циљем јачања улоге и капацитета патронажних служби.

Пракса

359. Број деце са сметњама у развоју која су на евиденци центара за социјални рад из године у годину показује тенденцију сталног пораста. Тако је 2007. године било 10.927 ове деце, 2008. године - 11.512 док је у 2009. години њихов порастао на 12.315.

360. У следећој табели дат је приказ деце са сметњама у развоју која се налазе на смештају у установама социјалне заштите, са прегледом кретања у последњих 5 година⁶⁸

Година	до 18 година	од 18 до 26	У к у п н о
2006	840	741	1.581
2007	757	740	1.497
2008	683	716	1.399
2009	611	683	1.294
2010	530	671	1.201

⁶⁷ Одлуком се уређује мрежа установа социјалне заштите за смештај корисника које оснива Влада, односно надлежни орган аутономне покрајине. Одлука се доноси у складу са тенденцијама и принципима реформе система социјалне заштите и кључним националним документима, а њоме се дефинише основна делатност установа социјалне заштите за смештај корисника и прецизно одређује капацитет у складу са већ постигнутим резултатима реформе система социјалне заштите, реалним потребама и опредељењем за примену мање рестриктивних мера заштите.

⁶⁸ Извор – подаци Информационог система МРСЦ.

361. Подршка процесу деинституционализације има и димензију повећања квалитета живота деце на смештају у установама социјалне заштите. У оквиру тога, током 2008. године, реализован је пројекат „Свет коме припадам - природна средина за децу са психофизичким сметњама у развоју”, у партнерству Центра за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду са удружењем Друштво за помоћ ментално недовољно развијеним особама Савски венац и Друштвом за помоћ ментално недовољно развијеним особама Стари Град. Циљ пројекта био је обезбеђивање помоћи и подршке деци са сметњама у развоју смештеној у тој установи. Пројекат је настао из потребе да се усклади квалитет заштите ове деце са њиховим најбољим интересом и најбољим интересом њихове природне породице. Ангажовањем волонтера, који интензивним контактом обогаћују свет ове деце и у партнерству са њиховим родитељима, постепено се стварају предуслови за повратак детета у његову природну средину. Реализацију пројекта подржало је МРСП.

362. За ускршње празнике 2010. године организован је фестивал позоришних представа деце ометене у развоју смештене у установе социјалне заштите, деце без родитељског старања и деце из локалне заједнице. Фестивал под називом „Цвет на длану” трајао је месец дана у организацији Сектора за бригу о породици и социјалну заштиту, Дома за децу и лица ометена у развоју „Др Никола Шуменковић”, локалне самоуправе Петровац. Фестивал „Цвет на длану” као и све пропратне активности имају за циљ интеграцију особа са сметњама у менталном развоју у ширу друштвену заједницу и разбијање предрасуда које у друштву постоје о њима.

363. Такође, организован је и први инклузивни фестивал „Ноте за све” на нивоу целе Републике, у организацији Завода за смештај одраслих лица „Мале пчелице”. Фестивал је трајао три дана током новембра 2010. године и имао је око 400 учесника.

Члан 31 – Статистика и прикупљање података

364. Републички завод за статистику објављује податке институција у области социјалне заштите. Обухваћене су установе за смештај деце и омладине, за смештај одраслих лица, за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом и центри за социјални рад. Подаци се добијају редовним статистичким истраживањима која се спроводе у двогодишњој периодици и односе се на територију Републике Србије.

365. У области социјалне заштите, на основу годишњих извештаја о раду домова за децу са сметњама у развоју домова за смештај ОСИ, домова за смештај старих лица добијају се подаци о броју установа, броју смештених корисника – по полу, годинама старости, врсти инвалидитета, према родитељима, начину плаћања боравка, школовању и друго.

366. Из годишњих извештаја о раду установа за професионалну рехабилитацију прикупљају се подаци о рехабилитацији и оспособљавању особа са инвалидитетом у заштитним радионицама, заводима и установама за стручно оспособљавање.

367. Подаци о малолетним и пунолетним корисницима социјалне заштите и пруженим услугама социјалне заштите прикупљају се од центара за социјални рад сваке године на прописаним статистичким обрасцима

368. Статистичко праћење у МРСП врши се кроз анализу годишњих извештаја о раду домова за смештај корисника као и центара за социјални рад као упутних органа и органа старатељства. Приликом прикупљања података користе се дефиниције инвалидитета које су у складу са стратешким и законским одређењима.

369. У току је, у складу са ЗСЗ, израда Подзаконског акта о евиденцији и документацији пружалаца услуга социјалне заштите. Како се новим ЗСЗ обезбеђује плурализам у области пружања услуга социјалне заштите (установе и организације социјалне заштите које се финансирају из буџета, удружење, предузетник, привредно друштво и други), овим подзаконским актом се уводи обавеза редовног извештавања о броју корисника услуга, врстама пружених услуга, примени стандарда квалитета, броју жалби и прутужби корисника на коришћење услуга и друго. Све наведено обухвата и услуге намењене за ОСИ.

370. Истовремено се, у организацији Републичког завода за социјалну заштиту, уводи за све пружаоце услуга социјалне заштите, иновирани систем извештавања, који ће убудуће обезбедити ефикасније прикупљање и обраду података о корисницима и пруженим услугама, о распрострањености и обухвату услуга у заједници, које су намењене и особама са инвалидитетом, а усклађено са индикаторима које треба пратити у складу са међународним стандардима заштите људских права.

Члан 32. Међународна сарадња

371. Република Србија је у оквиру Уједињених нација и других међународних организација активна у давању подршке резолуцијама, одлукама и другим документима који се тичу заштите и права особа са инвалидитетом. Коспонзорисала је резолуцију о реализацији Миленијумских развојних циљева за особе са инвалидитетом до 2015. године и после (А/RES/65/186), резолуцију о активностима на спровођењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом и пратећег Опционог протокола (А/RES/64/154); у Савету за људска права резолуцију о улози међународне сарадње у пружању подршке националним настојањима у реализацији права особа са инвалидитетом (А/HRC/RES/16/15).

372. УНДП у Републици Србији подржао је израду нацрта СУПОСИ, процес хармонизације домаћих прописа са одредбама Конвенције и ратификацију Конвенције стављајући правног експерта на располагање МРСП, израду нацрта Закона о употреби српског знаковног језика, нацрта подзаконских аката за спровођење ЗПРЗОСИ, нацрта ЗЗДОСИ, као и рад Фонда за социјалне иновације и Глобалног договора. УНДП је подржао и реформу предузећа за професионалну рехабилитацију у сарадњи са Владом Краљевине Норвешке. Светска банка је кроз програм ДИЛС подржала јачање капацитета удружења особа са инвалидитетом у сарадњи са МРСП. МОП је подржала промовисање ЗПРЗОСИ у сарадњи са репрезентативним асоцијацијама послодаваца и синдикатима. ЕУ је подржала студију изводљивости реформе запошљавања

ОСИ у Србији, пројекте удружења особа са инвалидитетом усмерене на промовисање антидискриминационих прописа и израду извештаја из сенке о спровођењу Конвенције. ДФИД је подржао израду нацрта стандарда услуга социјалне заштите, укључујући сервис персоналних асистената, дневне боравке и становање уз подршку. Агенција за развој Републике Ирске подржала је пилот пројекат сервиса персоналних асистената. Влада Аустрије подржала је размену искустава у области запошљавања и професионалне рехабилитације. УСАИД је подржао локалне пројекте за отклањање архитектонских баријера у више градова Србије. Краљевина Шведска подржала је више пројеката усмерених на унапређење квалитета живота особа са инвалидитетом. Британски савет је подржао пројекат инклузије у области културе. Oxfam и Handicap International су системски подржавали развој и јачање капацитета организација особа са инвалидитетом у Републици Србији. УНИЦЕФ системски ради на подршци пројектима усмереним на инклузију деце и младих са инвалидитетом у Републици Србији.

Члан 33 – Национална примена и праћење

373. Законом о министарствима успостављена је надлежност Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, Управе за људска и мањинска права, за *inter alia* израду прописа о људским и мањинским правима, праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о људским и мањинским правима.

374. У процес израде извештаја укључена су следећа удружења: Национална организација особа са инвалидитетом (кровно удружење особа са инвалидитетом у Републици Србији), Удружење студената са хендикепом, „...Из Круга”, Центар за оријентацију друштва/Регионални центар за надгледање права особа са инвалидитетом, Центар живети усправно, Центар за развој инклузивног друштва, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом Србије, Cross disability мрежа (ЦРИД) и Коалиција удружења окупљена око Mental Disabilities International - Serbia (МДРИ).

375. Након консултације на састанку радне групе прихваћен је принцип да удружења могу непосредно учествовати у изради извештаја достављањем прилога и учешћем у раду радне групе, као и посредно, путем коментара на радну верзију и нацрт извештаја. У радној групи за израду извештаја су учествовале жене са преко 75%.

376. Нацрт извештаја објављен је на интернет страници Управе за људска и мањинска права, уз контакт информације помоћу којих су заинтересована удружења могла да доставе коментаре.

Анекс I – Статистички подаци

1. Укупна буџетска улагања у претходне три године у установе за смештај особа са сметњама у развоју износила су око 384.386.267 динара. Средства су најчешће трошена за разне санације, адаптације, изградње као и за набавку разноврсне опреме за рад. Као што се из табеле може установити, улагања у 2010. години су у била и до 4, односно 5 пута већа него претходних година.

укупна улагања – године	инвестиције	опрема	укупно
укупна улагања у 2008.години	81.603.395	15.945.851	97.549.246
укупна улагања у 2009.години	37.707.858	22.715.390	60.423.248
укупна улагања у 2010.години	196.772.438	29.641.335	226.413.773
У к у п н о	316.083.691	68.302.576	384.386.267

2. Табела - одрасла лица према врсти инвалидитета

Одрасла лица према врсти инвалидитета	2006	2007	2008	2009
Оштећење вида и слуха	2141	2464	2482	2547
Ментална ометеност	9372	9795	10469	10856
Душевно обољење	9378	9558	9807	10260
Теже физички оболела	11980	13118	12605	13237
Остала инвалидна	5044	7283	7166	8157
Укупно	37915	42218	42529	45057

3. Породичним законом је уведена обавезна специјализација за судије које поступају у породичним стварима из области права детета (члан 204), а сам програм специјализације је прописан Правилником о програму и начину стицања посебних знања из области права детета судија који суде у поступцима у вези са породичним односима ("Службени гласник РС", бр.44/06). Правилник прописује обавезу Правосудне академије за спровођење и организацију обуке за стицање сертификата (члан 10). Овај програм обухвата специфичну обуку из области права детета, правне последице престанка брака и ванбрачне заједнице, мишљење детета и насиље у породици. Од ступања на снагу Породичног закона у јулу 2006. године до априла 2009. године, Правосудна академија је организовала 18 семинара које је похађало и стекло прописани сертификат 525 судија свих судова и 45 једнодневних семинара на тему „Породични закон – принципи и начела”, који је похађало 735 судија У периоду од јуна 2006. до априла 2009. године, у оквиру Сектора за грађанско и кривично право Министарства правде, организовано је 74 једнодневна семинара на тему „Насиље у породици – грађанскоправни и кривичноправни аспект и извршење у породичним стварима,” на којем је учествовало 987 судија и јавних тужилаца и њихових заменика.

4. Табела: Преглед броја деце и омладине жртава насиља, евидентираних од стране органа старатељства (центри за социјални рад), по подручјима Србије⁶⁹

Подручје Србије	Деца и омладина - жртве насиља				
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Централна Србија	1.225	1.556	1.401	1452	1561
Војводина	709	968	528	889	869
Косово	48	54	50	6	26
Београд	293	193	281	811	865
Србија укупно	2.275	2.771	2.260	3.158	3.321
индекс раста	100,0	121,8	99,3	138,8	145,9

5. Табела: Преглед броја одраслих и старијих особа жртава насиља, евидентираних од стране ЦСР, по подручјима Србије⁷⁰

Подручје Србије	Одрасле и старије особе – жртве насиља				
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Централна Србија	374	1.078	1.964	1.973	3.382
Војводина	195	1.176	962	1.119	2.028
Косово	19	34	43	4	39
Београд	82	155	145	1.458	2.071
Србија укупно	670	2.443	3.114	4.554	7.520
Индекс раста	100,0	364,6	464,8	679,7	1122,4

6. Укупан број пријављених жртава насиља у току 2009. године био је 7.520 и од тога броја највише је одраслих особа, а жена и женске деце заједно је више од две трећине. У овим подацима садржани су и подаци насиља које је извршено према особама са инвалидитетом, али се о тим подацима не воде посебне евиденције.

7. Табела: Укупан број чланова пријављених породица који су жртве насиља и њихова структура према полу⁷¹

Чланови - жртве насиља	Женски	Мушки	Укупно
Деца	1.707	1.419	3.126
Одрасла лица	3270	341	3.611
Остарела лица	569	214	783

8. У периоду од 2006. до 2009. према укупном броју случајева насиља у породици (укључујући и насиље над децом) у структури починилаца доминирају партнери.

9. Табела: Број породица у којима је пријављено насиље према починиоцу насиља⁷²

Починилац	Број породица
-----------	---------------

⁶⁹ Републички завод за социјалну заштиту, *Анализа извештаја о раду центара за социјални рад у Србији, 2009. година*. Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2010.

⁷⁰ Исто

⁷¹ Исто

⁷² Исто

	2006.	2007.	2008.	2009.
Отац	976	863	1211	1281
Мајка	432	219	316	274
оба родитеља	605	193	244	200
брат/сестра	119	608	837	115
брачни/ванбрачни партнер	133	1.496	2434	2310
Остало	18	93	191	898
Пријављене породице – укупно	2.283	3.472	5.133	5.078

10. Илустрације ради, у анализи извештаја о раду центара за социјални рад наводи се да су у 2008. и 2009. години у структури случајева насиља који су пријављени центрима за социјални рад најзаступљенији они које је пријавила полиција.

11. Табела: Структура пријављених породица према начину откривања насиља у породици (2008-2009.)

Начин откривања	Број породица	
	2008.	2009.
Пријава полиције	1.908	1.924
Пријава члана породица	1.791	1.681
Захтев суда	517	478
Пријава установе (школа, дом здравља, вртић итд.)	360	296
Пријава другог лица ван породице	341	338
Орган старатељства по службеној дужности	258	274
Пријава невладине организације	30	28
Укупан број породица	5.205	5.019

12. Табела: Број и структура изречених судских мера заштите од насиља у породици у 2009. години

Врста изречене судске мере	Број мера
Забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености	307
Забрана даљег узнемиравања члана породице	258
Забрана приступа у простор око места становања или рада	151
Издавање налога за иселење из стана или куће	95
Издавање налога за уселење у породични стан или кућу	12
Укупан број изречених мера	823

13. У 2009. години МРСП, Одсек за инспекцијски надзор је извршио следеће инспекцијске надзоре (ванредни, редовни и контролни) у следећим установама за смештај особа са инвалидитетом: Дом "Сремчица", Сремчица; Дом "др Никола Шуменковић", Стамница; Домско одељење "Извор", Параћин; Дом за

смештај одраслих лица "Гвозден Јованчићевић" Велики Поповац; Дом за смештај одраслих лица, Тутин; Завод за смештај одраслих лица "Мале пчелице", Крагујевац; Дом "Сремчица", Сремчица.

14. У 2010. години МРСП, Одсек за инспекцијски надзор је извршио следеће инспекцијске надзоре (ванредни, редовни и контролни) у 7 установа са смештај особа са инвалидитетом и то: Дом "Ветерник", Нови Сад; Дом за одрасла инвалидна лица Дољевац; Дом за одрасла инвалидна лица Београд; Дом за смештај одраслих лица, Тутин; Дом за одрасла инвалидна лица Београд- по представци; Дом за смештај одраслих лица Кулина и Дом за смештај одраслих лица, Тутин. Контрола поступања: континуирано је извршено 9 инспекцијских надзора у Дому за смештај одраслих лица Кулина (период 28.10.- 03.12.2010.).

15. Пилот пројекат *Деинституционализација особа са менталном ометеношћу и смештај у стамбену заједницу са подршком*, у оквиру дома у Сремчици, спроводи се већ три године и обухватио је за сада 23 корисника, који су укључени у програм самосталног становања.

16. **Фондови:** Партнерство између државе и других пружалаца услуга намењених деци са сметњама у развоју, у порасту је у последњих неколико година, од оснивања Фонда за социјалне иновације (ФСИ) и Фонда за особе са инвалидитетом (ФОИ). Од 2003. године, када је ФСИ расписао први конкурс, интензивирао је пројектно финансирање нових услуга у заједници, међу њима и оних намењених деци са сметњама у развоју, чиме се на флексибилан начин користе прилике из окружења (донације, експертска подршка и др.) за подстицај позитивних промена пре њиховог системског уобличења. Фонд за социјалне иновације је у оквиру свог четвртог конкурса (за 2007/2008. годину), подржао укупно осам пројеката за развој програма обуке и третмана деце и младих у ванинституционалним облицима заштите. Од осам пројеката овог типа, преко Фонда за социјалне иновације, четири пројекта се односе на децу са сметњама у развоју.

17. У 2008. години, путем конкурса ФСИ је подржано 116 пројеката у 49 градова у Србији.

18. Од поменутих 116 пројеката, 98 је усмерено на директно унапређење положаја особа са инвалидитетом.

Тип активности пројекта	Број пројеката	Износ
Превенција институционализације и деинституционализација (самостало становање уз подршку)	21	21.436.264,80
Дневне активности у локалној заједници (стимулативни и инклузивни програми и интензивне дневне активности-дневни боравци)	40	29.483.661,91
Промоција принципа једнаких	19	13.989.089,84

могућности особа са иваидитетом (кампање)		
Побољшање приступачности физичког окружења (уклањање архитектонских баријера)	12	8.794.427,87
Примена помоћних (асистивних) технологија у циљу омогућавања боље социјалне интеграције особа са иваидитетом	6	4.603.472,80
У к у п н о	98	78.306.917,32

19. ФСИ је, током марта 2009. године расписао конкурс с циљем развоја услуге дневних боравака и подршке оснивању и унапређењу ове услуге, у локалним заједницама у Србији. Услуге дневног боравака по овом конкурс у намењене су и деци са сметњама у развоју. Средства за реализацију конкурса у износу од 370.000 евра добијена су од Европске уније.

20. *Услуга дневног боравака за одрасла лица* бележи пораст (подаци центара за социјални рад). Од 529 лица у 2007.години, 980 лица у 2008.години па до 1076 лица током 2009.године. Веома је позитиван тренд када је у питању овај облик заштите инвалида с обзиром да је број локалних власти које обезбеђују средства за дневне боравке порастао више него дупло у периоду од 2007. до 2009. године. Тако је 2007. укупно 26 општина финансирало дневни боравак на својој територији а 2009. је чак 56 општина развило овај вид помоћи за своје суграђане. Према подацима центара за социјални рад, током 2009.године 1326 деце је користило услугу дневног боравака.

21. *Национални инвестициони план (НИП):* У периоду од 2007.године до данас из средстава НИП су адаптирани, реконструисани или изграђени објекти за дневне боравке у следећим општинама: Дневни боравак за децу са сметњама у развоју – Прибој; Дневни боравак за децу са сметњама у развоју – Зајечар (адаптација објекта; вредност процењена на 1.900.000дин., од тога из НИП – 1.186.100,52дин.); Дневни боравак за децу са сметњама у развоју – Јагодина (изградња објекта још није завршена јер општина Јагодина није извршила своје обавезе; капацитет је 40 места а вредност уговорених радова у тренутку потписивања споразума износила је 8.400.000дин.); Дневни боравак за децу са сметњама у развоју – Лебане (адаптација објекта; вредност процењена на 1.700.000дин. од тога из НИП – 1.700.000дин.); Дневни боравак за децу са сметњама у развоју – Параћин (адаптација објекта; вредност процењена на 2.750.000дин. а од тога из НИП – 2.186.100дин.)

22. Из средстава донације Рајфајзен банке адаптиран је дневни боравак за децу са сметњама у развоју – Ваљево.

23. У 2009. години издвојено је из Националног инвестиционог плана преко 3 милиона евра за наставак реализације пројекта адаптације дела простора у установама социјалне заштите за смештај деце без родитеља и смештај деце са сметњама у развоју и уступање адаптираног простора локалним заједницама да у њима успоставе услуге које превенирају смештај у установу и пружају

подршку породицама са децом. Ова средства су коришћена и за подизање квалитета становања за децу са сметњама у развоју. Такође, планиран је наставак пројекта у износу од скоро 5 милиона евра за изградњу станова за становање уз подршку за младе особе са сметњама у развоју које напуштају установе за смештај. За наставак пројекта изградње дневних боравака за децу са сметњама у развоју у локалној заједници одређен је износ од преко 1, 6 милиона евра (средства ИПА).

24. У оквиру великог трогодишњег пројекта „*Подршка спровођењу Стратегије развоја социјалне заштите*” подржаног од стране британске владе кроз ДФИД и норвешког министарства спољних послова, Министарство рада и социјалне политике је на основу два конкурса доделило средства за пројекте социјалне заштите засноване на локалним стратегијама, за развој услуга у локалној заједници. У 2008. години издвојено је укупно 36.622.252 динара за 13 пројеката из 11 општина за развој услуга које се односе на децу са сметњама у развоју и особе са инвалидитетом. У 2009. години финансирано је са 21.430.128,76 динара такође 13 пројеката, везаних за ову групацију корисника. Овим пројектом је иначе, за грантове општинама предвиђено укупно 300.000 фунти и 1.мил. евра.

25. У априлу 2010.године потписан је уговор о сарадњи Фонда за отворено друштво и Министарства рада и социјалне политике на пројекту „Развој локалних услуга социјалне заштите у Србији”, којим су обезбеђени грантови за општине у износу од 22.893.300 динара. Конкурс је расписан 6.септембра 2010.год. Од пристиглих 45 општинских пријава, одсабрано је 35, а од тог броја 17 пројеката се односило на особе са инвалидитетом. Овај пројекат је завршен 31.12.2010.године.

26. Министарство рада и социјалне политике је крајем 2010.године објавило конкурс за најсиромашније општине за развој услуга и помоћи у области социјалне заштите у износу од 400 милиона динара. На конкурс се пријавило 69 локалних самоуправа са укупно 98 пројеката а од тог броја чак 40 финансираних пројеката се односило на особе са сметњама у развоју одн. на особе са инвалидитетом.

27. ***Предприступни фондови ЕУ:*** У новембру 2010.године, делегација ЕУ у Србији расписала је конкурс за подршку успостављању и унапређењу локалних социјалних услуга намењених деци са сметњама у развоју, у оквиру којег ће локалним самоуправама бити додељено 3 милиона евра. Средства ће бити опредељена за развој и унапређење услуга у локалним заједницама, као што су помоћ у кући, дневни боравци и персонална асистенција. Овај конкурс ће подржати развој оних услуга које могу да спрече институционализацију и обезбеде неопходну подршку родитељима како би дете са сметњама у развоју остало да живи у својој породици. У циљу афирмације регионалног приступа у развоју социјалних услуга у локалним заједницама, право да конкуришу имају групе од најмање 4 општине. Вредност појединачних грантова креће се од 200.000 до 400.000 евра а локалне самоуправе ће учествовати са најмање 10 одсто. Конкурс је намењен свим општинама које су успоставиле социјалне услуге за децу ометену у развоју али немају довољно средстава да их унапреде као и онима које то нису учиниле. Овај конкурс представља једну компоненту

програма *Социјална инклузија*, ИПА 2008. који финансира ЕУ а спроводи се уз техничку подршку УНИЦЕФ у сарадњи са Министарством рада и социјалне политике.

28. На Конкурсу за унапређење положаја особа са инвалидитетом 2010. године подржано је **89 пројеката**, са укупним износом средстава од **71.363.404,65 динара**.

29. **Групе активности које су подржане на Конкурсу за заштиту особа са инвалидитетом 2010. године су:**

- **Превенција институционализације и деинституционализација**
- **Побољшање приступачности физичког окружења**
- **Услуге подршке осамостаљивања корисника**

30. У оквиру приоритетне групе активности из области превенције институционализације и деинституционализације подржане су следеће услуге:

- **Становање уз подршку за особе са инвалидитетом** представља услугу на локалном нивоу чија је основна сврха подршка у остваривању права и потреба особа са инвалидитетом за стицање што већег степена самосталности, у циљу побољшања квалитета живота и боље социјалне интеграције.
- **Дневни боравци за особе са инвалидитетом** је услуга која омогућава деци, одраслима и старим особама са инвалидитетом да остану у породици и да своје потребе задовоље у средини у којој живе, у свом природном окружењу и тако избегну смештај у институције. Услугом се обезбеђују структуриране активности усмерене на развој практичних вештина за свакодневни живот, које у највећој мери омогућавају самосталност, развој и одржавање социјалних, когнитивних и физичких функција, у циљу стварања претпоставки за њихово укључивање у живот заједнице. Корисницима ова услуга пружа позитивно и конструктивно искуство боравка изван породице. У исто време породици се обезбеђује слободно време за обављање других активности.
- **Стимулативни и инклузивни програми** намењени деци, одраслим особама и старим особама са ивалидитетом представљају услугу која подразумева активности које имају за циљ стимулацију потенцијала корисника, подстицање боље социјалне интеграције особа са инвалидитетом и проширивања мреже социјалних контаката односно активности које имају за циљ побољшање квалитета живота ради очувања физичког и менталног здравља особа са инвалидитетом. Програми из ове групе активности подразумевају активности које имају за циљ развој преосталих способности особа са инвалидитетом ради успешнијег самосталног функционисања и лакшег укључивања у друштвену заједницу и инклузивни који су усмерени ка поступном повећању осетљивости и разумевању потреба и могућности особа са инвалидитетом од стране опште популације, а истовремено обезбеђују корисницима доступност садржаја и активности које користи и општа популација у локалној заједници.

31. У оквиру ове групе активности, први пут су посебно су апострофиране старе особе са инвалидитетом и услуге које имају за циљ повећање квалитета живота старих особа са инвалидитетом кроз подршку у очувању физичког и менталног здравља старих особа са инвалидитетом и програми интеграције старих особа са инвалидитетом у локалну заједницу.

32. **Услуге намењене старим особама са инвалидитетом, треба да пруже следеће врсте подршки:**

- помоћ у обезбеђивању основних животних потреба и извршавању активности чије је реализација онемогућена услед инвалидности (набавка намирница, плаћање комуналних трошкови и сл.);
- помоћ у задовољењу здравствено превентивних услуга (мерење притиска и шећера, набавка лекова и сл...);
- психосоцијална подршка,
- социјализација и реинтеграција старих особа са инвалидитетом у локалну заједницу.

33. **У оквиру овог пројектног приоритета подржан је највећи број пројектних предлога, односно подржан је 51 пројекат.**

34. Као и претходних година Министарство рада и социјалне политике пружа подршку оним активностима које имају за циљ **уклањање архитектонских баријера** како би се особама са инвалидитетом омогућило пуно и равноправно учешће у животу заједнице. У оквиру овог приоритета подржане су активности адаптације простора у циљу обезбеђивања приступачности физичког окружења за особе са инвалидитетом, који су у складу са стандардима приступачности утврђених позитивним прописима Републике Србије. Као и у Конкурсном циклусу 2009. године, у оквиру ове приоритетне групе активности, апликанти су имали обавезу да, поред идејно -техничког решења пројекта, обезбеде и партнерство са локалном самоуправом како би се удужили ресурси свих актера у обезбеђивању приступачног окружења за суграђане са инвалидитетом. У оквиру ове, друге групе приоритета, **подржана су 3 пројектна предлога.**

35. Трећа група услуга представљале су **услуге подршке осамостаљивања корисника** у оквиру које су обухваћене **2 групе едукација:**

- Едукације у циљу подизања свести особа са инвалидитетом и шире јавности о особама са инвалидитетом ради њихове успешније друштвене интеграције које имају за циљ упознавање друштвене заједнице са суштином и значајем социјалног модела инвалидности, као и едукације које подстичу активизам и подржавају самосталност особа са инвалидитетом.
- Едукације у циљу подизања капацитета организација особа са инвалидитетом како би се обезбедио више програма и боље услуге за особе са инвалидитетом. Ове едукације такође имају за циљ унапређења рада организација особа са инвалидитетом, стратешког размишљања и бољег позиционирања у својој средини у циљу обезбеђивања одрживости својих активности. То су едукације из области менаџмента организације, вештина за припрему преглога пројеката, вођења и администрирања пројеката, финансијски

менаџмент, тимски рад и решавање конфликта у тиму, јавно заговарање и заступање интереса корисника и едукације из области успостављања партнерства на нивоу локалне заједнице.

36. У оквиру ове групе активности подржано је 35 пројеката.

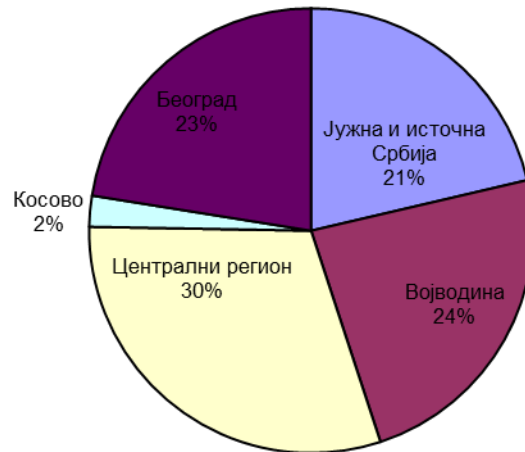
Табела 1.- Подела према групама активности (услуга)

37. Један од значајних критеријума Конкурса био је да се пројектне активности реализују на територији Републике Србије, па је тако територијална распоређеност пројектних активности одобрених пројеката Конкурса за унапређење положаја особа са инвалидитетом следећа:

- На територији **централног региона Србије** подржано је **27 пројеката** односно 31% од укупно одобрених пројеката,
- на територији **јужног и источног региона Србије** подржано је **19 пројеката** односно 21% од укупног броја одобрених пројеката,
- са територије **Војводине подржан је 21 пројекат**, односно 24%,
- док ће се на **територији Косова и Метохије реализовати 2 пројекта**, што представља 2% од укупног броја подржаних пројеката.
- С обзиром на велики број организација и корисника на територији Града Београда, број подржаних пројеката у **Београду је 20**, односно 22%. Међутим, важно је напоменути да је значајан број пројектних предлога из ове групе намењен за кориснике и из градова у централне Србије односно у Војводине.

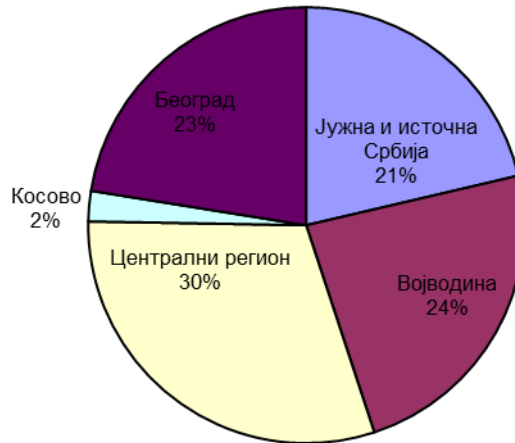
Табела 2 - Територијална распоређеност пројеката

38. Расподела средстава у односно на поменуте регионе је следећа:

- за пројекта чија је реализација у **Централом региону Србије** издвојено је **22.688.359,24 динара**,
- за пројекте из **Јужног и Источног региона Србије** издвојено је **14.401.171,57 динара**,
- пројекти са територије **Војводине** подржани су са **13.329.513,10 динара**,
- пројекти са територије **Косова и Метохије** подржани су износом од **960.000,00 динара**,
- док је за пројекте организација са територије Града Београда издвојено **19.984.360,74 динара**.

Територијална распоређеност пројеката

39. Кад је **циљна група** у питању подржани пројекти се могу поделити на следећи начин:

- највећи број пројеката **34 пројекта** односно 38 % од укупном броја подржаних пројеката има активности намењене за **ментално недовољно развијене кориснике**,
- **23 пројекта** односно 26% су пројекти који имају има **мешовиту групу корисника**,
- **особе са телесним инвалидитетом** су корисници **22 пројекта**, што чини 25% укупно подржаних пројеката,
- број пројеката намењених **слепим и слабовидим особама** је **5**, односно 6% од укупног броја подржаних пројеката,
- **глуве и наглуве особе** су примарни корисници 3 пројекта, односно у 3% одобрених пројеката,
- најмањи број пројеката – **2 пројекта**, односно 2% од укупног броја одобрених пројеката намењен је за **инвалиде рада**.

40. Напомињемо да је и у овом Конкурсном циклусу, подржан пројекат чије активности су намењене за децу са инвалидитетом Ромске популације. Како су деца различитог типа инвалидности, поменути пројектни предлог сврстан је у групу пројеката са мешовитом групом корисника.

Табела 4- Подела према обухваћеним циљним групама

41. Реализација пројектних активности одобрених пројеката почиње од половине јуна 2010. године, а како је максимално трајање пројектних активности 9 месеци, Конкурсни циклус Конкурса за унапређење положаја 2010. године завршиће се у марту 2011. године.

42. Пример: Дневни центар „Сунце” у Ивањици добио је подршку из средстава ЕУ за наставак пројекта који се односи на помоћ и подршку деци са сметњама у развоју са села и њиховим биолошким породицима. Реализација овог за сада јединственог програма у Србији, почела је у октобру 2010. године захваљујући Министарству рада и социјалне политике. У пројекту чија је вредност 18.000 евра, биће обухваћено 24 деце и њихове пороице. Циљ пројекта је очување биолошке породице и превенција институционализације деце са сметњама у развоју са сеоског подручја.

43. Резултати МРСП у протекле три године у процесу деинституционализације деце :

- Укупан број деце и младих (до 26 година) у установама социјалне заштите смањен је за 29,5% у последње три године;
- Укупан број деце у хранитељским породицама повећан је за 27%
- Према оценама Министарства рада и социјалне политике, смањен је број деце са сметњама у развоју која долазе на смештај у установе директно из породицишта и специјализованих дечјих болница/одељења;
- У постојећим домовима за децу за децу без родитељског старања створене су претпоставке за њихову постепену трансформацију у мале домске заједнице за децу са сметњама у развоју;

- Систем хранитељства ојачан и знатно боље одговара на потребе деце, посебно оне уз најугроженијих група, фокус на деци са сметњама у развоју;

44. До 2000. године број деце у домовима био је приближно исти броју деце у хранитељским породицама.

Година	2000	2004	2005	2006	2007	2008	дец. 2009.	јан. 2010.	јан. 2011.	март 2011.
Број деце без родитељског старања у установама за децу без родитељског старања	2.047	1.779	1.638	1.645	1.472	1.144	1.006	981	891	834
Број деце смештене у хранитељским породицама	2.363	2.452	3.399	3.339	3.647	4.236	4.770	4.797	5.159	5.188

45. У јануару 2010. године у Србији је било 3.533 хранитељских породица, а у јануару 2011. године 3.771 породица. У марту 2011. године има укупно 3.802 хранитељских породица.

46. Такође, у протеклих неколико година акредитован је значајан број програма обуке за професионалце у социјалној заштити о хранитељству, а у задње две године још 5. У обуке у оквиру ових пет програма било је укључено укупно 550 професионалаца. Обуке су биле релаизоване и за око 220 хранитеља, са посебним фокусом на знањима и вештинама везаним за бригу о деци са сметњама у развоју.

47. МЕРР издало је око 30 одобрења за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације наведеним предузећима за различите врсте послова у производним и услужним делатностима, ради спровођења обука у току 2011. године.

48. У циљу подизања нивоа компетенција непосредно запослених као и сарадника који су ангажовани на развијању програма и мера професионалне рехабилитације особа са инвалидитетом и спровођењу истих организован је први циклус обуке на тему: „Професионална рехабилитација и управљање процесом професионалне рехабилитације”, за 9 тренера у трајању од две недеље који ће знања преносити осталим запосленим у НСЗ.

49. Такође, организоване су три радионице на којима је учествовало 29 саветника за рад са особама са инвалидитетом на тему: мотивација и активација особа са иналивидитетом; спровођење социјалне анкете у пракси и процена потребе за прилагођавањем радних места. Организоване су и радионице за 20 саветника за рад са особама са инвалидитетом на тему како одредити мере професионалне рехабилитације у односу на категорију инвалидности, процењену радну способност и ситуацију на тржишту рада.

50. У 2009. години на Конкурсу за суфинансирање пројеката/програма из области јавног информисања за 2009. годину подржало је три пројекта намењена ОСИ, у укупном износу од 1.736.493,00 динара.

51. Имајући у виду да је особама са инвалидитетом потребан већи степен подршке, осим конкурса издвајају се и значајна средства за редовно годишње финансирање часописа особа са инвалидитетом чија се штампа и дистрибуција врши преко организација ОСИ. Тако је у 2009. години суфинансирано пет часописа у укупном износу од 1.698.850,00 динара.

52. У оквиру Конкурса за суфинансирање програма/пројеката који својим квалитетом доприносе развоју и презентацији уметности и културе за 2009. годину, МКИИД суфинансирано је 19 пројеката у износу од 1.744.000,00 динара. Ван конкурса суфинансирана су два пројекта у износу од 2.720.000,00 динара.

53. МКИИД на Конкурсу за суфинансирање пројеката из области културног наслеђа за 2009., годину финансиран је један пројекат у износу од 474.000,00 динара.

54. За редовно финансирање програма издавачке и библиотечке делатности за следеће МКИИД Савезу слепих Србије у 2009. години доделило је 8.000.000,00 динара.

55. У 2010. години, у намери да у што већој мери омогући остваривање права особа са инвалидитетом на информисање, МКИИД 2010. године по први пут расписује посебан Конкурс за суфинансирање програма/пројекта у области информисања ОСИ. Предмет конкурса је суфинансирање штампаних и аудиовизуелних садржаја организација ОСИ и суфинансирање програмских садржаја јавних гласила који су намењени информисању ОСИ. Циљ конкурса је да се подигне ниво и квалитет информисања ОСИ (следеће и глуве особе) путем посебних прилагођених техника као и програмски садржаји којима се информисање шири јавно о ОСИ, а у циљу опште сензибилизације и интеграције. Већина тих пројеката/програма су рађени у сарадњи са ОСИ. На Конкурсу је суфинансирано 10 пројеката у укупном износу од 1.977.628,00 динара.

56. Исте године издвојена су средства и за издавање четири часописа ОСИ у укупном износу од 1.867.844,00 динара.

57. За Конкурс за суфинансирање програма/пројекта у области информисања ОСИ за **2011. годину**, одређено је 5.000.000,00 динара за 13 удружења, једно јавно (радио) и једно приватно (тв) предузеће.

58. У оквиру Конкурса за суфинансирање програма/пројеката који својим квалитетом доприносе развоју и презентацији уметности и културе за 2010. годину, МКИИД суфинансирано је девет пројеката који доприносе интеграцији ОСИ у културни и друштвени живот заједнице, пројектима који развијају креативне, уметничке и интелектуалне потенцијале ОСИ и доприносе подизању свести, едукацији и сензибилизацији јавности о способностима и потребама

ОСИ у укупном износу од 2.400.000,00 динара. Ван конкурса финансирано је шест пројеката у укупном износу од 3.370.000,00 динара.

59. На конкурс за 2010. годину МКИИД у области културног наслеђа суфинансирало је пет пројеката у износу од 1.200.000,00 динара.

60. За редовно финансирање програма издавачке и библиотечке делатности за следеће МКИИД у области културног наслеђа је Савезу слепих Србије у 2010. години доделило 9.000.000,00 динара.

61. За Конкурс за суфинансирање осам програма/пројекта намењених области културних делатности ОСИ за 2011. годину, опредељено је 2.400.000,00 динара.

Прилог Министарства економије и регионалног развоја

I приказ стања незапослених ОСИ на евиденцији НСЗ по степенима стручне спреме и полу

година 2009.

Република Србија	Укупно	Од тога жене	I CCC	II CCC	III CCC	IV CCC	V CCC	VI	VII
	20.023	7.156	7.099	2.337	6.538	3.049	481	319	200

година 2010.

Република Србија	Укупно	Од тога жене	I CCC	II CCC	III CCC	IV CCC	V CCC	VI	VII
	20.402	6.672	7.224	2.493	6.395	3.229	429	357	275

година 2011. - закључно са 30.06.2011.

Република Србија	Укупно	Од тога жене	I CCC	II CCC	III CCC	IV CCC	V CCC	VI	VII
	20.766	6.880	7.150	2.503	6.478	3.496	415	407	317

62. На крају извештајног периода укупан број особа са инвалидитетом пријавених на евиденцију Националне службе за запошљавање, које активно траже запослење је 14.461.

**ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ НЕЗАПОСЛЕНИХ ЖЕНА СА
ИНВАЛИДИТЕТОМ НА ЕВИДЕНЦИЈИ НСЗ У ПЕРИОДУ
01.01.2010.– 31.12.2010. ГОДИНЕ**

ЦИЉНА ГРУПА (ЖЕНЕ) ПО ГОДИНАМА	УКУПНО ПО СТЕПЕНУ СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	15- 19	20- 24	25- 29	30- 34	35- 39	40- 44	45- 49	50-54	55- 59	60- 64	65+
I СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	351	12	37	65	60	50	35	35	37	20	0	0
II СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	85	4	17	16	8	12	9	13	5	1	0	0
III СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	283	11	50	51	58	28	32	27	21	5	0	0
IV СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	400	7	87	55	69	42	8	51	40	11	0	0
V СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
VI-1 СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	19	0	1	3	8	3	1	1	0	2	0	0
VI-2 СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VII-1 СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	32	0	0	15	6	4	3	1	2	0	1	0
VII-2 СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
VIII СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
УКУПНО	1172	34	192	205	211	139	118	128	105	39	1	0

II Обавеза запошљавања – квотни систем

63. ЗПРЗОСИ је, као меру афирмативне акције, увео обавезу запошљавања ОСИ за сваког послодавца који има најмање 20 запослених. Ова мера ступила је на снагу 23. маја 2010. године. Послодавац који има од 20 до 49 запослених дужан је да у радном односу има једну ОСИ, а на сваких наредних започетих 50 запослених дужан је да запосли по једну ОСИ. Послодавац који није у могућности да испуни прописану обавезу запошљавањем може да учествује у финансирању зарада ОСИ (на месечном нивоу) запослених у предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ или социјалном предузећу и организацији, сразмерно броју особа које није запослио. Послодавац који испуни финансијске обавезе из уговора о пословно-техничкој сарадњи, куповини производа или вршењу услуга са предузећем за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ, у вредности од 20 просечних зарада у привреди Републике Србије, према последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике, извршио је обавезу запошљавања једне особе са инвалидитетом, у периоду од 12 месеци.

година	Запошљавање укупно/са евиденције
2009.	2.674 / 2.123
2010.	3.681 / 2.036
2011.	1.377 / 1.368
2009. -2011.	7732 / 5527

III Мере, активности и програми спроведени од стране НСЗ у 2010. Години

64. **Каријерно вођење и саветовање:** укупно 784, жене 214. Структура запослених по годинама старости је следећа: од 15-19 година, 37 лица, од чега жена 14, од 20-24 година 101 лице; од чега жена 32, од 25-29 година 83 лица, од чега жена 34, од 30-34 година 61 лице од чега 17 жена, од 35-39 година 87 лица, од чега 22 жене, од 40-44 година 79 лица; од чега 16 жена, од 45-49 година 107 лица, од чега 31 жена, од 50-54 година 114 лица; од чега 30 жена, од 55-59 година 93 лица; од чега 17 жена и од 60-64 године 22 лица, од чега 1 жена. По степенима стручне спреме структура запослених лица је следећа: I ССС 195 лица, жена 55, II ССС 113 лица, жена 43, III ССС 297 лица; жена 62, IV ССС 131 лице, жена 39, V ССС 12 лица, VI ССС 20 лица, жена 6, VII/1 ССС 16 лица, жена 6.

65. **Додатно образовање и обуке:** укупно 53, жене 17. Структура запослених по годинама старости је следећа: од 15-19 година, 4 лица, од чега жена 2, од 20-24 година 17 лице; од чега жена 5, од 25-29 година 19 лица, од чега жена 5, од 30-34 година 7 лице од чега 2 жене, од 35-39 година 3 лица, од 40-44 година 8 лица; од чега 2 жене, од 45-49 година 2 лица, од 50-54 година 2 лица; од чега 1 жена, од 55-59 година 1 лице . По степенима стручне спреме структура запослених лица је следећа: I ССС 7 лица, жена 2, II ССС 7 лица, жена 4, III ССС 26 лица; жена 4, IV ССС 9 лице, жена 4, VI ССС 1 лица, жена 1, VII/1 ССС 3 лица, жена 2.

66. **Програми субвенционисаног запошљавања:** укупно 199, жене 57. Структура запослених по годинама старости је следећа: од 15-19 година, 4 лица, од чега жена 3, од 20-24 година 39 лице; од чега жена 13, од 25-29 година 30 лица, од чега жена 11, од 30-34 година 22 лице од чега 7 жена, од 35-39 година 18 лица, од чега 4 жене, од 40-44 година 13 лица; од чега 2 жена, од 45-49 година 22 лица; од чега 6 жена, од 50-54 година 21 лица; од чега 9 жена, од 55-59 година 26 лица; од чега 2 жена и од 60-64 године 4 лица. По степенима стручне спреме структура запослених лица је следећа: I ССС 37 лица, жена 13,

II CCC 18 лица, жена 7, III CCC 95 лица; жена 26, IV CCC 32 лице, жена 8, V CCC 6 лица, жена 2, VI CCC 5 лица, жена 1, VII/1 CCC 6 лица.

67. У року од 6 месеци од изласка из мере у 2010. години запослено је 1036 особа са инвалидитетом.

Упоредни преглед: Мере и активности професионалне рехабилитације и програми за подстицање запошљавања 2009. – 2011.

- број особа са инвалидитетом укључених у програме и мере професионалне рехабилитације (мере каријерног вођења и саветовања и мере додатног образовања и обука)
- број лица укључених у програме подстицања запошљавања (програми субвенционисаног запошљавања) и мере подршке
- запошљавање особа са инвалидитетом укупно / са евиденције

Република Србија	Укупно	Мере професионалне рехабилитације	Програми подстицања запошљавања и мере подршке	Запошљавање укупно/са евиденције
2009.	2657	1943	714	2.674 / 2.123
2010.	3103	2485	618	3.681 / 2.036
2011.	3224	2281	943	1.377 / 1.368
2009. -2011.	8984	6709	2275	7732 / 5527

Од доношења новог Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом у мају 2009. године бележи се значај помак у укупном учешћу особа са инвалидитетом у програмима професионалне рехабилитације и програмима подстицања запошљавања. Резултат ових програма али и ступања на снагу квотног система јесте и повећано запошљавање особа са инвалидитетом у 2010. години у односу на 2009. годину. Формирањем Буџетског фонда за професионалну рехабилитацију и подстицаје за запошљавање особа са инвалидитетом омогућено је финансирање већег броја мера у 2011. години. Резултат тога је да је у мере и програме, за шест месеци у 2011. години укључен већи број особа са инвалидитетом у односу на годишњи ниво у претходне две године. Исти тренд се може уочити и ако се посматрају програми субвенционисаног запошљавања захваљујући којима је у 2011. запослено више особа са инвалидитетом у односу на 2010. годину. Позитиван утицај мера и програма активне политике тржишта рада у 2011. години се огледа и у тренду раста броја запослених особа са инвалидитетом са евиденције НСЗ.

IV Предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом као посебан облик запошљавања

68. Предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом (у Србији тренутно послује 43 предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом која укупно запошљавају око 1.700 особа са инвалидитетом. Са циљем развоја социјалне компоненте предузећа и њиховог позиционирања као ресурса радног/професионалног оспособљавања, МЕРР наставља са континуираном стручном подршком и доделом финансијских средстава (на месечном и годишњем нивоу), ради очувања производно-услужних делатности и конкурентнијег тржишног иступања привредних друштава овог типа. Током **2010.године** из Буџета РС, на име учешћа у зарадама запослених особа са инвалидитетом у предузећима овог типа пренета су средства у укупном износу од **462.700.892,61** динара, док је за побољшање услова рада и унапређење производних програма финансијски подржано **18** програма у укупном износу од **88.827.310,06** динара.

69. Током 2011. године МЕРР је на име учешћа у зарадама запосленим особама са инвалидитетом у предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом уплатило средства у износу од **364.193.384,00,00** динара. У посматраном периоду ово министарство је такође расписало је два јавна позива за доделу средстава предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом из средстава Буџетског фонда за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом и то:

70. 1) Јавни позив за доделу средстава предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом за покривање оперативних трошкова пословања насталих до 31.12.2010. године и/или подршку развоју конкурентности предузећа набавком репроматеријала и сировина ради улагања у даљу производњу. Средства по овом јавном позиву обезбеђена су у Буџетском фонду за професионалну рехабилитацију и подстицање запошљавања особа са инвалидитетом, у укупном износу од **303.869.193,67** динара, тиме је подржано финансирање **54** пријаве.

71. 2) Јавни позив за доделу средстава предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом за обезбеђивање грађевинско-техничких стандарда и/или обезбеђивање стандарда у погледу опреме. Средства по овом јавном позиву обезбеђена су у Буџетском фонду за професионалну рехабилитацију и подстицање запошљавања особа са инвалидитетом у укупном износу од **256.572.547,15** динара.

72. Значајније повећање износа средстава који је усмерен ка овим привредним субјектима за подстицање запошљавања и професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом резултат је прилива средстава у Буџетски фонд (алтернативно испуњење обавезе запошљавања особа са инвалидитетом);

V Процена радне способности

73. На основу сагледавања свеукупног стања појединца и стања на тржишту рада орган вештачења врши оцену болести и оштећења од утицаја на радну способност и могућност запослења или одржања запослења на основу следеће скале:

0. степен - ако не постоје тешкоће и препреке у раду, односно уколико су занемарљиве и не утичу на радну способност;

1. степен - ако су тешкоће и препреке мале и утичу на радну способност у односу на занимање или послове које које лице може да обавља а омогућавају запошљавање под општим условима;

2. степен - ако су тешкоће и препреке умерене, односно знатне у односу на занимање или послове које лице може да обавља а омогућавају запошљавање под посебним условима - уз прилагођавање послова, радног места или послова и радног места и финансијску подршку послодавцима у оквиру програма рефундације трошкова за прилагођавање радног места и рефундације зараде лицу ангажованом на пружању стручне подршке;

3. степен - ако су тешкоће и препреке потпуне или вишеструке, односно лице се не може запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима, односно чији је радни учинак мањи од једне трећине радног учинка запосленог на уобичајеном радном месту, без обзира на занимање или послове – радно ангажовање као радно терапијска активност у радним центрима.

Процена радне способности – преглед 2009-2011

- број поднетих захтева
- број урађених социјалних анкета
- број урађених Налаза, мишљења и оцене радне способности
- број донетих решења о процени радне способности

Република Србија	Поднети захтеви	Социјалне анкете	Налаз, мишљење и оцена радне способности	Решење о процени радне способности
2010.	5.875	4.745	4.241	4.071
2011.	3.065	2.489	2.051	1.990
2010-2011	8940	7234	6292	6061

Са новим системом процене радне способности у Републици Србији започело се у јулу 2010. године. Од почетка спровођења поступка процене закључно са 30.06.2011. године 6.061 особа је стекло статус особе са инвалидитетом, односно извршена је процена њихових радних способности и могућности укључивања на тржиште рада. И поред значајно већег укључивања особа са инвалидитетом у мере професионалне рехабилитације и програме за подстицање запошљавања од 2010. године, није дошло до смањења укупног броја незапослених због броја лица

која су након процене добила статус незапослених особа са инвалидитетом али је у 2011. у односу на 2009. годину смањено учешће жена.

74. На Конкурсу за укључивање удружења у процес спровођења стратегије кроз реализацију пројеката усмерених ка реализацији приоритетних циљева стратегије и активности планираних акционим планом, који Министарство омладине и спорта годишње спроводи, у периоду од септембра 2009. до марта 2011, финансирана су три пројекта удружења, у укупном износу од 1.744.129,90 динара.

75. Сектор за пројекте Министарства омладине и спорта је **током 2009. године** спровео укупно осам инфраструктурних пројеката у циљу изградње, санације и адаптације објеката за бављење спортом, рекреацијом и активностима у слободно време особа са инвалидитетом, у укупној вредности 20.249.996,00 РСД.

76. Сектор за пројекте Министарства омладине и спорта је **током 2010. године** спровео укупно три инфраструктурна пројекта у циљу изградње, санације и адаптације објеката за бављење спортом, рекреацијом и активностима у слободно време особа са инвалидитетом, у укупној вредности 15.349.815, 00 РСД.

77. Редовни програми Министарства омладине и спорта

2009. година

1.	Спортски савез инвалида Србије	4.707.000,00
2.	Параолимпијски комитет Србије	11.767.500,00
3.	Спортски савез глувих Србије	4.707.000,00
4.	Специјална Олимпијада	2.353.500,00
5.	Спортски савез слепих и слаб. Србије	200.000,00
6.	Савез слепих Србије	1.500.000,00
	Укупно динара:	25.235.000,00

2010. година

1.	Спортски савез глувих Србије	4.377.510,00
2.	Специјална Олимпијада	2.353.500,00
3.	Параолимпијски комитет Србије	11.300.000,00
4.	Спортски савез инвалида Србије	4.000.000,00
	Укупно динара:	22.031.010,00

78. Спортски кампови Министарства омладине и спорта

2009. година

1.	Параолимпијски комитет Србије	2.800.000,00
2.	Специјална Олимпијада	840.000,00
3.	Савез слепих Србије	840.000,00
4.	Спортски савез глувих Србије	840.000,00
	Укупно динара:	5.320.000,00

2010. година

1.	Специјална Олимпијада	812.400,00
2.	Спортски савез глувих Србије	840.000,00
	Укупно динара:	1.652.400,00

79. **Буџетски фонд**

1.Извештај о финансирању активности спортских организација особа са инвалидитетом

2009. година

1.	Скијашки савез особа са инвалидитетом Србије	1.000.000,00
2.	Спортско рекреативно удружење особа са инвалидитетом „Све је могуће”, Београд	500.000,00
3.	Бициклички савез особа са инвалидитетом, Београд	200.000,00
4.	Спортски савез спортских клубова ратних војних инвалида и породица погинулих бораца Србије, Обреновац	200.000,00
5.	Покрет малих људи Србије, Сомбор	100.000,00
6.	Параолимпијски комитет Србије, Београд	500.000,00
	Укупно динара:	2.500.000,00

2010. година

1.	Спортско рекреативно удружење особа са инвалидитетом „Све је могуће”, Београд	300.000,00
2.	Савез седеће одбојке инвалида Србије, Београд	2.750.000,00
3.	Национални спортски савез слепих и слабовидних, Београд	360.000,00
4.	Параолимпијски комитет Србије, Београд	2.000.000,00
5.	Специјална олимпијада, Београд	1.000.000,00
	Укупно динара:	6.410.000,00

СТИПЕНДИЈЕ 2010. година

Корисник	Исплаћено
Спортски савез инвалида Србије	454.929,00
Спортски савез инвалида Србије	5.125.956,00
Укупно динара:	5.580.885,00

НАГРАДЕ 2010. година

Корисник	Исплаћено
Спортски савез инвалида Србије	2.190.271,00
Спортски савез инвалида Србије	2.190.271,00
Спортски савез инвалида Србије	6.429.486,00
Спортски савез инвалида Србије	5.130.373,00
Спортски савез инвалида Србије	5.130.373,00
Спортски савез инвалида Србије	6.226.848,00
Спортски савез инвалида Србије	4.151.232,00
Укупно динара:	31.448.854,00

НАЦИОНАЛНА ПРИЗНАЊА 2010. година

Назив	Исплаћено
Спортски савез инвалида Србије	674.465,00
Спортски савез инвалида Србије	6.157.023,00
Спортски савез инвалида Србије	1.970.248,00
Спортски савез инвалида Србије	42.852.803,00
Спортски савез инвалида Србије	5.378.318,00
Спортски савез инвалида Србије	1.287.612,00
Укупно динара:	58.320.469,00

80. Поред тога, Министарство омладине и спорта, Сектор за спорт, финансијски подржава 54 носиоца Националних спортских признања особа са инвалидитетом.

81. Акредитовани програми обуке за запослене у систему социјалне заштите :- Енигматски свет чула (реализован 6 пута); Програм обуке кадрова за рад и отварање дневног боравка за особе са сметњама у развоју (реализован 4 пута); Водич за практични рад са особама са аутизмом; Становање уз подршку – програм обуке особља службе подршке; Свеобухватни приступ и методе за оптимизацију потенцијала код деце са развојним поремећајима; Школа животних вештина – програм обуке професионалаца за процену и припрему особа са сметњама у развоју за што самосталнији живот у најмање рестриктивном окружењу (реализован 12 пута); Програм обуке кадрова у установама социјалне заштите особа са посебним потребама за унапређење и очување оралног здравља ове циљне групе; Обука за покретање и развој сервиса персоналних асистената за рад са особама са менталном ометеношћу; Хипорехабилитација (реализован 2 пута); Примена монтезори методе у раду са особама са инвалидитетом (реализован 9 пута); Рана психосоцијална стимулација деце са сметњама у развоју; Програм основне обуке за рад са децом и особама са сметњама у развоју (реализован 5 пута); Обука стручних радника за спровођење програма радног ангажовања ментално недовољно развијених особа на отвореном тржишту; Примена ИТ у раду са особама са интелектуалном ометеношћу; Припрема и подршка хранитељским породицама за прихват детета са даун синдромом (реализован 2 пута); Припрема и подршка хранитељској породици за прихват детета са умереном ометеношћу у менталном развоју (реализован 2 пута); Социо едукативни програм обуке хранитеља за специјализовано хранитељство ”да живе са нама, а не поред нас”; Успостављање одрживе услуге и програм рада дневног боравка за децу и младе са инвалидитетом; Процена потреба ради ефикасне подршке – обука за примену модела и батерије инструмената процене потреба деце са сметњама у развоју и њихових породица.

Анекс II

Правни оквир на Косову и Метохији

82. 10. јуна 1999. године Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација успостављено је цивилно и безбедоносно присуство на Косову и Метохији, под покровитељством Уједињених Нација (тачка 5). Резолуцијом је предвиђено да међународно цивилно присуство мора да успостави привремену управу на Косову и одређено да ће народ на Косову моћи да ужива суштинску аутономију у оквиру СР Југославије. Затим, да је надлежно за обезбеђивање прелазне управе, при чему ће успостављати и надгледати развој привремених демократских институција самоуправе (став 10), као и за преношење, у складу са успостављањем тих институција, својих административних задатака (тачка 11, под 4)), док у коначној фази се надлежност огледа у надгледању преноса власти са привремених институција Косова на институције које ће бити успостављене у складу с политичким решењем (тачка 11, под 6).

25. јула 1999. године, УНМИК Уредбом 1999/11⁷³ је “сва законодавна и извршна власт која се односи на Косово, укључујући и управљање правосуђем, поверена УНМИК [...]” док је спровођење поверено Специјалном представнику Генералног секретара (члан 1, став 1).

15. маја 2001. године УНМИК Уредбом 2001/9⁷⁴ проглашен је Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову (Уставни оквир), којим су дефинисане Привремене институције самоуправе (ПИСГ) (члан 1, став 2). Уставни оквир дели надлежности између УНМИК и привремених институција самоуправе у циљу развијања самоуправе на Косову до решавања коначног статуса.

Привремене институције самоуправе добиле су широк круг надлежности у законодавном, извршном и управном домену вршења власти (Поглавље 5) док УНМИК задржава искључиву надлежност у области спољних послова, правосуђа, као и финансијској и буџетској контроли (Поглавље 8). Такође, СПГС задржава овлашћења да прати акте и деловање Привремених институција самоуправе како би били у сагласности са Резолуцијом 1244 (поглавље 8, став 1, под (б) и поглавље 12). То је значило да сво законодавство на Косову и Метохији мора најпре бити усвојено у Скупштини Косова, а онда потписано и од стране СПГС.

С обзиром да УНМИК управља Косовом, на Косову и Метохији се морају спроводити и међународне конвенције које третирају људска права. Спровођење инструмената за заштиту људских права у Аутономној покрајини Косово и

⁷³ УНМИК Уредба бр 1999/1, о овлашћењима Привремене управе на Косову

⁷⁴ Уредба бр. 2001/9, о Уставном оквиру за привремену самоуправу на Косову. Ступила на снагу 15. маја 2001. године. Измењена Уредбом бр.

2002/9. Спроведена Административним упутством бр. 2001/23, Административним упутством бр. 2003/15 и Административним упутством бр. 2004/6.

Метохија, укључујући Конвенцију о правима особа са инвалидитетом треба посматрати у светлу Резолуције 1244 (1999) Савета безбедности, оперативног става 11(ј) Резолуције 1244(1999) Савета безбедности у коме се наглашава да је УНМИК обавезан да штити и унапређује људска права на Косову и Метохији.

Како је Конвенција о правима особа са инвалидитетом усвојена од стране Уједињених нација 13. децембра 2006. године, а за потписивање отворена 30. марта 2007. године, она није део Уставног оквира за привремену самоуправу на Косову и Метохији. Према доступним и расположивим подацима ова Конвенција се не налази на списку инструмената важећих у Покрајини.

Стање у Специјалном заводу у Штимљу

Извршна директорка Human Rights Watch, Кенет Рот у предговору Извештаја каже да је МДРИ урадио велики посао и припремио детаљан извештај који би морао да нас подсети на хитност заштите људских права особа са инвалидитетом, као посебно угрожене популације.

МДРИ наводи следеће: „Упркос знатном приливу међународних средстава намењених развоју демократије и подршци цивилном друштву на Косову, овај извештај налази да се особе са психолошким тешкоћама нису нашле на дневном реду програма заштите људских права. Када је та популација у питању, Косово је место озбиљних повреда људских права, на које нико не обраћа пажњу (стр. 4, оригиналног документа); „У установама друштвене неге и психијатријским одељењима на Косову, људи су илегално и непримерено затворени, противно домаћим и међународним законима“.

Налази и наводи МДРИ о стању у Специјалном заводу у Штимљу, са напоменом и коментарима:

1. Нехумани и понижавајући услови (депривација, неактивност корисника, без приватности, у прљавштини, заједничка одећа, нема личне хигијене, једини облик третмана су психотропски лекови који се дају без икакве стручне контроле, радни тимови без психијатара, закључавање корисника);

Напомена: у периоду од 18 месеци (2000-2001) УНМИК пружио податке да је у Штимљу у наведеном периоду било 18 смртних случајева, од чега је половина била млађа од 50 година, а 78% млађа од 60 година. Према подацима УНМИК у бројним случајевима смрти особа које су умрле у својим тридесетим и четрдесетим, смрт се сматрала „природном“. Нема независног начина да се утврди да ли је смрт „природна“ или „сумњива“, а истрага или аутопсија се предузима само у случају да директор Завода Штимље прогласи случај „сумњивим“.

Коментар: Наводи Извештаја директно говоре о кршењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом и то :

Члан 10. – Право на живот.

2. Физичко насиље и сексуално злостављање (садржај пријава које је примио МДРИ је конзистентан, тако да је могуће закључити да су физичко насиље и сексуално злостављање значајни проблеми у Заводу. Пријаве о злостављању, како МДРИ сматра треба званично истражити. У том смислу, јуна 2000.године МДРИ

је УНМИК-у поднео доказе о физичком и сексуалном злостављању, а тадашњи директор УНМИК департмана за здравље и социјалну заштиту Др Х. Вуори, је писмо МДРИ потпуно занемарио. Треба проверити ко су лица умрла у том периоду. И директор Штимља и Др Вуори на ову тезу имали су „лични приступ“ („...да тога има, ја бих знао...“) проблему који свакако не може замена за независну истрагу; пример: корисница у Штимљу је рекла истраживачима МДРИ да је била нападнута ножем, а директор установе је тражио да се то не преведе; радник норвешког Црвеног крста који је радио у Штимљу, рекао је истраживачима МДРИ да је у новембру 1999. године био сведок силовања, када је корисницу силовао други корисник на ходнику у присуству особља, те на питање које је поставио особљу зашто не интервенишу, добио је одговор да је жена то тражила и да је то у установи свакодневица; Council for Advancing Human Rights of People with Disabilities је посетио Штимље 2002. и том приликом су разговарали са шест жена које је одабрао директор, а четири су изјавиле да су биле изложене сексуалном насиљу, са исходом абортуса и сломљене руке.

Напомена: 2001. године МДРИ је обавестио УНМИК о случају сексуалног злостављања. УНМИК никада није изразио спремност да жену која је била злостављана заштити. МДРИ је затражио помоћ УНМИК, СЗО и ОМИК (ОЕБС на КиМ) да оснују неки облик заштите за жене које желе да дају службене изјаве о злостављању у оквиру система. То се није догодило и све иницијативе МДРИ су игнорисане)

Коментар: Наводи Извештаја директно говоре о кршењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом и то :

- Члан 6 - Жене са инвалидитетом
- Члан 10 – Право на живот
- Члан 12 – Равноправност пред законом
- Члан 13 – Приступ правди
- Члан 14 – Лична слобода и безбедност
- Члан 15 – Одсуство злостављања или окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања
- Члан 16 – Одсуство експлоатације, насиља и злоупотребе.

3. Незаштићеност деце у Штимљу (као резултат успешног програма који је спровео УНИЦЕФ и Лекари без граница, деца су дислоцирана из Штимља; деца показују знакове који упућују на сексуално злостављање и настављају да пате од психолошких последица злостављања. Деца су измештена на две локације, једна је одмах иза ограде Завода у Штимљу, а друга, која је планирана за српску децу налази се у Грачаници).

Напомена: У Грачаницу је измештено 11 деце српске и неалбанске националности који су били на смештају у Штимљу. Кућа у Грачаници направљена је донаторским средствима Краљевине Холандије.

Коментар: Наводи Извештаја директно говоре о кршењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом и то члана 7. - деца са инвалидитетом.

4. Арбитрарно задржавање у установама и правно заступање (већина људи затворених у Штимљу, тамо се налазе противно законима који важе на КиМ и противно међународним стандардима и документима; кршење члана 9. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, члана 23.)

Коментар: Наводи Извештаја директно говоре о кршењу Конвенције о правима особа са

инвалидитетом и то :

- Члан 10. – Право на живот
- Члан 12. – Равноправност пред законом
- Члан 13. – Приступ правди
- Члан 14. – Лична слобода и безбедност

5. Инсистирање на сегрегацији услуга – услуге треба да буду базиране на потребама корисника и реализоване у заједници (Community based services)”; пракса је показала да велике установе нису добре за особе са интелектуалним инвалидитетом.

6. Права на грађанску партиципацију.

Напомена: Особе са инвалидитетом и њихови заступници треба да одлучују о својим правима, што на КиМ није случај, јер не постоји заступничко удружење.

Коментар: Према нашим сазнањима, а имајући увида у међународна документа о спровођењу конвенција СЕ и УН на КиМ, препоруке МДРИ дате у овом извештају никада нису спроведене.

Након исцрпног извештаја у препорукама и закључцима, МДРИ је тражио да Генерални секретар Уједињених нација наложи УНМИК:

- Да особе затворене у установама сместа заштити од даљњег насиља, сексуалног злостављања, да створи услове за сигуран живот и да одвоји насилнике од штићеника;
- Да створи систем надзора у области људских права како би та права могла да се штите;
- Да утврди свеобухватан план за креирање услуга базираних у заједници за људе са менталним инвалидитетом;
- Да етапно одреди термин (фазе) затварања Штимља;
- Да осигура партиципацију особа са психолошким тешкоћама у процесу креирања мера које се на њих односе;
- Да подноси извештаје Комисији за људска права УН о корацима које предузима да се заустави насиље над особама са менталним инвалидитетом на Косову, у складу са Резолуцијом Комисије из априла 2002.⁷⁵

⁷⁵ Резолуција тражи да Генерални секретар УН извештава о деловању института УН по питању заштите људских права особа са тешкоћама.